

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1919.

Andra kammaren.

Nr 61.

Lördagen den 31 maj, e. m.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Herr talmannen anmälde till fortsatt handläggning andra särskilda utskottets utlåtande, nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om arbetstidens begränsning ävensom i ämnet väckta motioner; och lämnades därvid i fråga om 1 § i det under punkten A) upptagna förslaget till *lag om arbetstidens begränsning* enligt förut skedd anteckning ordet till

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.*

Herr Pettersson i Södertälje, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Ingenting är nytt under solen — icke heller industri-männens förskräckelse för lagstiftning om normalarbetsdag.

När engelska underhuset år 1847 debatterade förslaget om 10 timmars normalarbetsdag för kvinnor och barn inom textilindustrien, uttalade fabrikanterna sina allvarliga bekymmer för industriens framtid, om förslaget skulle antagas. Lagen skulle beröva fabriksägarna hela deras vinst, stegra varupriserna, trycka ned arbetslönerna och tillintetgöra utförseln. Några fabrikanter förklarade därför att de såge ingen annan utväg ur det nödläge, vari en sådan lag skulle försätta dem, än att flytta sina verkstäder till Indien. Andra voro mera måttfulla i sina uttalanden: de skulle bara förflytta sin verksamhet till den europeiska kontinenten, där ingen enfaldig och fåkunnig filantropi genom lagstiftningen hindrade människornas ärliga förvärvsarbete. Den store frihandelsaposteln John Bright bedyrade, att förslaget stod i strid med alla principer för en sund lagstiftning; att det förordades blott av dem, vilka fullständigt saknade kännedom om all fabriksekonomi; att det gick ut på att lura och bedraga arbetarklassen; att det var en av de sämsta åtgärder, som någonsin fått form av lag. Och utanför parlamentet »bevisade» nationalekonomer av facket, att vinsten inom fabriksdriften gjordes uteslutande »under den sista timmen på dagen» samt att en minskning av arbetstiden skulle vara lika med stillestånd i näringslivet.

Trots allt detta blev 10-timmarsdagen antagen. Och resultatet? Jo, 12 år därefter kunde en fabriksinspektör konstatera, att produk-

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.¹
(Forts.)

tionen inom bomullsindustrien långt ifrån att minskas, tvärt om ökats, och att industriens bärkraft växt, så att den kunnat höja lönerna, i genomsnitt med 12 %, i vissa fall upp till 40 %. Och denna utveckling fortsatte, trots nya ingrepp från den oförståndiga lagstiftningens sida, och trots upprepade förkunnelser om industriens undergång. 40 år efter 10-timmarsdagens införande hade antalet spindlar och arbetare nästan fördubblats, antalet maskinstolar mer än fördubblats. Och värdet av Englands utförsel av bomullsfabrikat hade på samma tid 3-dubblats.

År 1877 väcktes i Schweiz förslag om 11 timmars normalarbetsdag för alla fabriker. Industriidkarna protesterade. En sådan lagstiftning skulle göra det omöjligt för den schweiziska industrien att konkurrera med utlandet. Den italienska industrien, som icke hade någon normalarbetsdag, skulle fullständigt ödelägga den schweiziska. Trots detta blev lagen antagen. Och resultatet? År 1885 kunde en schweizisk fabriksinspektör konstatera: »Vi ha icke förlorat något på att förkorta arbetsdagen». Icke i något fall hade det kunnat uppvisas, att den italienska industrien med sin längre arbetstid gjort den schweiziska avbräck.

År 1885 följde Österrike Schweiz' exempel. Samma protester och olycksprofetior från industriidkarnas sida. Och samma resultat. År 1894 uppvisade således en österrikisk yrkesinspektör, att olycksprofetiorna blivit vederlagda »genom industriens rent av exemplösa uppblomstring under de senaste åren».

Sedan den amerikanska staten Massachusetts år 1874 antagit en lag om 10-timmarsdag, förklarades även där, att Massachusetts textilindustri vore dömd till undergång. Och brodern till ägaren av ett stort bomullsspinneri förklarade i ett parlamentsutskott, att den nämnda lagen »vore till sina verkningar skadlig för arbetarna, enär de måste arbeta för $\frac{1}{11}$ mindre än andra stater.» Byrån för arbetsstatistik fick då i uppdrag att undersöka förhållandet. Efter noggrann undersökning fastslog byrån: »Det lider intet tvivel, att Massachusetts på 10 timmar per man, per vävstol och per spindel — vid varje tillfälle samma kategorier jämförda — producerar lika mycket som andra stater på 11 timmar eller ännu längre tid, samt vidare att lönerna i Massachusetts äro lika höga eller högre än i stater med längre arbetstid.»

I Norge framlade regeringen år 1914 för stortinget ett lagförslag om 54 timmars normalarbetsvecka — d. v. s. 10 timmars normalarbetsdag. Fabrikanterna och för övrigt hela högerpartiet voro i högsta grad upprörda över detta attentat mot industrien. En sådan lag, sade man, kunde få de mest ödesdigra följder för hela landet. Enskilda företag skulle få lov att alldeles stoppa, om den bleve antagen. Förslaget betecknades som ett slag i ansiktet på allt vad norskt näringsliv hette. Det var rent av det sämst förberedda lagförslag, som något norskt statsråd framlagt. En temperamentsfull talare från Bergen liknade förslagsställaren, socialministern Castbergs förhållande till det norska näringslivet vid en hunds plötsliga uppträdande i ett kägelspel. Hunden förstår sig icke på spelet, sade den uppretade bergensaren; han tycker, att det måste vara mera liv och omväxling i det. Och så sparkar han omkull kägeln, den ena efter den andra. Man får inte undra på att

de, som hålla på med kägelspelet, inte tycka att detta är särdeles roande. Samme talare tillrådde socialministern att lämna politiken att skötas av allvarliga ansvarskännande män och i stället slå sig på litteratur och skriva böcker om hur världen skulle komma att se ut år 2.900.

10-timmarslagen blev i alla fall antagen, och dess verkningar visade sig ej mera olycksbringande än att man 4 år därefter ansåg sig kunna ersätta den med en provisorisk lag om 8-timmarsdag.

Och då det nu är fråga om att i Sverige införa 8 timmars normal-arbetsdag, saknas icke heller här röster, stämda i samma mörka tonart som de förut nämnda varningarna i England, Schweiz, Österrike och Norge. Arbetsgivarnas representanter i arbetstidskommittén uttala farhågor för att de föreslagna åtgärderna, påtvingade industrien i en brydsam tid, lätt kunna göra dess ställning ohållbar. Utskottsreservanterna tala om att verkningarna av lagförslaget, om det antages, komma att bli fullständigt ödeläggande, och att konsekvenserna för vårt ekonomiska liv komma att bli ödesdigra.

Vad herr Lindman beträffar, som näst före mig hade ordet här i dag, så satt jag under hans anförande med pennan i beredskap i förväntan att få några olycksprofetior i samma stil att anteckna. Jag nödgas erkänna, att herr Lindman endast i ringa mån uppfyllde mina förväntningar. Trots den schwung och den aggressivitet, som utmärkte hans anförande, avhöll sig herr Lindman i allmänhet från överord i detta avseende. Han uttalade endast en allmänt hållen varning: »man får icke lamslå näringslivet, ty då minskar man arbetstillfällena.» Därjämte ansåg han sig emellertid kunna göra den förutsägelsen, att lagens verkningar skulle komma att framträda i en försämring av vårt lands ställning i förhållande till andra länder.

Vilka äro nu de fakta, varpå dessa farhågor grundas? Jo, de utgöras av vissa inom kommerskollegium verkställda undersökningar, som direkt omfattat $\frac{1}{4}$ å $\frac{1}{3}$ av hela industrien. Syftet med dessa undersökningar har, såsom herr Lindman antytt, varit att få svar på följande frågor: 1. Om arbetarantalet tänkes oförändrat, huru stor nedgång av produktionen kan 8-timmarsdagens införande beräknas medföra för industrien i dess helhet. 2. Om man efter 8-timmarsdagens införande vill bibehålla produktionen oförminskad, a) huru många nya arbetare måste för sådant ändamål anställas, b) huru stort kapital behöves för utvidgning av fabrikslokaler, nya maskiner och arbetarbostäder och c) huru stor stegring av tillverkningskostnaderna kan i följd härav beräknas inträda?

Om vi nu ställas i valet mellan att å ena sidan låta produktionen nedgå samt att å andra sidan med ökade omkostnader hålla den uppe, så bestämma vi oss väl antagligen för det senare alternativet, och jag lämnar därför tills vidare resultatet av undersökningarna rörande det förra alternativet ur räkningen.

Vad lämna då de anställda beräkningarna för svar på frågorna efter det andra alternativet? Jo, de visa, att om 8-timmarsdagen nu införes, industrien måste, för att hålla produktionsresultatet uppe vid samma höjd som förut, underkasta sig en ökning av produktionskostnaderna på grund av arbetarantalets ökning och därmed följande ök-

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

ning av driftkapitalet för nya arbetarbostäder etc., uppgående till — 3.47 % av de nuvarande produktionskostnaderna.

Om beräkningarna vore riktiga, så skulle visserligen denna siffra ha rätt allvarlig innebörd; den betyder en ökning med åtskilliga miljoner kronor i industriens årliga driftkostnader. Men i alla fall: en ökning med icke fullt $3\frac{1}{2}$ %, det vore väl ändå knappast en så fruktansvärd belastning, att icke industrien skulle kunna uthärda densamma.

Nu är emellertid frågan, om dessa beräkningar verkligen äro pålitliga. De grunda sig på en jämförelse mellan den föreslagna kortare arbetstiden och den längre arbetstid, som förekom inom industrien år 1917 eller ännu tidigare. Men arbetstiden har sedan 1917 redan väsentligen nedgått, från i genomsnitt ungefär 56,4 timmar i veckan till i de flesta fall sannolikt ej mer än omkring 52 timmar. Den faktiska nedsättning, varom nu är fråga, är således väsentligen mindre, än den, varpå beräkningarna grunda sig. Och det antagna resultatet av nedsättningen bör således i motsvarande mån reduceras. Men det är icke nog med detta. Vissa faktorer, som kunna inverka på resultatet, hava i brist på mera allmängiltiga och pålitliga hållpunkter måst lämnas å sido vid de siffermässiga beräkningarna. Hit höra sådana följder av den förkortade arbetstiden som *arbetsintensitetens ökning, förbättringar i arbetsorganisationen och förbättringar i tekniken*.

Jag klandrar icke, att dessa faktorer lämnats ur räkningen vid kommerskollegii undersökning — det har ej varit möjligt att siffermässigt beräkna dem. Men såväl undersökningens ledare som de särskilt tillkallade sakkunniga arbetsgivare och arbetare hade vitsordat *möjligheten* att genom dessa faktorer i större eller mindre mån kompensera de för produktionen ofördelaktiga verkningarna av arbetstidens förkortning. Under diskussionen i ämnet synes emellertid herrar arbetsgivare vilja tillägga denna möjlighet mycket ringa om ens något värde. I praktiken, menar man, kommer denna möjlighet icke att få någon betydelse. Ty då arbetstiden förkortas genom lag tager arbetaren den kortare arbetstiden som sin goda rätt och anser obehövt att kompensera den genom bättre arbetseffekt. Och vad förbättringar i teknik och organisation beträffar, så hör frågan om dem inte hit, ty de äro under alla förhållanden nödvändiga för industriens bestånd i konkurrensen.

Man har därför trott sig kunna lösa problemet om arbetstidsförkortningens inflytande på produktionen med vanlig enkel reguladetri. Då det behövs 439,000 arbetare för att med en arbetsvecka om 56,4 timmar åstadkomma ett visst produktionsresultat, huru många arbetare behövs det för att åstadkomma samma resultat med endast 48 timmars arbetsvecka? Svar: 510,000 arbetare. Och då det kostar så och så mycket att avlöna 439,000 arbetare och hålla maskiner, redskap, lokaler och bostäder åt dem, huru mycket kostar det att avlöna samt bereda lokaler, redskap och maskiner åt den sålunda till 510,000 ökade arbetsstyrkan? Och när man räknat ut det, tror man sig ha löst problemet.

Nu veta vi ju alla, att reguladetri är ett mycket praktiskt och användbart räknesätt. Men ibland kan det narra oss ganska kapitalt. Jag vill endast erinra om det klassiska fallet: Om en man behöver

12 timmar för att bygga en mur, som är 50 meter lång och 1 meter hög och $\frac{1}{2}$ meter bred, hur lång tid behöva då 100,000 man för att bygga samma mur? Efter vanlig enkel reguladetri blir svaret en hundratusendel av samma tid, d. v. s. 0,432 sekunder. Men fastän det svaret är matematiskt riktigt, kan det inte godkännas av erfarenheten och det sunda förnuftet.

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

Nu undrar jag, om inte herrar arbetsgivare göra sig skyldiga till ett motsvarande förbiseende, då de räkna ut i miljoner kronor, hur mycket övergången till 48 timmars arbetsvecka kommer att kosta dem. De pressa medvetet eller omedvetet in i en enkel reguladetriformel faktorer, som inte rymmas i några matematiska formler, nämligen mänsklig energi, mänsklig skaparkraft och mänsklig anpassningsförmåga.

Detta negligerande av de psykiska produktionsfaktorernas betydelse föranleder mig att något närmare skärskåda just denna sida av problemet.

Därvid vill jag till en början nämna, att det föreligger en imponerande samling av erfarenhetsrön, hämtade från industriell verksamhet i skilda länder, och utvisande, att en minskning av den dagliga arbetstiden medfört en *stegring* av arbetarnas prestationsförmåga — en stegring, som i vissa fall ersatt, i andra fall mer än ersatt den procentuella minskningen i produktionstiden. I flera fall hava dessa rön insamlats efter fullt vetenskapliga metoder, så att man exempelvis under en viss tid jämfört vad som producerats av två i fråga om arbetsförmåga fullt jämställda arbetargrupper, arbetande med samma råämnen och fullständigt lika maskiner och verktyg, ävensom i övrigt fullständigt lika arbetsvillkor utom i fråga om arbetstiden, som varit exempelvis för den ena gruppen 10 timmar och för den andra 8 timmar. Eller också har man jämfört produktionsresultatet för *samma* arbetargrupp under i allt lika förhållanden utom i fråga om arbetstidens längd.

I allmänhet ha, såsom naturligt är, arbetarna varit mycket belåtna med övergången från en längre till en kortare arbetsdag, och, särskilt då förändringen gjorts på försök, föreställer man sig gärna, att de ansträngt sig rätt ordentligt för att genom ett gott resultat av den kortare arbetsdagen få denna fastslagen för framtiden. Med detta är ingalunda alltid fallet. Det finns också exempel på att arbetarna med misstro betraktat arbetsledningens tilltag att förkorta arbetsdagen. Ett intressant fall av detta slag är de försök som ingenjör Fromont på 1980-talet anställde vid de av honom ledda kemisk-metallurgiska fabrikerna vid Engis i Belgien. Den effektiva dagliga arbetstiden nedsattes här från 10 timmar till $7\frac{1}{2}$ timmar, med bibehållande av samma verktyg, maskiner och alla övriga arbetsvillkor som före förändringen utom arbetstiden. Arbetarna fingo sin avlön efter ackord. Då nu arbetstiden nedsattes, utan att ackordspriset höjdes, fruktade arbetarna, att deras inkomster skulle reduceras. De räknade reguladetri på samma enkla sätt som herr Lindman: om vi haft en dagsinkomst av 4 francs, då vi arbetat 10 timmar om dagen, huru mycket komma vi att förtjäna, då vi endast få arbeta $7\frac{1}{2}$ timmar om dagen? Svar: 3 francs. Det resultatet syntes dem ej tilltalande. De protesterade därför

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

mot den nya ordningen och hotade med strejk. Somliga drogo sig ej för verkligt sabotage för att omöjliggöra den nya ordningen. Men ingenjör Fromont lät ej avskräcka sig. Han försökte överbevisa de tvivlande om riktigheten av sin hypotes om den kortare arbetstidens överlägsenhet. Och han medgav icke någon återgång till den gamla ordningen. Efter 6 månaders ihärdiga försök kunde han visa arbetarna, att de i genomsnitt på 7 1/2 timmars effektivt arbete under 8 timmars vistelse i fabriken producerade lika mycket och förtjänade lika mycket som förut med 10 timmars effektiv arbetstid under 12 timmars vistelse på arbetsplatsen. Riktigheten av denna iakttagelse har sedan bekräftats under 12 års fortsatt verksamhet.

Liknande resultat har man kommit till vid de undersökningar som metodiskt anställdts i de engelska ammunitionsfabrikerna under kriget. Effektiva arbetstiden har exempelvis nedsatts från 66,2 timmar till 45,6 timmar med resultat att arbetsprodukten per timme *ökats* med 58 %.

Det ej minst intressanta vid dessa undersökningar har varit, att man funnit att produktionsresultatet efter arbetstidens sänkning ej stigit på en gång utan gradvis, vilket förklarats så, att arbetarna omedvetet och gradvis genom erfarenheten förnummit, att de kunna arbeta kraftigare och raskare under den kortare arbetsdagen än under den längre.

Det föreligger nu, som sagt, massor av dylika rön både från arbete, verkställt på ackord, och arbete, utfört för timlön, från smärre fabriker och stora företag med upp till 12,000 arbetare, från Tyskland, Österrike, Ungern, England, Belgien, Schweiz, Amerikas förenta stater och Australien. Man har gjort sådana rön inom olika slag av industrier. Det förhåller sig icke som herr Lindman sade i förmiddags, att det huvudsakligen är i fråga om grövre arbeten som en stegring av arbetsintensiteten kan göra sig gällande, utan man har gjort samma iakttagelse inom en mängd av olikartade företag, exempelvis inom livsmedelsindustrien, skoindustrien, pianoindustrien, möbelindustrien, cigarrindustrien, glasindustrien, optiska verkstäder, skeppsbyggeriet, järn- och metallindustrien samt alla slag av textilindustrien.

Ett skeppsvarv, en maskinfabrik, en verkstad för tillverkning av optiska instrument omfatta de mest olika tekniska processer. Alla kategorier av tekniskt arbete äro där företrädde: från individuellt arbete, vars resultat beror på personlig energi, uppmärksamhet och skicklighet, till det mest omfattande massarbete, där allt beror på god organisation, subordination samt gruppmedlemmarnas riktiga och snabba samverkan. I ena som i andra fallet har man kunnat fastslå en allmän tendens till *stegring av arbetsintensiteten vid nedsättning av den dagliga arbetstiden*. Denna tendens framträder naturligtvis ej med samma styrka inom alla slag av industriell verksamhet. Lika så är det klart, som herr Lindman anmärkte, att det icke är samma möjlighet att på det sättet öka arbetsintensiteten vid verksamhet, där huvudvikten ligger på maskiner och kemiska processer, som inom de områden, där resultatet mera beror på arbetarnas självverksamhet och ömdöme. Men den framträder tydligt även i det förra slaget av arbete.

Orsaken till att sålunda arbetsresultatet kan bli detsamma eller till och med större vid nedsatt arbetstid är naturligtvis helt enkelt den, att en människa under ett ihållande arbete blir trött. att tröttheten fortskrider under arbetets gång och först genom tillräcklig vila och rekreation kan hävas. Går tröttheten över ett visst stadium eller lämnas ej tillfälle till den vila och vederkvickelse som är nödvändig, producerar arbetaren mindre än om han får sluta arbetet litet tidigare och får bättre tillfälle att andligen och kroppsligen vila ut mellan arbetsperioderna.

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Under de försök som anställts beträffande inverkan av arbetstidens förkortning på produktionsresultatet har man, såsom jag har redan nämnt, upprepade gånger funnit, att en högre arbetsintensitet kunnat erhållas, utan att arbetarna medvetet beflitat sig härom. Absolut nödvändiga förutsättningar för att en högre arbetsintensitet skall inträda äro emellertid, dels att arbetarna icke uppsätligen hålla sin arbetsenergi tillbaka och dels att arbetets tekniska utrustning och organisation möjliggöra ett raskare och intensivare arbete.

Härmed är jag inne på frågan om förbättringar av arbetets organisation såsom ett medel att taga igen, vad som förloras i antalet arbetstimmar.

Vad kan genom förbättrad arbetsorganisation göras i det avseendet? Jo, med arbetarnas intresserade medverkan kan man inskränka antalet pauser under arbetet och förkorta de pauser, som nödvändigt måste förekomma. Även vid maskiner med övervägande automatisk karaktär kan denna tidsbesparing åstadkommas. För några år sedan anställde en engelsk kommitté undersökningar angående arbetsresultatet i engelska, tyska och amerikanska spinnerier. Det befanns därvid, att på den tid som de snabbaste tyska spinnmaskiner behövde för att göra 9,000 omsvängningar, åstadkommo de engelska maskinerna 11,000 omsvängningar. Men de amerikanska kommo på samma tid upp till 14,000 omsvängningar. De amerikanska fabriksledningarna hade bäst lyckats att utrota pauserna, de s. k. döda tiderna ur arbetsdagen.

En förkortning av arbetsdagen kan rent av vara ett medel att minska pauserna, i det att man därigenom kan utesluta de besvärliga frukost- och aftonsvardspauserna. I sammanhang med detta vill jag erinra om en annan besparing som kan göras genom att förkorta arbetsdagen. Genom en sådan förkortning blir det möjligt att, såsom civilministern i propositionen framhåller, förlägga arbetstiden till en med hänsyn till ljusförhållandena lämplig del av dagen, varigenom avsevärda kostnader för lyse kunna inbesparas. I anslutning härtill kan det också vara skäl att erinra om ett uttalande av den utav civilministern i förmiddags återopade professor Abbe. Denne beräknade för några år sedan, att om hela Tysklands industri överginge till 8-timmarsarbetsdagen skulle de besparingar i kol som uppkomme därigenom, att arbetslokalerna icke behövde uppvärmas så lång tid, för hela Tyskland belöpa sig till mellan 30 och 40 miljoner mark om året.

Ett annat medel, som står till arbetsledningens förfogande för att kompensera minskningen i arbetstid, är att överlämna skötseln av flera maskiner åt en arbetare. En sådan anordning eggjar arbetaren till ett

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.

(Forts.)

intensivare utnyttjande av sina krafter; å andra sidan blir en kortare arbetstid rent av en förutsättning för sålunda stegrat arbete. T. o. m. vid de oavbrutet löpande maskinerna kan på detta sätt en stegring av den personliga prestationen inträda. Denna tendens har redan gjort sig gällande, särskilt inom textilindustrin. Här har under de sista årtiondena den dagliga arbetstiden i ej ringa mån minskats, samtidigt med att produktionen med jättesteg ökats. Parallellt härmed har antalet spindlar och vävstolar ökats i mycket större proportion än antalet arbetare. Den amerikanska bomullsindustrin t. ex. utvisar åren 1830—90 en tredubbling av antalet arbetare, men en 9 å 10-dubbling av antalet spindlar och vävstolar.

Även på många andra sätt kan en intresserad och energisk arbetsledning åstadkomma en stegring av produktionen. I det avseendet vill jag endast i förbigående erinra om det amerikanska Tailor-systemet. Enligt detta system söker man först på strängt vetenskapligt metodisk väg utpekulera den mest detaljerade arbetsfördelning, den absolut lämpligaste fördelning av arbete och vilopausar, den effektivaste formen för varje handgrepp — naturligtvis i förening med den tekniskt mest fulländade utrustning av maskiner och redskap samt det mest lämpliga material. Sedan detta skett och de gjorda slutsatsernas riktighet genom experiment bekräftats, undervisas arbetarna grundligt om de nya metodernas innebörd och företräden samt om den utsikt till väsentligt ökad arbetsinkomst, som dessas tillämpning garanterar dem. Och för att leda den nya organisationen tillsätts ett flertal lärare och förmän, som metodiskt in i minsta detalj leda arbetet enligt de effektiva nya metoderna. Det har visat sig, att man med detta system har kunnat öka den enskilde arbetarens produktivitet med 100, 200 ja till och med 300 %.

Det är sant, att man mot Tailor-systemet har riktat den förebräelsen, att det leder till nervositet och överansträngning hos arbetaren. Systemets upphovsman har häremot gjort gällande, att detta beror på uraktlåtenhet att iakttaga alla hans föreskrifter och måste rubriceras såsom missbruk av metoden. Därmed må nu vara huru som helst. För en icke sakkunnig ligger det nära till hands att göra följande reflexion: om det i Amerika visat sig möjligt att genom en verkligt metodisk arbetsorganisation öka arbetarnas produktivitet med ända till 300 %, så bör det väl ligga inom möjligheternas gräns här att — utan överdrift i tillämpningen av dylika metoder — öka produktiviteten med 20, 25 å 30 %. Och detta vore i och för sig mer än tillräckligt att kompensera nedsättningen i arbetstiden.

Lyckligtvis se icke heller alla industriidkare så pessimistiskt på 8-timmarsdagen som herr Lindman och hans medreservanter. Jag vill i detta avseende erinra om den diskussion, som förekom vid Svenska Teknologföreningens årsmöte under sistlidne mars månad. Visserligen uttalade sig de flesta talare, som där uppträdde, med ganska stor skärpa mot det lagförslag, vi nu behandla, och man klandrade civilministern, för att han ville på en gång genomföra reformen. Men från vederhäftigt arbetsgivarhåll uttalades också den bestämda meningen, att den svenska industrien icke behövde frukta för normalarbetsdagen.

En talare förklarade också, att han ansåg den nuvarande tidpunkten vara särskilt lämplig för denna reformns genomförande, så att herr civilministern är ingalunda ensam om sin mening i detta avseende.

Av ännu större intresse är det föredrag i ämnet, som i vår hållits av chefen för Ljusne-Woxna industriförvaltning, överingenjör von Eckerman. Då jag för min del sätter herr Lindmans auktoritet mycket högt, är jag glad att mot honom kunna åberopa en annan icke mindre auktoritet på detta område. Jag vill till en början meddela, att herr von Eckerman hade ganska starka ord av klander mot arbetarna, därför att de så ivrigt hålla på 8-timmarsarbetsdagen, liksom han även klandrade civilministern, därför att förslaget nu blivit framlagt. Han ansåg 8-timmarsdagen vara skadlig för industrien, i synnerhet om den genomfördes planlöst. Men på samma gång uttalade han den bestämda meningen, att verkningarna av denna reform ingalunda behövde bli ödeläggande för den svenska industrien. Han uttalade bl. a., att »vår nästa positivt och omedelbart verkande åtgärd bör vara att bättre utnyttja vårt maskineri och våra ugnar genom en koncentrerings och specialisering av de olika tillverkningsgrenarna verken emellan. Nyliken framhålls», fortsatte han, »vid industriveckan i Stockholm behovet av en standardisering av järnbrukens produkter — jag vill föra saken ytterligare ett steg vidare och specialisera de olika standardprodukterna på olika bruk. På så sätt skulle vi kunna komma därhän, att en hytta ständigt finge blåsa samma slags tackjärn, ett stålverk oavbrutet tillverka endast ett begränsat antal kolhalter o. s. v.» I fortsättningen av sitt föredrag yttrade herr von Eckerman: »Genom strängare specialisering kunde automatiska omförningar, mindre valsbyten och mera arbetsbesparande och för varje verks tillverkning bättre lämpad vällugnsdrift ernås — d. v. s. en icke oväsentlig besparing i personal göras.» Han påpekade också möjligheten av »anskaffandet av flere yrkesutbildade ingenjörer, d. v. s. ett understödjande av det allmänna kravet på större elevkapacitet vid våra bergsskolor. I och med att arbetstiden förkortas och därför måste till det yttersta tillvaratagas, kräves också att arbetsledningen blir intensivare än förut — och varje skift borde liksom på många ställen i utlandet hava sin fulla uppsättning arbetsledare och driftsingenjörer. Därefter kommer förberedandet och införandet, så snart kapitaltillgången tillåter, av nya arbetsbesparande tillverkningsmetoder — särskilt utnyttjandet i högre grad än hittills av vår vattenkraft för hyttornas och stålverkens elektrifiering.» Talaren inskränkte sig icke till att yrka på dessa tekniska förbättringar, utan han gick vidare och sade, att »mycket borde kunna återvinnas av vad som nu förloras, nämligen skapandet av en bättre personlig kontakt mellan de kroppsarbetande och de tankearbetande inom den svenska bergshanteringen». Han framhöll vidare, att »den till 8 timmar begränsade arbetstiden är icke i och för sig själv av ondo — tvärtom. Den är absolut nödvändig för att lämna arbetaren de timmar, som behövas för att samla den tekniska och ekonomiska kunskap, utan vilken han i fortsättningen liksom omedvetet bidrager till att säga av den gren, på vilken han själv sitter». Till sist förklarade han, att »vår strävan bör därför inrikta sig på att, i den mån staten icke tillgodoser under-

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.*

(Forts.)

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

visningsbehovet, själva arbeta för att möjligheter givas vår personal till teknisk självbildning, och därigenom allt fler möjligheter skapas för de intellektuellt begåvade att arbeta sig upp till deltagande i det andliga tankearbetet för industriens framgång».

»Men i alla fall», säga nu herr Lindman och hans medreservanter, »är det farligt för vårt land att införa åtta timmars arbetsdag, innan man gjort det i utlandet och särskilt i de länder, med vilka vi konkurrera på världsmarknaden.» Jag giver herr Lindman rätt i detta påstående, särskilt med hänsyn till övergångstidens vanskligheter, men hur förhåller det sig i själva verket med utlandet i detta avseende? Jo, *Finland* antog en lag om åttatimmarsdag redan 1917, vilken visserligen i en del avseenden modifierades 1918, men som fortfarande gäller. I *Norge* antogs en provisorisk lag i ämnet 1918, och för närvarande behandlas i stortinget ett regeringsförslag, vilket går längre än det svenska lagförslaget i så måtto, att undantag där medgivas i mindre utsträckning. Norska industriidkare hava uttalat, att de skulle känna sig lyckliga, om de kunde få en sådan lag som den svenska. Det är icke desto mindre all anledning att antaga, att det norska lagförslaget kommer att i huvudsak godkännas av stortinget i år. I *Danmark* har i år antagits lag om åtta timmars arbetsdag för fabriksverksamhet med drift under hela dygnet. En kommitté är tillsatt, som har i uppdrag att till den 1 juli inkomma med förslag till lag i ämnet för den övriga industrien. Men medan denna kommitté arbetar, har genom överenskommelse mellan arbetsgivarnas och arbetarnas organisationer åtta timmars normalarbetsdag införts över hela linjen, att tillämpas från och med den 1 januari 1920. En av den danska industriens ledande män har om denna överenskommelse uttalat, att de danska arbetsgivarna därigenom visat sin förmåga att känna tidens pulsslag och försatt sig i en ställning, som kan sägas vara starkare än någonsin förr.

Tyskland har genom regeringsdekret 1918 infört åttatimmarsdag för hela industrien, *Tysk-Österrike* har provisoriskt gjort detsamma för alla fabriksmässigt drivna företag. *Ungern*, *Böhmen* och *Polen* ha följt exemplet. Erinras bör också, att i det tyska förslaget till stadgar för nationernas förbund åttatimmarsdagen är ofrånkomlig grundsats.

Frankrike har i år genom lag infört åttatimmarsdag för hela industrien. Beslutet fattades i deputeradekammaren enhälligt. I *Spanien* har samma ordning likaledes i år införts genom regeringsdekret. *Portugal* har gjort detsamma i dessa dagar. I *Holland* föreligger ett regeringsförslag om 45 timmars arbetsvecka, och i *Belgien* är åttatimmarsdagen under debatt i parlamentet på grund av enskild motion. För fullständighetens skull kan ju nämnas, att åttatimmarsdagen genom lag införts i flera av *Centralamerikas* och *Sydamerikas* stater samt i större delen av *Australien*.

Ja, men England och Nordamerikas förenta stater ha ännu icke genomfört åttatimmarsdagen, invänder man. Vad *England* beträffar, har en väsentlig nedsättning av arbetstiden redan ägt rum på överenskommelsens väg. Sålunda har införts:

för sidenindustrien	49	timmars	vecka
» järnvägspersonalen	48	»	»
» järn- och stålindustrien	48	»	»
» maskin- och skeppsbyggnadsindus-			
strien	47	»	»
» den elektriska industrien	47	»	»
» järnblecksindustrien	47	»	»
» kolgruvor ovan jord och mine-			
raloljeindustrien	40	»	»

*Ang. lag om
arbetslidens
begränsning.
(Forts.)*

Dessutom har en stor regeringskommitté med 30 representanter för arbetsgivarna och 30 för arbetarna under en opartisk ordförande tillsatts för att skyndsamt inkomma med förslag till normalarbetsdagens ytterligare genomförande. Säkerligen kan det ej dröja länge, förrän lagstiftningen även i England är beredd att taga det sista avgörande steget och införa åttatimmarsdagen över hela linjen.

Vad slutligen *Nordamerikas förenta stater* angår, vill jag minnas, att herr Lindman nämnde något om att där skulle man icke ha infört normalarbetsdag. Jag skall i anledning av denna uppgift bedja att efteråt få visa herr Lindman en officiell redogörelse av Förenta staternas arbetsdepartement rörande denna sak. Herr Lindman skall där finna en uppräknig, som upptager sex tättryckta sidor, på alla de lagar om normalarbetsdag, som äro gällande i olika stater inom unionen. Den ena staten har åttatimmarsdag, den andra notimmarsdag den tredje tiotimmarsdag o. s. v., i vissa fall olika för olika industrier. Inom en stor del av Amerika har sålunda redan på partikulärlagstiftningens väg införts åttatimmarsdag. Vad den gemensamma unionslagstiftningen beträffar, så gäller åttatimmarsdagen för allt arbete, som utföres för regeringens räkning, således icke blott i statens verkstäder, utan alla unionens leverantörer måste se till, att de varor, som levereras till regeringen, produceras med tillämpning av åttatimmarsdagen. Vidare gäller åttatimmarsdagen för all järnvägspersonal, hela kolindustrien, hela beklädnadsindustrien ävensom för sågverken i de nordvästra staterna.

Med dessa fakta för ögonen vågar jag verkligen hemställa, om herrar von Sydow och Forssman, som reserverat sig vid betänkandet, ha skäl för sitt påstående, att i utlandet frågan om åttatimmarsdagens genomförande icke hunnit över förberedelsernas stadium. Jag undrar om icke socialstyrelsen har större fog för sitt uttalande, att åttatimmarsdagen i det närmaste kan betecknas såsom ett internationellt faktum, och att således åttatimmarsdagen redan har hunnit ganska långt mot, sitt fullständiga förverkligande. Och när väl folkens förbund kommit till stånd, lär en av dess första omsorger bli att se till, att alla dess medlemmar ställa sig till efterrättelse dess proklamerade grundsats: åttatimmarsdag för all världens arbetare. Med detta perspektiv för ögonen vill jag ytterligare fråga herr Lindman och hans medreservanter, vilket som är för oss hedersammast och fördelaktigast: att nu, när vi kunna anordna denna lagstiftning så, att den särskilt lämpar sig för våra förhållanden, av egen drift taga detta steg, eller att vänta, till

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

dess vi en vacker dag, kanske i sällskap med Balkanstaterna, få en bestämd anmodan att på detta område skyndsamt ansluta oss till den allmänt antagna ordningen.

Det lagförslag vi nu behandla har varit utsatt för mycket kritik. Visserligen bör man söka förstå och uppskatta denna såsom ett uttryck för en fullt förklarlig oro över vad den nya lagstiftningen kan komma att medföra, särskilt under den ovisshetens tid, vari vi nu leva. Men i alla fall — nog är det svårt att förneka, att kritiken gjort sig skyldig till åtskilliga uppenbara överdrifter och ohållbara invändningar. Allra mest orättvis synes den anmärkningen vara, att förslaget är schablonmässigt, att det ej tager vederbörlig hänsyn till att olika slag av arbete i många fall kräva olika behandling. Det är tvärtom så, att, såvitt jag förstår, detta förslag utmärkes av en alldeles ovanlig hög grad av smidighet. Jag vill i det avseendet återopa en del norska industriidkares vitsord, att det är en stor förtjänst hos det svenska förslaget, att det är så anpassningsbart och tager hänsyn till olika förhållanden.

Denna smidighet hos förslaget framträder på tre olika sätt. Först och främst hava vissa näringar alldeles undantagits från lagens reglering, antingen därför att densamma icke alls kan tillämpas på dem, eller därför att de kräva särskild reglering, som i saknad av nödig utredning ej nu kan verkställas. Vidare har i lagen medgivits rätt att, då så erfordras, få utföra övertidsarbete utan hinder av lagens huvudstadgande. Och slutligen har i vidsträckt omfattning beretts möjlighet att få undantag från lagens bestämmelser för särskilda företag.

De nu nämnda delarna av lagförslaget hava å andra sidan råkat ut för kritik från socialdemokratiskt håll, och i en reservation har yrkande framställts om strykning av vissa undantagsbestämmelser. Man är rädd för att undantagen i tillämpningen skola leda till att regeln väsentligen blir satt ur kraft och att således den nytta, som man vän är av lagen, icke skulle vinnas. Denna farhåga må vara naturlig med hänsyn till den skrymmande plats, undantagen intaga i själva lagtexten, och med hänsyn till den abstrakta möjlighet, som i nämnda hänseende kan föreligga. Men i själva verket måste faran för ett sådant missbruk av undantagsbestämmelserna anses ganska ringa. Kungl. Maj:ts dispensbefogenhet utövas ju så att säga under riksdagens ögon. Icke lär regeringen i detta avseende handla emot meningen med lagen, sådan civilministern angivit den. Vad sedan beträffar arbetsrådets befogenhet, behöver man väl icke heller frukta, att denna skall handhavas i strid med lagens mening. Civilministern har också i detta avseende i förmiddags givit en fullt lugnande försäkring, och jag tror, att andra kammaren kan lita på att civilministern kommer att tillse, att arbetsrådet blir sådant, att dess intresse kommer att inriktas på att beslutsamt och konsekvent genomdriva åttatimmarsdagens tillämpning och att medgiva undantag endast på grund av verkligt ömmande omständigheter.

För att emellertid arbetsrådet skall kunna bli till åsyftad nytta och för att det skall få tillfälle att på ifrågavarande område lägga

grunden till en verklig arbetarrätt hava jag och några andra ledamöter av utskottet ansett det vara nödigt, att det får den vidsträckta befogenhet, som arbetstidskommittén föreslagit och även civilministern ursprungligen tänkt sig, d. v. s. att rådet i själva lagen tillerkännes rätt att slutligt avgöra de frågor, som till detsamma hänskjutas. Genom den sakkunskap, som samlas hos arbetsrådet, och genom den erfarenhet, rådet snart kan antagas förvärva, bör rådet bliva fullt kompetent att utöva en dylik myndighet. Och om domstolarna åläggas att i alla tvivelaktiga fall eller då någon part begär det hänskjuta frågor om lagens tillämpning till arbetsrådet, lär man kunna förvänta, att några kompetenskonflikter mellan arbetsrådet och domstolarna ej skola behöva uppkomma. Jag och mina medreservanter ha därför framlagt ett särskilt förslag, som är fogat vid utskottsbetänkandet, om anordnande av arbetsrådets verksamhet på nu nämnt sätt. Man kan då också hoppas, att arbetsrådet med erforderlig ansvarskänsla skall handha sin befogenhet att medgiva undantag från lagens tillämpning.

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.*

(Forts.)

Vad undantagsbefogenheten beträffar, vill jag till sist också erinra, att om lagen skulle rensas från alla bestämmelser om undantag, man kan befara, att när den skall tillämpas, en eller annan industri icke skall finna sig riktigt till rätta med de nya villkoren och att detta skall medföra ekonomiska svårigheter av den art, att verken kanske rent av måste stoppa. Detta kan leda till arbetslöshet och förluster för många, och här skulle av sådan anledning kunna uppstå en sådan misstämning, som kunde bliva ödesdiger för lagens bestånd. Då synes det mig vara bra mycket bättre att redan från början intaga klart begränsade möjligheter till undantag i lagen. Då, såsom herr civilministern anför i förmiddags, de franska arbetarna utan protester funnit sig i att deras 8-timmarslag är försedd med mycket vidsträckt befogenhet för de administrativa myndigheterna att medge undantag, borde vi här i Sverige också kunna finna oss till rätta med en mindre omfattande befogenhet för administrativa myndigheter att medgiva undantag från lagen.

8-timmarsdagen har sedan nära tre årtionden varit föremål för arbetarklassens varmaste intresse. Den är i deras ögon den förnämsta förutsättningen för att de skola kunna höja sig till en bättre ställning i samhället.

Härom dagen hade jag besök av en gammal, nästan utsliten järnbruksarbetare, som under många år haft en arbetstid på 12 timmar om dagen i ett järnverk, och som ville tala om saken i fråga. Han såg mig allvarligt i ögonen och sade: »Jag skall säga er, att det här lagförslaget, det tycka vi arbetare är den viktigaste fråga, som ni vid riksdagen ha att behandla. Författningsfrågorna och andra lagfrågor, som ni diskutera och votera om, dem förstå vi oss ej så mycket på. Men kan ni ge oss 8-timmarsdagen, då begripa vi, att ni ha gjort något, som vi och våra barn skola bli tacksamma för.»

Men i alla fall, trots det intresse, varmed arbetarna omfatta denna reform, tror jag, att det vore orätt att betrakta den endast som en speciell arbetarfråga. Den har i själva verket en betydelse för samhället

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

i dess helhet, som näppeligen kan överskattas, och som vi i denna stund kanske icke riktigt kunna mäta. Så mycket böra vi dock förstå, att det är till gagn för samhället, att kroppsarbetarna på ett påtagligt sätt få erfaras, att en av deras käraste älsklingsdrömmar kan realiseras utan våld, utan upplopp på gatorna och utan revolution, på den lagliga samhällsordningens grund. Det är också till gagn för samhället, att arbetarna befrias från det förslöande tryck, som en alltför lång arbetstid ofta utövat på deras levnadsförhållanden och som hindrat dem att fullt få njuta kulturens skatter. Och det är till gagn för samhället, att arbetarna få tillfälle att leva ett rikare liv som familjefäder och medborgare.

Jag har redan sagt, att jag vill försöka förstå den kritik, som rikstats emot förslaget, men hur mycket jag än försökt att förstå den, kan jag icke tro, att det är riktigt, att en varaktig höjning av kroppsarbetarnas levnadsstandard i längden skall leda till skada för näringslivet. Snarare tror jag, att det förhåller sig tvärtom. Nu klagas man visserligen på arbetsgivarhåll över bristande vilja hos arbetarna att släppa till sin kraft, då det gäller produktionen. Jag vet icke i vad mån denna förebräelse är berättigad, men, om den är berättigad, torde en av orsakerna härtill vara, som den norska arbetstidskommissionen uttalat, att arbetaren icke känner sig tillfreds med de nuvarande formerna för samarbetet mellan kapital och arbetskraft. I synnerhet är den långa arbetstiden en av de viktigaste anledningarna till detta missnöje. Om man nu på detta sätt kan skaffa denna missnöjesanledning ur världen, är det kanske också möjligt, att man kan grundlägga ett bättre förhållande mellan arbetsgivare och arbetare. I propositionen meddelas, att antalet strejkdagar, antalet förlorade arbetsdagar på grund av strejker till följd av tvister om arbetstiden under åren 1913—1917 utgjorde 711,000. Detta är också ett faktum, ägnat att inge den tanken, att det kanske är möjligt att genom en sådan reform som denna åstadkomma ett bättre förhållande mellan arbetsgivare och arbetare. Det kanske är möjligt att på det sättet åtminstone i någon mån få till stånd den känsla av samhörighet mellan arbetsgivare och arbetare, som är ett viktigt villkor för näringslivets och för samhällets växt.

Mina herrar, vi stifta här i detta hus varje år en mångfald lagar av skiftande karaktär. I folkets önskningsar och strävanden och krav, i utlandets erfarenhet, och i vad som kan vara värt att bevara av de förhållanden, som finnas, söka vi hämta material för det framtidsbygge, vi genom detta lagstiftningsarbete utföra. Men framtiden är alltid oviss; vi veta icke, vad den kommer att bringa. Vårt framtidsbygge måste därför alltid grundas på en förhoppning, nämligen den, att de nya former, som vi skapa för samhällets liv, skola vara sådana, att detta icke blott kan finna sig till rätta i dem, utan att de nya formerna i sin mån skola stödja och hjälpa samhällslivet till en rikare utveckling. På samma sätt är det också med det förslag, som i dag behandlas. Vi måste i viss mån bygga lagen på en förhoppning, att de arbetsför-

hållanden, som här skola regleras, skola finna sig till rätta och utvecklas i de nya formerna. För min del vill jag förklara, att jag tror, att förhoppningen i detta fall är grundad på starka och hållbara skäl. I full förtröstan således på att detta lagförslag, om det nu antages, skall komma att lända land och folk till gagn, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.*

(Forts.)

Vidare anförde:

Herr Karlsson i Sandviken: Herr talman! Om man från högersidan denna dag hört samma ord, som det norska högerpartiets ledare yttrade i samma sak, då det där var fråga om remissdebatt av denna fråga, hade man kunnat säga, att det varit en glädjens dag för Sveriges arbetare, ty de orden ställde den norska högern på den plats, där den skulle stå vid detta tillfälle. Han säger bl. a., att det är med tillfredsställelse, vi se, att vi nu stå inför utsikten att komma överens om införandet av en 8-timmarsdag. Då det gäller svenska förhållanden, är förhållandet tvärtom det motsatta.

Herr Lindman har, kanhända omedveten om verkliga förhållandet, sagt nedsättande ord om en viss kategori av arbetare i Sverige. Då jag på grund av ett ganska intimt arbete i det dagliga livet är i tillfälle att känna denna arbetargrups egentliga arbete, skall jag be att få meddela herr Lindman, att hans uppfattning är fullständigt felaktig. ty, kände han de syndikalistiska, organiserade arbetarnas arbetsmetoder på arbetsplatserna, skulle han med glädje kunna konstatera, att även den kategorien av arbetare äro arbetare, som kunna höja arbetsintensiteten.

Vad som för närvarande utgör det största motiv till högerns avslagsyrkande på hela förslaget, är, att frågan kommit fram alldeles för fort. Just därför att vi här för en gångs skull i en så viktig fråga kommit ifrån den gamla tågordningen, har högern för närvarande ingenting annat att krypa bakom än just denna forcering av frågans framläggande inför riksdagen. Jag säger, att det är väl för högern, att den vid detta tillfälle har denna skygglapp att krypa bakom. I annat fall skulle ju för deras vidkommande icke finnas något argument mot förslaget.

Då herr Lindman såväl som herr von Sydow i dag med anledning av överenskommelsen i folkens förbund meddelat, att det egentliga stadgandet om nödvändigheten eller plikten att principiellt genomföra 8-timmarsdagen för de olika länder, som skulle inträda i nationernas förbund strandat, hade det varit nödvändigt att på samma gång meddela, av vilken orsak just denna passus i förslaget till nationernas förbund strandat. Vi hade då kunnat få en annan uppfattning om varför bestämmelserna nu blevo, som de blevo. Det var nämligen förnämligast på framställning från Italien, som stadgandet ändrades, men nu ha vi fått ett meddelande från Italien om, huru man på överenskommelsens väg träffat uppgörelse mellan arbetare och arbetsgivare om en mycket väsentlig nedsättning av arbetstiden. För maskinarbetare skulle denna nedsättning gälla från den 1 juli och omfatta

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.

(Forts.)

48 timmars arbetstid per vecka. I gjuterierna, där man förut haft 72 timmar i veckan, överenskomms också om 48 timmars arbetstid per vecka. För skeppsvarvsindustrin, där arbetstiden varit 55 à 60 timmar, överenskomms ävenledes om en nedsättning av arbetstiden till 48 timmar. Därtill kom något annat. I överenskommelsen ingick också, att arbetarna skulle betalas med samma lön för 48 timmars arbetsvecka som förut för respektive 72, 60 och 55 timmar per vecka. Det är något annat än den uppfattning, man får, då det gäller denna passus i nationernas förbund.

Från våra svenska arbetsgivare inom denna kammare såväl som i medkammaren har även starkt framhållits, att det icke är nödvändigt att genomföra en 8-timmarsdag på grund av att detta krav mer eller mindre högröstat framförts från arbetarhåll, utan att det även är andra samhällsklasser, som skola ha sina berättigade intressen tillgodosedda. Det är för den klass, de tillhöra, ett samhällsintresse att icke få någon 8-timmarsdag genomförd.

Jag ser däremot frågan från samhällsintressets synpunkt på så vis, att, kunna vi genom en lagstiftning om 8-timmarsdag få bort de tvister på arbetsmarknaden, som nu råda mellan arbetare och arbetsgivare, då det gäller en förkortning av arbetstiden, ha vi i alla fall löst ett problem, som från samhällets synpunkt är nog så viktigt, men det tycks för arbetsgivarnas vidkommande endast och allenast finnas något, som förespeglar dem, och det är att »så länge vi ha det bra, tillåta vi icke någon annan att under några förhållanden få det bättre».

Dessutom har det från deras sida anmärkts, att man ovillkorligen måste taga hänsyn till den arbetslust, som för närvarande gör sig gällande hos den svenske arbetaren, och med hänsyn härtill säga de bestämt ifrån, att arbetsintensiteten icke i någon mån kommer att ökas genom en förkortning av arbetstiden till 8 timmar. Är det då att undra på, om arbetslust gör sig gällande hos svenska arbetare, då arbetstiden, som det för närvarande är, är oskäligt lång, då arbetaren har kort vila, då han har dålig bostad och då han har knapp lön? Då är det ju förklarligt, varför arbetslusten gör sig gällande, men med drägliga förhållanden på arbetstidens område och med en något så när förbättrad bostadstillgång är det självklart, att arbetslusten, arbetsintensiteten och arbetsglädjen ovillkorligen måste göra sig gällande även hos den arbetare, som nu har en lång arbetstid. Han får härigenom en känsla av att även han har medansvar i samhällets angelägenheter och icke betraktas endast såsom en hjälpmaskin och ett hjälpmedel för att möjligtvis åt andra skapa levnadslycka och levnadsglädje.

I sin motion beträffande arbetstiden har herr von Sydow sagt några ord, som jag med hänsyn till det missvisande i desamma skall be att få något beröra. Han säger bland annat, att den ekonomiska historien lär visa, att en sådan omläggning, d. v. s. arbetstidens omläggning, icke sker utan stora svårigheter och förluster och följaktligen icke bör framkallas utan nödtvång. Den klass, denne person själv tillhör, har förut haft möjligheten att, när krav framkommit från ar-

betarehåll om sänkning av arbetstiden, tillgodose detta arbetarnas krav, om från deras sida överhuvudtaget någon vilja förefunnits att sänka arbetstiden. Men så har icke varit förhållandet. Vid varje tillfälle, när en sänkning av arbetstiden skolat göra sig gällande och arbetarna framfört detta krav har man i regel fått bevittna strider på arbetsplatserna. Om detta varit till nytta för industrien eller icke, lämnar jag åt de personer, som motsatt sig detta, att räkna ut. Kanhända de komma till ett annat resultat. Den ekonomiska historien lär visa, säger herr von Sydow, att ingen omläggning sker utan stora svårigheter och förluster. Huru är det överhuvudtaget vid varje tillfälle, då avtal träffats mellan arbetare och arbetsgivare om en förkortning av arbetstiden? Har det vid dessa tillfällen i någon mån varit fråga om att höja arbetarnas antal i förhållande till den minskade arbetstiden? Den frågan har man aldrig vid dessa förhandlingar ens en gång talat om. Det har ingått såsom en självklar sak i uppgörelsen att icke behöva höja arbetarnas antal med hänsyn till den förkortning av arbetstiden, som blivit överenskommen, utan arbetsprestationerna under en förkortad arbetstid hava varit lika som förut.

Gående ut från dessa synpunkter kan man kasta en blick på de sakkunnigas utredning angående verkningarna av 8-timmarsarbetsdagen. När man ser saken så, har icke vid något tillfälle, när överenskommelse träffats om förkortning av arbetstiden, arbetarnas antal i någon mån behövt höjas i förhållande till denna nedsättning. Jag skall blott be att få nämna 2 å 3 färska exempel. Det första exemplet visar, när man i Sverige övergick vid masugnarna från 2- till 3-skifteslag. Då hade det varit nödvändigt, åtminstone teoretiskt, att tillsätta ytterligare 50 % arbetare, men så blev icke förhållandet. Det tillsattes överhuvudtaget inga nya arbetare vid våra masugnar för att få driften fördelad på 3 skift utan fördelningen skedde med hänsyn till det förutvarande arbetareantalet. Detta var alltså en arbetsorganisation, som genomfördes till fördel givetvis för arbetarna men icke till någon nackdel heller för arbetsgivarna. När det sista avtalet träffades inom verkstadsindustrien, då man för 156.000 arbetare nedsatte arbetstiden från 57 till 52 timmar per vecka, hade det också givetvis varit fråga om att utöka arbetareantalet med hänsyn till arbetstidens förkortning. Det har ännu den dag, som i dag är icke behövt någon utökning av arbetarantalet på detta område, lika litet som det förefunnits på något annat område. Därtill voro vid de förhandlingar, som fördes, vid detta tillfälle arbetsgivarna fullt medvetna om att de skulle i år få lov att genomföra en 48-timmars arbetsvecka, ty avtalet träffades endast såsom en övergångsform till en 48-timmars arbetsvecka och ingenting annat.

Helt nyligen har ett annat avtal träffats, som är nog så betydande. Här gäller det tobaksmonopolet, där man övergått till 48-timmars arbetsvecka. Enligt de sakkunnigas beräkningar skulle, om jag icke missminner mig, härför erfordras 451 arbetare. Vid ett samtal, som jag helt nyligen haft med en ledamot av tobaksmonopolets styrelse, meddelade denne, att det troligaste vore, att icke en enda

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

arbetare till skulle behöva antagas i tobaksmonopolet utan att tillverkningen skulle fullständigt kunna drivas med det arbetareantal, man för närvarande hade, med samma produktion som hittills.

Med sådana siffror för ögonen måste man ovillkorligen ställa sig mycket tvekande inför de sakkunnigas beräkningar, när de överhuvud räknat på en förhöjning av arbetareantalet för alla dagarbetare i förhållande till nedsättning av arbetstiden. Om man i någon mån med den blick, man har på utvecklingen, när det gäller en förkortning av arbetstiden med hänsyn till de överenskommelser, som träffats, ser, att vid varje tillfälle man med nej kan besvara frågan, om i sådana fall arbetareantalet behöver ökas, måste man ovillkorligen börja att i någon mån räkna om de sakkunnigas beräkningar och se efter till vilka eventuella siffror man kommer, om man icke medtager dagarbetarna i den beräkningen. Man kommer då beträffande den siffror, som skulle behövas för Sveriges industri för att övergå till en arbetstid enligt denna lag, till en summa av 20,000 arbetare och icke såsom av kommitterade uppgivits till 71,000 arbetare. Det är denna siffra, som praktiskt taget behövs och det är den högsta siffran, när det gäller en omläggning av arbetstiden enligt Kungl. Maj:ts och utskottets förslag. Att denna siffra också är fullständigt riktig, kan man förstå av ett uttalande, som inom utskottet gjorts av arbetsgivarnas främste representant, då han på tal om den siffra på omkring 75,000 arbetare, som skulle behövas för industrien, fällde det yttrandet, att, om man ställde sig på hälften av denna siffra, kunde man vara fullständigt under tak. Det är alltså blott omkring 37,000 arbetare, som enligt hans förmenande skulle behövas, och när den representanten ställer sig på den ståndpunkten, kan man vara förvissad om att han är under tak, så att han eventuellt kan skydda sig för alla de misstag, han i detta fall skulle kunna göra. När man gjort den beräkningen, måste man ovillkorligen komma till ett annat resultat beträffande produktionskostnadernas ökning för industrien såsom helhet tagen.

Vad äro då produktionskostnaderna för närvarande inom industrien enligt de sakkunnigas beräkningar? Jo, de belöpa sig för varje arbetare till 1,819 kronor 87 öre. Det behövlige arbetarantalet är 20,000, och man kommer då till en siffra av 36,397,400 såsom det belopp, med vilket produktionskostnaderna böra ökas, i stället för att de sakkunniga härutinnan nämnt en siffra på, om jag icke missminner mig, 129,000,000 kronor. Det är några siffror, som även i framtiden skola, tror jag, hålla streck mycket längre än de sakkunnigas och herr Lindmans påståenden. Man gör senare en annan beräkning, när det gäller en ökning av arbetarantalet med endast 20,000 för att se till, vilken summa dessa eventuella siffror skulle belöpa sig för den egentliga utökningen av egendomsvärdet enligt kommitterades beräkning. Kommitterade ha kommit till en siffra, nog så stor, och man skulle givetvis häpna inför densamma, såvida man icke av erfarenhet kunde tänka sig en annan utgång av det hela. Man kommer vid en anmärkning till en siffra på 93,317,400 kronor, och man kan säga, att man med den summan är under tak. När det sedan gäller ett arbetarantal på 20,000 personer, är det nog så viktigt att även taga med en annan

siffra i beräkningen och titta något på de sakkunnigas utredning. Inom en del industrier har föreslagits en utökning med 50 % av nuvarande arbetarantal, och bland de industrier, som skulle beröras av denna utökning, är för det första järn- och ståltillverkningsindustrin, där man förutsatt en ökning på 50 % av arbetarantalet. Men den procenten behövs icke därför att det på alla arbetsplatser ej behöver införas systemet med 3-skifteslag, utan där kan man gott fortsätta med det nuvarande systemet med 2-skifteslag. Man kunde gå hela raden igenom och räkna upp varje industri, där de sakkunniga föreslagit och beräknat en utökning av arbetarantalet med 50 %, och man kan säga, att man kommer till nedsättningar och i många fall till mycket väsentliga sådana. Dessa nedsättningar skola gå bredvid den nedsättning, som är gjord för dagarbetarna. Alltså skulle siffran understiga 20,000 personer. Även den siffran är i viss mån, kan man säga, för industriens vidkommande nog så hög, med hänsyn särskilt till det talet, som förts från jordbrukarna, vilkas talesman herr Lindman i dag särskilt varit, då han med sitt tal försökt vädja till jordbrukarklassen att gå på hans linje, när det gäller denna fråga.

Jag vill vid detta tillfälle peka på en sak, som icke torde vara obekant för någon medlem av denna kammare. Vi ha här fått en kungl. proposition, nr 401. Om vi gå igenom de sifvertabeller, som där finnas intagna, kunna vi se, att omkring 30,000 st. av Sveriges manliga innevånare i den kraftigaste åldern äro sysselsatta uti improduktivt arbete, som icke ger landet för ett enda öres värde. utan suga ut landet, suga ut ur statskassan flera, flera hundra miljoner kronor. Man kan fråga sig under sådana förhållanden, när herr Lindman vädjar till jordbrukarna, om icke dessa kunde vända spetsen tillbaka och säga, att de improduktiva företagen ha för varje år från oss tagit så och så många av de livskraftigaste männen till att utöva improduktivt arbete, som icke är till någon nytta för samhället. Det hade varit bättre för den personen med hänsyn till det första uttalandet. då han i sitt anförande säger, att kriget är en förbannelse för hela mänskligheten och att det nu gäller att bygga upp alltsammans, att tänka på detta. Vad bygger hela denna förbannelse på? Den bygger icke på den ståndpunkt, arbetarna intaga i denna fråga, utan den bygger på de idéer, vilkas talesmän främst äro de, som i dag gå på ett avslag å förslaget om införandet av 8-timmarsarbetsdagen. Det borde väl ändå enligt min mening finnas någon konsekvens hos dessa her-rar, när de uppträda i en dylik debatt.

När det sedan gäller de sakkunnigas beräkningar, så hava de sakkunniga också för framtiden skyddat sig mot de eventuella missgrepp, som från deras sida möjligtvis begåtts — medvetet eller omedvetet lämnar jag därhän — när de i inledningen till sitt betänkande sagt, att denna fråga undandraget sig givetvis möjlighet för säkert bedömande. Och så mycket mera gör den det därför, att alla uppgifter, som skulle hava bearbetats vid detta tillfälle, insamlats från arbetsgivarhåll, och där hava nog förefunnits starka tendenser att undanhålla en hel del siffror för denna beräkning, varför man givetvis måste ställa sig mycket skeptisk till densamma.

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

Nu går det icke att teoretiskt bevisa, vilken som därvidlag står på den säkra sidan. För egen del skall jag utan vidare överlämna detta åt framtiden, och den kommer ju givetvis, om åttatimmarsdagen genomföres, att fälla utslaget om vilken part, som vid detta tillfälle hade rätt. Jag för min del överlåter mycket gärna åt framtiden att döma om denna sak just därför, att hela den ekonomiska historien visar ovillkorligen dithän, när vi se på de olika överenskommelser, som gjorts, att icke någon ökning av arbetarantalet i någon avsevärd mån behövt göra sig gällande.

Med dessa anmärkningar skall jag be att få säga, att varken jag själv eller, som jag tror, stora delar av vårt lands industriarbetare kunna i alla dess detaljer godkänna det nu framlagda lagförslaget, därför att det för oss är otillfredsställande. Om denna uppfattning är jag icke ensam. Jag erinrar vid detta tillfälle endast om det första-majmanifest, som utgick ifrån det socialdemokratiska partiet, vari det bestämt sades ifrån, att partiet icke för sin del i alla delar kunde följa Kungl. Maj:ts förslag. Jag står alltså på den punkten icke fullständigt ensam. Om tiden hade tillåtit och om man icke hade vetat, att denna fråga skulle fällas i medkammaren, så skulle det nog kanske hava kunnat vara av ett visst intresse att för kammaren få föredraga den oerhörda mängd av resolutioner, som har kommit ifrån de olika fackorganiserade arbetarna. Det har i dag pekats på, att myndigheter och arbetsgivarorganisationer sagt, att denna lag för dem vore fullständigt ruinerande. Det är därför vid detta tillfälle även nödvändigt att peka på de resolutioner, som arbetarna avgivit med anledning av lagförslaget. De två mot varandra stridande synpunkterna torde väl ändock kunna få ses gent emot varandra. Jag kan tillmäta arbetarnas resolutioner lika stor betydelse som motsatta sidan gör, beträffande utlåtanden ifrån de olika institutioner, som stå på den motsatta sidan och föra dess talan.

Den första anmärkning, som från min sida gjorts mot lagen, är under paragraf 1, punkten c). Där stadgas undantag för arbete, som till sin natur är så oregelbundet, att det icke kan förläggas till bestämda tider. Frågan är: vilket arbete skall man hänföra till denna paragraf, till detta undantag? Man måste då ovillkorligen gå till urkunderna, d. v. s. i det här fallet till de sakkunnigas betänkande. Där finner man bland annat, att reparationsarbete skall undantagas från lagens bestämmelser och inrymmas under detta allmängiltiga undantag från lagens tillämpning. Då jag har egen erfarenhet av det arbete, som betecknas såsom reparationsarbete, har jag icke kunnat godkänna detta undantag. De personer, som något känna till detta arbete, veta ju, av vilken hård beskaffenhet det är. Därtill kommer, att detta arbete vid varje tillfälle, då uppgörelse träffats mellan organiserade arbetare och arbetsgivare, alltid också följt med det avtal, som upprättats, och dessa arbetare hava vid varje tillfälle inrymmts i de allmänna avtalsbestämmelserna. När så varit förhållandet, hade det enligt min mening också funnits möjlighet att inrymma denna grupp av arbetare under lagens bestämmelser. Sedan hade det fått bero på överenskommelse, hädanefter lika väl som hittills, mellan

arbetare och arbetsgivare, vilken tid på dygnet, som detta arbete skulle utföras, och denna överenskommelse hade antagligen icke stött på några omöjligheter från dessa arbetares sida. Men med denna lags bestämmelse kommer man ovillkorligen till tvistigheter, när det gäller att uppgöra nästa avtal, som kommer att beröra dessa reparationsarbetare. Då skulle alltid från arbetsgivarhåll det resonemanget föras: enligt lagens bestämmelser äro ni undantagna från tillämpningen av åttatimmarsarbetsdagen, och vi hava under sådana förhållanden icke någon orsak alls att med er ingå någon överenskommelse om begränsning av arbetstiden. Och då kommer man, som sag', ovillkorligen till tvistigheter mellan arbetare och arbetsgivare. Man skall nämligen aldrig tänka sig, att den kår, som representeras av reparationsarbetarna, kommer att ge vika under några förhållanden. Och då kommer det trots lagens tillkomst ändock till öppen konflikt i denna fråga mellan arbetarna och arbetsgivarna. När därtill så stor mängd arbetare äro beroende av denna kårs arbete, så skulle man få se även dessa andra arbetarkårer indragas i denna strid, och dessa andra kategorier komma antagligen icke att övergiva sina kamrater, när det gäller att få en dräglig arbetstid. De komma ovillkorligen att även för framtiden lika väl som hittills ställa sig solidariska med reparationsarbetarnas krav.

Nästa punkt i första paragrafen är den, som säger, att lagen icke heller skulle tillämpas på det arbete, som bedrives av staten. Kommittén lika väl som departementschefen hava anmärkt, att med hänsyn till statsarbetets mångskiftande natur krävas därför bestämmelser, som icke kunna inpassas under en allmän lag. Här har man alltså sagt ifrån, att på grund av de säregna bestämmelser, som råda för statens arbetare, kunna dessa icke inrymmas under den allmänna lagen. Men när en enskild arbetsgivare och hans industri, som är av lika så mångskiftande natur som statens arbete, kan inrymmas under lagens bestämmelser, då måste man fråga sig: varför kunna icke statens arbeten göra detsamma? Fullt ut samma möjlighet föreligger ju för statens arbeten och statens verk som för den enskilde arbetsgivaren att ingå till arbetsrådet med begäran om undantag från lagens bestämmelser. När därför staten såsom helhet för den enskilde arbetsgivaren stiftar en lag, så bör det vara en hederssak för staten, som också bedriver arbete, att även inränga sitt arbete under lagens bestämmelser. Det är den första förutsättningen för att lagen enligt min mening skall bli fullt effektiv. När därför utskottet i sin motivering bland annat säger, att, om staten undantages från lagens bestämmelser, skulle det kunna finnas möjlighet att få arbetstiden för statens arbetare fortare förkortad än vad som skulle bli fallet, om lagen skulle gälla även för detta arbete, så anser jag för egen del detta icke utgöra något skäl mot de motioner, som äro avlämnade i ämnet, detta styrker tvärt om ju endast *våra* motioner. Ty staten kan ju, oavsett om en lag angående arbetstidens förkortning över huvud antages, genomföra denna avkortning av arbetstiden utan att lagen lägger hinder i vägen därför.

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Samma sak gäller även undantaget för de enskilda järnvägarna och trafikpersonalen därstädes. Kommittén har bland annat därom sagt, att ur trafiksäkerhetssynpunkt skulle det vara nödvändigt att införa förkortning av arbetstiden även där. Och denna kommitténs motivering är så stark, att kommittén endast ur den synpunkten skulle kunnat föreslå, att lagen även där skulle äga tillämpning. Här gör sig samma sak gällande som för statens arbeten. Därtill kommer en annan omständighet. I motiveringen i statsrådsprotokollet säger chefen för civildepartementet bland annat, att skulle det visa sig, att icke på enskild väg kan överenskommas om kortare arbetstid vid de enskilda järnvägarna, får man taga frågan under förnyad behandling. Jag vill bara däremot rikta den lilla erinran: när över huvud taget har chefen för civildepartementet fått se möjligheten att kunna träffa överenskommelse med de enskilda arbetsgivarna, och alltså även de enskilda järnvägarnas arbetsgivare, om en förkortning av arbetstiden, när de i allmänna lagen äro undantagna från bestämmelserna härom? Detta är under dylika förhållanden en argumentering, som haltar betänkligt.

En av de viktigaste paragraferna är ju paragraf 4. I den paragrafen förefinnes i andra stycket en bestämmelse, som för vissa kategorier arbetare skulle leda till förhållanden, som de under inga omständigheter skulle önska sig. Jag skall lämna ett litet exempel på, vilken arbetstid, som för närvarande råder för dessa arbetare, och vilken arbetstid de skulle få efter lagens bestämmelser eller rättare, vilken söndagsvila, som skulle bli dem tilldelad. Bestämmelsen gäller för de arbetare, som hava mer eller mindre kontinuerligt arbete, d. v. s. sådant arbete, som ovillkorligen måste fortgå dag och natt men har stillestånd över söndagsdygnet. För dessa arbetare gäller en arbetstid för hela veckan ifrån måndagsmorgonen klockan 6 till lördag klockan 2, indelad på två skiftlag. Dessa arbetare hava för närvarande en söndagsvilka av den ena veckan 40 timmar och den andra 58 timmar. Det blir alltså en söndagsvila av i genomsnitt 47 timmar och 30 minuter. Enligt andra stycket av fjärde paragrafen skulle dessa arbetare få sin söndagsvila fullständigt förstörd. För två av tre söndagsdygn blir söndagsvilan 24 timmar och för det tredje söndagsdygnet 48 timmar. Den söndagsvila dessa arbetare för närvarande hava, är för dem så kär, att jag tror, att om utskottet och departementschefen känt till, med vilka känslor dessa arbetare omfatta denna söndagsvila, så skulle de ovillkorligen hava givit paragrafen en annan formulering än den för närvarande har. Med en tillämpning av raster på 25 minuter, när tiden 48 timmar skall vara fullständigt effektiv, skulle nämligen dessa arbetare icke få sluta sitt arbete förrän klockan 6 på söndagsmorgonen och börja det igen klockan 10 på kvällen. Med en rast av 50 minuter skulle de egentligen icke få någon söndagsvila alls, ty då kunde arbetsgivarna börja arbetet klockan 2 på söndagarna. Jag tror, med hänsyn till detta och med hänsyn till den utökning av nattskiftarbetet dessa arbetare skulle få, att om det över huvud finnes någon förståelse hos dessa, som nu hava framlagt förslaget och om de hava tänkt sig

dylika konsekvenser av detsamma, skulle de antagligen hava sett till och försökt att få en annan formulering av denna paragraf; och det behövs endast den formuleringen, att man i denna arbetstid inrycker måltidsraster, och att arbetstiden regleras under en tidrymd av 2 veckor, för att dessa missförhållanden ovillkorligen skulle komma bort, som eljest skulle inträffa.

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Jag skall i detta sammanhang med hänsyn till civilministerns helt nyligen uttalade synpunkter, när det gällde fullständigt kontinuerlig drift, även be att få säga några ord om 5 § och särskilt om dess andra stycke, som är av den art, att allt kontinuerligt arbete över huvud skulle undantagas från lagens bestämmelser. Dessa arbetare hava efter hårda strider med arbetsgivarna fått 56 timmarsvecka införd och fått treskiftssystemet infört. När därför en allmän lag skall tillämpas för alla andra arbetare och särskilt för dagarbetare, skulle alla dessa skiftarbetare, som hava detta kontinuerliga arbete året runt, bliva ställda utanför tillämpningen av lagen, och när kommittén likaväl som departementschefen har sagt, att det stött på oöverstigliga hinder att genomföra 48 timmars arbetsvecka för dessa personer, vill jag endast erinra om den enkla saken, att här behövs endast en man på var sjätte man eller något över 16 % för att genomföra 48 timmars arbetsvecka för dessa personer, som nu gå i arbete med kontinuerlig drift. De hava förut ingen nämnvärd söndagsvila och det är därför nödvändigt, när icke lagen nu stipulerar någon söndagsvila, att åtminstone få paragrafens bestämmelser sådana, att arbetarna bliva tillerkända någon söndagsvila. I alla våra avtal, som för nävararande över huvud taget gälla mellan arbetare och arbetsgivare om arbetstiden, har man alltid inryckt bestämmelser om viss söndagsvila. När icke lagen ger någon söndagsvila, då bör man ovillkorligen se till, att bestämmelserna bliva sådana, att man över huvud får någon söndagsvila, åtminstone om man i någon mån kan förstå och känna till dessa arbetares arbete, när de förut ansetts berättigade att få en förkortning av arbetstiden och få infört treskiftsystem med hänsyn till arbetets natur. Jag anser därför, att den störta orättvisa skulle begås vid detta tillfälle, om dessa arbetare skulle ställas utanför lagens tillämpning. Med hänsyn till den formulering och de uttalanden, som gjordes både i kommittébetänkandet och statsrådsprotokollet, och särskilt med hänsyn till det uttalande, som civilministern gjorde, har man icke att förvänta annat, än att vid varje tillfälle, då hemställan från arbetsgivarehåll skulle göras om undantag från lagens bestämmelser, det också kommer att bliva undantag. Jag kan därför under inga förhållanden gå med på detta undantag, som stipuleras i 5 §, och därför anse vi från vår synpunkt, att hela paragrafen ovillkorligen bör strykas.

Det finnes även andra saker som vid samma tillfälle skulle kunna motiveras med hänsyn till paragrafen, men då jag på listan ser, att efter mig kommer en talare, som kanske bättre än jag är hemma på dessa olika områden, skall jag överlåta åt den talaren att i det fallet framföra sina synpunkter. Kanske då i någon mån

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

starkare argument kunna framkomma än jag kan prestera vid detta tillfälle.

Jag kan ändock icke underlåta att angående ännu en paragraf nämna några ord och det är beträffande det övertidsarbete, som här skall presteras. Det ursprungliga förslaget från kommittén var, att 150 timmars övertid skulle i första hand få uttagas och sedan skulle det kunna beviljas 75 timmars arbete till per kalenderår. Inom kommittén hava arbetsgivarna framfört en särmening, gående ut på att de skulle hava längre övertidsarbete plus en särskild övertid för förberedelse- och avslutningsarbeten. Vad som icke lyckades i kommittén att få infört från arbetsgivarehåll, det har departementschefen välvilligt tillmötesgått med, då han i 7 § infört detta övertidsarbete för förberedelse- och avslutningsarbeten, som enligt hans förmenande skulle vara nödvändigt för industriens vidkommande. Den som något känner till vad för ett övertidsarbete, som egentligen för närvarande florerar och var det behövs, den kan ovillkorligen icke gå med på denna bestämmelse om detta förberedelse- och avslutningsarbete, just på den grund att det är fullständigt obehövligt och icke bör förefinnas. Det övertidsarbete, som behövs i industrien över huvud taget, är vid de arbeten där man lägger sista handen vid beställningar, som skola utföras, alltså vid packnings- och utfraktningsarbeten, men där de förberedande arbetena för de olika beställningarna skola utföras där behöves i regel ej något övertidsarbete, och under sådana förhållanden anser jag det vara fullständigt omotiverat att utöver dessa 225 timmar därtill lägga ännu 120 timmar för dessa arbetare, när det under inga förhållanden behövs, ty ett övertidsarbete av 225 timmar räcker mer än väl till för det förberedelse- och avslutningsarbete, som skulle utföras inom förarbeten för industriens vidkommande. Ty där har man det i regel alltid så ställt, att man undångör arbetena och är i regel också på försprång med dem. Det är på sista stadiet inom industrien, som detta övertidsarbete behövs, och då anser jag det vara fullständigt omotiverat att i någon mån införa dessa 120 timmar till.

Även beträffande en annan sak är det, när det gäller detta övertidsarbete, som jag vill säga några ord. För egen del anser jag, att med paragrafens bestämmelser kunna arbetsgivarna tvinga arbetarna till detta övertidsarbete, ty arbetsgivaren har i sin makt att, därest arbetaren icke vill utföra övertidsarbete, säga: jag har icke längre arbete för dig. Om däremot i paragrafen infördes bestämmelse om, att arbetarens medgivande till övertidsarbete skulle erfordras, då skyddar man sig givetvis med den bestämmelsen och särskilt i detta fall mot den utökning av övertidsarbetet, som här från departementschefens sida gjorts. Ty när kommittén för sin del ansett, att detta övertidsarbete, som den föreslagit, icke får användas i sådan utsträckning, att den förkortade arbetstiden blir illusorisk, kan man säga, att den har blivit detta med den utökning, som departementschefen gjort med detta förslag, då han anser, att detta övertidsarbete behövs, och därtill lagt ännu 120 timmar, som arbetsgivarna därjämte kunna uttaga. Vid varje avtal, som de komma att upprätta, komma

om denna sak tvister att uppstå på grund av lagens bestämmelser, enär arbetsgivarna ovillkorligen komma att vid varje tillfälle säga: vi hava enligt lagen oss tillerkänt att av arbetarna uttaga 225 timmars övertid, och det skola vi utan vidare uttaga, och ni få finna er i, att ni vid tillämpningen av övertidsarbetet ovillkorligen skola utföra detsamma. I många av våra avtal finnas bestämmelser om, att arbetsgivaren icke får använda arbetarna i övertidsarbete i sådan utsträckning att arbetarna överansträngas. Där hava arbetarna alltså en bestämmelse, varigenom de kunna säga ifrån, därest en arbetsgivare kommer och påbjuder övertidsarbete. Anser arbetaren, att detta icke är nödvändigt, då behöver han endast förebära som motiv överansträngning, och arbetsgivaren kan icke i någon mån tvinga den arbetaren vare sig på enskild väg eller genom avtal, ty då skydda givetvis bestämmelserna, som finnas upprättade i arbetsavtalet, honom för trakasserier. Det är därför nödvändigt att ge paragrafen en mjukare formulering på så sätt, att medgivande från arbetaresidan ovillkorligen skall ges, i händelse övertidsarbete skall utföras.

Beträffande 16 § skulle det också hava varit önskligt att ingå på en detaljbehandling av densamma, men jag vill om den paragrafen, tillsammans med 5 §, endast säga det, att vi hava hittills i landet varit förskonade i ganska stor utsträckning från de hemliga blockaderna från arbetarnas sida, men därest denna lag antages, som den för närvarande är formulerad, och därest icke några ändringar göras till dess förbättring, komma vi ovillkorligen att få bevittna dessa hemliga blockader i ganska stor utsträckning, ty vid varje industri samt varje arbetsplats, där man undantar lagens bestämmelser, där komma givetvis ovillkorligen arbetarna att svara icke med öppna blockader utan med hemliga blockader. Om de hemliga blockaderna bli till fördel för samhället eller för industrien, det överlämnar jag åt de herrar, som äro med på dessa undantag, att själva avgöra. Jag för min del anser icke, att de äro till fördel vare sig för industrien eller samhället.

Även när det gäller lagens ikraftträdande har jag ställt mig på den ståndpunkten, att det icke bör stöta på oöverstigliga hinder att tillämpa lagen, när det gäller dagarbetare, redan från den 1 juni i år och beträffande skiftarbetare redan från den 1 januari 1920. Jag skall därför, herr talman, när vi komma till de olika punkterna, där jag har särmeningar gentemot de övriga, framställa mina olika förslag.

Det skulle även vara önskligt att i någon mån syna den reservation, som herr von Sydow vid detta tillfälle har avlämnat, på grund av att den är inkonsekvent i den bemärkelsen, att han har gått på en linje av 56 timmars arbetsvecka för kontinuerlig drift effektiv arbetstid, då enligt mitt förmenande det icke finnes någon som helst möjlighet att uttaga en 56 timmars effektiv arbetstid för kontinuerlig drift. Det är praktiskt omöjligt i det dagliga livet; man kan skriva det på papperet men ingen annan stans.

Herr H a g m a n i Stockholm: Herr talman mina herrar! Vid remissen innevarande riksdag av statsverkspropositionen begag-

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

nade jag tillfället att uttala min tillfredsställelse över att i årets trontal hade bebådats att vid innevarande års riksdag skulle framläggas förslag till lag om 8 timmars arbetsdag. När sedermera den nu till behandling föreliggande propositionen utdelades här i kammaren, fann jag emellertid, att förslaget ingalunda var sådant, som jag för min del hade önskat att det skulle vara. Jag har därför varit nödsakad att tillsammans med mina partikamrater i det andra särskilda utskottet, som har behandlat ifrågavarande proposition, avlämna en hel del reservationer, och då det särskilt under behandlingen av förslaget i dag i riksdagens båda kamrar har mot oss socialdemokrater riktats anmärkningar för dessa långt åt vänster gående reservationer, skall jag här i allra största korthet ange några av de synpunkter, som för oss varit bestämmande i ifrågavarande hänseenden.

Innan jag emellertid går in på dessa reservationer och motiven för desamma, skall jag be att helt kort få säga några få ord beträffande frågans principiella sida. Det kunde ju anses tämligen överflödigt att här upptaga kammarens tid med långa framställningar, då ju kammarens ledamöter äro till antalet synnerligen decimerade, och jag förutsätter att ståndpunkterna äro klara i den principiella delen av frågan, men jag vill framhålla, att det spörsmål, som nu här föreligger till behandling, är en fråga av så stor vikt och betydelse, att man torde få gå mycket långt tillbaka i tiden här i vårt land för att finna en fråga, som kan jämföras med denna.

De olika ståndpunkter, som här under överläggningen i såväl denna som första kammaren framförts, ha ju varit grundade därpå, huruvida man har ansett de ekonomiska synpunkterna vara avgörande för sitt ställningstagande eller de sociala synpunkterna. Beträffande de ekonomiska synpunkterna som med synnerlig kraft och skärpa hava framförts, vill jag säga, att det är naturligtvis synnerligen lätt att ställa sig på den bestående ordningens grundval och därifrån göra svartmålningar om i vilket tillstånd vi skola komma, om vi antaga en lagstiftning av här ifrågavarande utseende. Man har pekat på, att förslaget skall leda till minskad produktion, att det skall omöjliggöra konkurrens med utlandet, att vi skola få en högre prisnivå, att det skall bli brist på arbetare och att stora kapitalbehov skola anmäla sig för att bli tillfredsställda. Det är naturligtvis mycket svårt att bestrida, att icke på åtskilliga av dessa punkter några svårigheter kunna komma att inställa sig, men jag tror för min del, att man har betydligt överdrivit dessa svårigheter, och att man över huvud har hängivit sig åt konstruktioner, vilka, därest förslaget blir lag, ej komma att bekräftas av verkligheten. Arbetstidskommitténs utredning, som på denna punkt sedan några dagar föreligger, har ju ock visat, såsom också här förut i dag är framhållet, att vid oförändrat arbetarantal och i följd härav minskad produktion produktionskostnaderna skulle ökas med endast 4,54 % samt vid ökat arbetarantal och oförminskad produktion med 3,47 %. Dessa siffror, som naturligtvis äro framkomna efter ingående beräkningar, synas mig giva vid handen, att svårigheterna icke komma att bli så stora, som man har velat göra gällande. Beträffande dessa utredningar måste jag verkligen säga, att hur många och hur ingående så-

dana, som hade blivit verkställda och med hur mycket material man hade arbetat, så hade man helt säkert, när frågan hade förelagts riksdagen, ändå fått höra, att utredningen var bristfällig, att siffrorna voro otillfredsställande och att verkligheten skulle komma att uppvisa helt andra faktorer, med vilka man skulle komma att röra sig, än de som utredningen gav vid handen. Det torde nämligen vara nästan omöjligt att beträffande ett spörsmål som detta företaga utredningar, vilka bli faktiska och fullkomligt tillfredsställande. De måste bli mer eller mindre approximativa. Det kan möjligen låta som en paradox, men jag är för min del benägen att säga, att man får den allra bästa och den mest tillfredsställande utredningen, om man genomför reformen och ser efter, hur den kommer att verka. Då kunna vi icke misstaga oss på verkningarna.

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning
(Forts.)*

Då man säger, att stora värden komma att riskeras genom en sådan utvecklingsgång, vill jag dock påpeka, att i fråga om den största möjliga produktion så ha väl dock alla samhällets inneväanare, även arbetarna, alldeles samma intresse som övriga samhällsgrupper. När man därför påstår, att det ej skall vara möjligt att rätta eventuella missgrepp, måste jag verkligen säga, att man uttrycker sig oriktigt, ty det kan ingalunda ens för oss arbetare vara tillfredsställande, att den gren, på vilken vi själva sitta, för att nu taga ett bildligt uttryck, skall av-sågas, utan skulle något misstag på någon punkt bli begånget, så är det självklart, att alla skola i gemensam strävan försöka avhjälpa skadan, därest sådan kommer att föreligga. Jag menar därför, att den utredning, som här föreligger, icke skulle, även om den icke är faktisk och tillfredsställande, och om man också hade arbetat länge med densamma, kunnat bli mer tillfredsställande, utan den torde vara tillräcklig för att på densamma grunda ett beslut.

Man har talat så mycket om utlandet och förhållandena där. Jag skall därför icke ingå på ett återupprepande av hur denna fråga ligger i utlandet, men vi ha dock alla både hört, sett och läst, att det fortgår ett rastlöst arbete i alla länder, från det största till det minsta för att få fram en lagstiftning på detta område. Man går över allt fram på linjen med en 48 timmars vecka, där man icke i något enstaka fall går ännu längre. Där man inte beträtt lagstiftningens väg, har man lyckats att genom frivillig överenskommelse mellan arbetare och arbetsgivare åstadkomma en likartad arbetstid. Då man här har beklagat, att icke en liknande utveckling varit möjlig i vårt land, så måste jag verkligen säga, att vi ej hava ansett det möjligt att beträda en dylik väg, ty med den kännedom vi ha om arbetsgivarna här i landet visste vi i förväg, att av ett dylikt försök något resultat ej kunde förväntas. Den förkortning av arbetstiden, som vi här ha lyckats att genomdriva inom olika yrken och fack, ha vi nämligen måst kämpa oss till i olika perioder, och det är sannerligen icke arbetsgivarnas förtjänst, att man i detta ögonblick kan säga, att arbetstiden inom den mekaniska verkstadsindustrien nedpressats till 52 timmar, eller att vi inom byggnadsindustrien hava en arbetstid av 51 timmar, utan det är på grund av våra fackorganisationers målmedvetna och ihärdiga arbete, som dessa mål realiserats. Jag måste speciellt beträffande dessa arbetsområden säga,

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

att jag kan ej förstå, att det skall uppstå så svårartade verkningar, ifall vi förkorta arbetstiden ytterligare med för byggnadsindustrien 3 timmar och för mekaniska verkstadsindustrien 4 timmar, när inga katastrofer hava inträffat, då vi under de senaste åren genomfört en förkortning, som varit ännu längre gående i fråga om timantalet än som i det avseendet i det föreliggande utlåtandet föreslås.

Det är enligt mitt sätt att se icke de ekonomiska faktorerna, som äro avgörande på den punkt, varom vi nu diskutera, utan det är de sociala skälen, som måste vara bestämmande. Det industriella arbetet är nämligen jäktande, enformigt, uppslitande, och där det är specialiserat så långt det är möjligt, där är det fullkomligt själlöst och dödande. Det är därför absolut nödvändigt, att en ytterligare förkortning kommer till stånd utav den arbetstid, som på dessa områden är gällande. Socialstyrelsen har nu i sitt yttrande över kommittéförslaget betonat, hurusom på många områden det industriella arbetet måste utföras under synnerligen ogynnsamma betingelser, under starkt larm, i dammiga, rökiga och varma lokaler, och just alla dessa omständigheter tala naturligtvis för att en förkortning av arbetstiden är synnerligen nödvändig. Socialstyrelsen har, anser jag, synnerligen träffande bedömt dessa förhållanden, då den i sitt utlåtande sagt: »Industrialiseringens återverkningar på individernas ställning — deras nedsjunkande till ringa kuggar i de stora maskinerierna, deras små utsikter till självständig verksamhet, arbetsförhållandets osäkerhet och arbetslöshetsrisken o. s. v. — äro ägnade att hos de kroppsarbetande dämpa levnads- och arbetslusten, detta så mycket mer som många av dem äro medvetna om att, därest de fått tillfälle att under gynnsammare förhållanden utbilda sina anlag och arbeta under lika förutsättningar med bättre situationer, de kunnat tillkämpa sig en annan och högre levnadsstandard och samhällsställning.» Ja, det är alldeles uppenbart, att just denna långa arbetstid, som arbetarna såväl inom jordbruket som industrien synas vara dömda till, sätter dem i ett motsatsförhållande till alla andra samhällsklasser, och jag måste för min del beteckna det som en alldeles bakvänd ordning, att just dessa samhällsgrupper, som utföra det tyngsta arbetet, skola hava denna långa arbetstid, under det att andra grupper, intellektuellt arbetande eller affärsanställda, alltid som regel ha förmånen av en kortare arbetstid. Man torde nämligen kunna generellt säga, att kroppsarbetarna hava den längsta arbetstiden. Jag vill erinra om hurusom för några år sedan debatterades, huru lång daglig arbetstid statstjänstemännen skulle ha och att det då ansågs uppseendeväckande, då man på sina håll krävde en utökning av denna från 6 till 7 timmar. I den strid, som fördes på denna punkt, hade vi för visso högerns representanter på tjänstemännens sida, förfäktande behovet av den kortare arbetstiden. Då var det icke tal om några ekonomiska katastrofer eller omöjliggjord konkurrens med utlandet etc., utan då såg man i denna strävan från tjänstemännens sida en strävan från grupper, med vilka man själv var associerad, och det var möjligen anledningen till att man i det hänseendet fann det riktigt, att arbetstiden skulle förkortas.

Det finnes också många andra grupper, många affärsanställda,

ledare av stora företag etc., vilka förkorta sin arbetstid nästan till ingenting, och på dessa områden hör man icke utav att arbetstiden skall utsträckas. Jag är för min del fullkomligt övertygad om, att därest alla samhällets medborgare, på vilken punkt eller plats som de äro ställda, verkligen utförde åtta timmars arbete om dagen, så skulle vi också kunna åstadkomma tillräcklig produktion för att bibehålla den levnadsstandard, som vi intagit under de år som föregingo de egentliga krisåren.

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Det har här förut betonats — och jag skall icke länge uppehålla mig vid det — hurusom ett sådant förkortande av arbetstiden är alldeles nödvändigt för att de hårt arbetande skola komma i åtnjutande av tillräcklig vila, så att de kunna spara något av det kapital, som är det enda, som de äga, nämligen deras arbetskraft, hurusom detta är nödvändigt för att de skola kunna leva ett verkligt familjeliv, för att de skola kunna få någon tid över för sitt privata arbete, för att de skola kunna ägna sig åt bildningsändamål samt för att någon tid skall kunna anslås till nöjen och förströelser, vilket nu knappast går för sig på grund av arbetstidens längd.

Beträffande de reservationer, som vi ansett oss böra avgiva mot detta lagförslags olika bestämmelser, skall jag be att få anföra några synpunkter.

Vi ha ansett, att beträffande första § borde framför allt sådant arbete, som bedrives av staten, falla under lagens bestämmelser. Det förefaller oss, att när staten utfärdar bestämmelser, som skola gälla för den enskilda industrien, det icke är riktigt, att staten undantager sig själv från dessa bestämmelser, utan konsekvensen synes fordra, att staten själv i första hand ställas under de lagar, som den själv utfärdar. Och om man också kan förstå, att på denna punkt beträffande statens arbeten ett undantag möjligen skulle kunna vara motiverat, därför att — såsom departementschefen säger i sin motivering — här på administrativ väg bestämmelser om arbetstidens förkortning kunna utfärdas, så är dock detta icke fallet beträffande det senare undantaget under i), där de enskilda kommunikationsverkens trafikpersonal skulle undantagas. Särskilt på denna punkt förefaller det som skulle konfliktanledningar kunna uppstå, därför att det kan tänkas, att sedan lagen om förkortad arbetstid trätt i kraft för industrien, så komme för statens arbeten administrativa bestämmelser att utfärdas rörande kortare arbetstid. Men om det då icke går för sig att förmå de enskilda kommunikationsbolagen att gå med på en dylik förkortning, så kan det hända att frågan på detta område kommer att lösas genom konflikter med oberäkneliga biverkningar, så som alltid är förhållandet med konflikter på ett så ömtåligt område som detta.

Vidare har utskottet enligt mitt sätt att se infört en direkt försämring i första paragrafens bestämmelser, då det stadgas, att även trädgårdsskötsel skall undantagas från lagens verkningar. Vi ha för vår del som reservanter ansett, att trädgårdsskötseln redan finnes inbegripen i uttrycket jordbruk, ty i den mån trädgårdsskötseln avser framställning av livsmedel skall den kunna anses vara innefattad under ordet jordbruk. Sådan trädgårsskötsel, som vi ha utanför dessa murar

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

bestående i parkernas ansning och vård, anse vi sålunda icke böra undantagas från lagens bestämmelser, utan dessa arbetare böra liksom de, som äro sysselsatta strax bredvid med gaturenhållning o. s. v., vara berättigade att åtnjuta de fördelar, som denna lag avser att medföra.

I § 2 ha vi reserverat oss mot att ritare, kontorspersonal och därmed jämställda skulle undantagas från lagens verkningsområde. Vi anse, att dessa grupper stå arbetarna så nära, att de i stort sett kunna betraktas som lönearbetare, och att de därför icke heller böra stå utanför denna lag utan åtnjuta dess fördelar.

I § 3 komma vi till ett mycket viktigt stadgande, som enligt vårt sätt att se icke är tillfredsställande i den form, som utskottet givit åt denna tredje §. Här hade kommittén ursprungligen föreslagit, att detta arbetsråd skulle tillsättas för att lösa vissa uppgifter. Det skulle få befogenhet att med bindande verkan avgöra, dels huruvida en viss arbetstagare var att anse som en arbetare i lagens mening och dels huruvida ett visst arbete var att hänföra till sådant, på vilket denna lag skulle äga tillämpning. Emellertid är i propositionen detta ändrat därtill, att dessa saker skulle avgöras av domstol och arbetsrådet endast äga att avgiva utlåtanden om dessa bägge angelägenheter, där domstolen begär sådant utlåtande. För arbetarna inom den industri, beträffande vilken jag har den största erfarenheten eller byggnadsindustrien, skulle ett dylikt stadgande komma att medföra rätt stort besvär. Det skulle nämligen krävas allt för lång tid, innan uppkomna tvistigheter blevo definitivt avgjorda med de uppskov och omgångar vartill § 3 enligt utskottets förslag lämnar möjlighet. Vi ha därför inom utskottet ansett oss böra föreslå en formulering av § 3, som med nödigt hänsynstagande till de av lagrådet framställda anmärkningarna söker att åt detta arbetsråd bevara de uppgifter, som kommittéförslaget ursprungligen tillerkänt detsamma. Detta är närmare utvecklat i den av utskottets ordförande m. fl. avlämnade reservationen.

I § 4 är det också enligt vårt sätt att se nödvändigt, att det införes ett par ord om väntetider och raster. Det är ju nämligen så ute i det praktiska livet, att det ofta kan förekomma, att ett arbete får avbrytas dels på grund av olämplig väderlek, dels på grund av bristande krafttillgång eller andra orsaker, och det förefaller då oberättigat, att detta avbrott skall räknas såsom fallande utanför arbetstiden på sådant sätt, att arbetsgivaren skulle vara berättigad att utkräva åtta timmars effektivt arbete enligt denna lag. Vi anse därför för vår del, att raster och väntetider av dylik art skola inräknas i de effektiva åtta timmarnas arbete, så att alltså icke från arbetsgivarnas sida krav kunna framställas på att arbetstiden skall förlängas med motsvarande antal timmar.

Beträffande § 5, som speciellt varit föremål för intresse vid dagens behandling av denna fråga och där man uttryckt sin förvåning över, att vi för vår del kunnat påverka, att denna § i sin helhet skulle utgå, vill jag säga, att denna § med den formulering, som densamma fått, måste betecknas som en fullständig kautschuksparagraf, och att man absolut icke på förhand kan veta, huru densamma komme att verka

i ett medgörligt arbetsråds händer. Det heter ju här i första stycket, att beträffande arbete, som medför »synnerligen ringa ansträngning», skall arbetsrådet äga att medgiva undantag. Ja, under denna allmänna formulering kan en hel mängd av yrkesgrupper och arbetsområden inpressas, och det är uppenbart, att vi från arbetarnas sida måste vända oss mot en dylik möjlighet, därför att vi framför allt vilja ha en lagstiftning, som är effektiv och som verkligen tillförsäkrar arbetarna den åttatimmarsdag, som vi i så många år krävt.

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Skiftsarbetet har förut berörts, och jag skall därför icke gå in på detta ämne. Men beträffande sista delen av § 5, som speciellt hänför sig till byggnadsarbete, så vill jag säga, att det är ju så, att lagen endast avser att reglera arbetsgivarnas förhållande till lagen men icke förhållandet mellan arbetare och arbetsgivare. Det är nämligen fullkomligt uteslutet, att den möjlighet, som sista stycket i § 5 ger, skulle kunna förverkligas eller att byggnadsarbetarna skulle kunna förmås att arbeta 48 timmar i veckan i genomsnitt under 52 veckor om året eller, populärt uttryckt, att man skulle kunna arbeta en kortare tid på vintern och så mycket längre på sommaren, så att detta tillsammans icke överskrede 48 timmar i genomsnitt per vecka. Den förhoppningen kommer säkerligen aldrig att infrias, ty byggnadsarbetarna komma icke att medgiva en dylik förlängning av arbetstiden. Däremot skulle det kunna medföra, att från arbetsgivarnas sida restes krav på att kollektivavtalen skulle formuleras efter denna princip, och härigenom skulle konflikthanledningar kunna uppkomma, som äro fullkomligt onödiga. Det är därför som vi ansett, att § 5 borde helt och hållet utgå ur lagförslaget.

Till paragraferna 6 och 7, som handla om övertidsarbete, ha reservationer ansetts behöfliga, därför att oklarhet varit rådande, huruvida detta övertidsarbete skulle betraktas som frivilligt eller icke. Vi ha ansett, att bestämmelser borde införas, som tydligt tillförsäkrade arbetarna rättighet att själva avgöra, huruvida de ville arbeta på övertid eller icke, och inom utskottet ha ju arbetsgivarnas representanter varit fullständigt eniga med oss därom, att övertidsarbetet skall vara frivilligt och att ingen skall kunna åläggas att mot sin vilja utföra något som helst slag av övertidsarbete.

De skäl, som gjort, att vi ansett, att § 5 borde ur lagförslaget utgå, föreligga även beträffande § 16 som giver Konungen rätt att medgiva hela företag, som kunna styrka, att lagen bereder dem svårigheter. rättighet att ställas utanför lagen. Det är enligt vårt sätt att se en synnerligen betänkligen undantagsmöjlighet, som här föreligger och som kan rubba betydelsen av ifrågakvarade lagförslag. Och därför anse vi, att denna § icke i den form, den här föreligger, bör ingå i lagen.

Vidare anse vi, att bestämmelsen om den temporära giltigheten bör utgå och att denna lag bör få civillags giltighet på samma sätt som andra lagar och att riksdagen, när skäl därtill kan anses föreligga, skall kunna ändra eller upphäva densamma i vanlig ordning.

Sedan ha vi till sist i vår reservation tagit in en extra punkt om gruvarbetarnas arbetstid, som jag här med ett par ord skall be att få motivera. Det är ju så, att gruvarbetarna redan nu ha en arbetstid,

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.

(Forts.)

som med två timmar understiger den, som i regel användes inom övriga arbetsområden, och på en del ställen har med arbetsgivarnas frivilliga eller tysta medgivande, denna arbetstid ytterligare förkortats. Motivet härtill är, att gruvarbetet, när det bedrivs under jorden eller i öppna gruvor i Norrbotten är synnerligen hårt och ansträngande, och skall då en förkortning av arbetstiden komma till stånd för övriga arbetaregrupper, så ha vi ansett det rimligt, att även gruvarbetarna bliva delaktiga av en sådan förbättring på sätt här föreslås.

Detta är i korthet de motiv, som vi ha ansett föreligga för att gå fram med dessa längre åt vänster gående specialyrkanden. Jag hoppas, att andra kammaren här skall stödja våra synpunkter, på det att den lag, som kommer att framgå ur riksdagens behandling av denna fråga, må bli sådan, att den verkligen kan tillfredsställa arbetarna i vårt land.

Till sist skall jag endast be att få framhålla en sak. I slutet av föregående år löstes efter upprepade behandlingar vår författningsfråga, sedan den i många år har varit svävande. Den fråga som nu föreligger, är för arbetareklassen i vårt land om möjligt av ännu större vikt och betydelse än författningsfrågan var i fjol. Denna senares lösning var dock endast ett medel, som man måste använda för att nå de många övriga önskemål på skilda områden, som arbetareklassen i vårt land uppställt och ville genomföra, medan åttatimmarsdagen berör oss mycket närmare, mera ingående och mera direkt.

Jag är därför för min del förvissad om, att frågan huruvida vi här i vårt land skola komma till en arbetstid av 8 timmar eller icke, den frågan är felaktigt uppställd. Vi komma till denna åtta timmars arbetsdag lika visst och säkert som arbetareklassen ansett detta vara sitt mål sedan 30 år tillbaka. Frågan är bara *när* vi kunna genomföra den, och jag är livligt övertygad om, att den måste genomföras inom den närmaste tiden.

Jag hade också tillfälle att höra, huru statsministern i dag meddelade första kammaren, att därest ett avslag bleve följden av den kammarens behandling av ärendet, så skulle resultatet bli att regeringen komme att begagna sin upplösningsrätt för att eventuellt få sina synpunkter bättre tillgodosedda i en nyvald första kammare. Allt detta tyder på, att regeringen är fullt på det klara med att frågan måste lösas. Om detta icke visar sig vara möjligt på lagstiftningens väg såsom jag för min del önskar och hoppas, så blir härav endast följden, att vi få försöka att på facklig väg komma till detta vårt åtrådade mål, vilket helt säkert kommer att på åtskilliga områden föranleda svårartade konflikter. I valet mellan dessa olika vägar för frågans lösning förefaller det mig, att man borde föredraga en lösning genom riksdagen, och jag tror, att de konsekvenser i ekonomiskt avseende, som man under hela denna dag varit sysselsatt med att måla upp, skola visa sig obefogade, icke minst därför att kravet på en förkortning av arbetstiden på sätt här föreslås ju är ett internationellt spörsmål, som arbetareklassen i hela världen för närvarande är sysselsatt med att lösa. Och för vårt vidkommande gäller det nog icke här, om vi skola komma först fram till en lösning, utan fastmera om vi på detta område liksom på så många andra områden skola bli distanserade av utlandet.

Med dessa ord, herr talman, tillåter jag mig hemställa om bifall till den reservation, som är bifogad utskottets betänkande och avgiven av herrar Söderberg m. fl. vid § I, dock med den ändring i littereringen, att mom. h) och i) ändras till respektive g) och h).

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Herrar *Björck* och *Sjöström* instämde häruti.

Herr Nilsson i Malmö: Herr talman, mina herrar! Även med risk att få en sympatityttring från kammaren skall jag redan från början meddela, att jag icke kommer att vara så mångordig som vissa av de föregående talarna varit.

Jag vill emellertid påpeka, att då jag hade ordet, när frågan om den begränsade arbetstiden i bagerierna var före, så tillät jag mig beteckna den lagen såsom synnerligen bristfällig. Jag yttrade också, att man om densamma kunde säga att vad man ger med den ena handen tager man tillbaka med den andra. Och kunde jag med fog säga det om den lagen, så kan jag med ännu större fog säga det om det lagförslag, som föreligger här i dag.

Första stycket i § 1 säger oss, att vi skola få åtta timmars arbetsdag. Ja, det är det generella, men för övrigt är det undantag så gott som alltsammans. Ett sådant undantag ha vi t. ex. i bestämmelsen om att statens arbetare icke skola ha 8 timmars arbetsdag. Varje människa har eljest alltid trott, att om någon skulle vara mönsterarbetsgivare, så skulle det just vara staten. Denna brist i förslaget har också bidragit till att försvaga detsamma vare sig det blivit betraktat från höger- eller vänstersynpunkt.

Herr Lindman var ju heller icke sen att i sitt anförande sätta fingret just på denna mycket mjuka punkt. Han säger: civilministern anser, att åttatimmarsdagen är möjlig, då det gäller den privata industrien, men så snart han själv uppträder i egenskap av arbetsgivare såsom representant för svenska staten, då har han en helt annan uppfattning och en hel del skäl, som för tillfället tala mot en sådan lag. Anmärkningen är fullkomligt riktig. Det är också orätt mot saken att just denna bristfällighet skall finnas i förslaget.

Högerpartiet har för övrigt framfört en hel del anmärkningar mot lagförslaget och över huvud taget mot införande av åttatimmarsdagen. Bland annat har jag hört sådana skäl framföras, att det ifrågasatts huruvida arbetarklassen i vårt land verkligen vore i behov av en dylik förkortad arbetstid. Den ser ju ut att vara vid god vigör, och varför skola vi då införa en dylik begränsning i arbetstiden, i synnerhet under de tider vi nu genomleva? Till alla dem, som ha en sådan uppfattning, skulle jag vilja säga: Ställ eder utanför t. ex. en fabrik i textilindustrien och se, när arbetet är slut, huru dessa människor, som strömma ut från fabriken, komma där med bleka ansikten, magra och avtärda. Eller gå till en del gjuuterier och ställ eder utanför porten, ni skola få se samma syn. Gå till gruvorna och se, när gruvarbetarna komma upp, ni skola få se samma syn där. Jag tror icke jag behöver spilla många ord på den saken, att arbetarklassen är i behov av denna förkortade arbetsdag.

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.

(Forts.)

Att en del av arbetarklassen är vid god vigör beror troligen ytterst därpå att vårt land ännu är ett jämförelsevis nytt industriland och att industrien kunnat tillföras ett överskott av friskt blod från landsbygden. Arbetarklassen betraktar det som ett särmärke, att just den skall ha längre arbetstid än alla andra samhällsklasser. — Nu kanske en och annan i likhet med arbetsgivarna skulle vilja säga: jag arbetar 18 och 20 timmar om dygnet. Och det är mycket möjligt, sådant inträffar naturligtvis. Men om arbetsgivaren strejkar några dagar, tar sig en längre paus, så gör det ingenting alls, och det talar han inte om.

Bland de skäl för avslag, som framföras från högerhåll, ha vi också detta krav på utredning, ytterligare utredning, ännu mera utredning. Ja, den gamla oskyldiga ängeln har framförts i samband med varje stor fråga, så snart det gällt folkets breda lager. Vi känna igen den oskyldiga ängeln från den gamla utslitna rösträttsfrågans dagar. Den utreddes och utreddes, för att man skulle vinna tid, och slutligen kommo vi till den punkten att ingen utredning om det spörsmålet vidare behövdes. Alla nationer komma ju i vissa ögonblick i sådana situationer, att utvecklingen tager stora skutt framåt, och det är just vad den gör i den tid vi nu leva i; just nu företer utvecklingen stora språng. Men vad vill egentligen högern då med en utredning? Herr Lindman har försäkrat oss, att det är alldeles onödigt att införa åttatimmarsdagen genom särskild lagstiftning, och han prisar i stället, alldeles som syndikalisterna, den fria avtalsrätten. Och även civilministern säger, att det ligger något däri. Men jag vill för min del säga, att det icke alls ligger någonting i denna, ty den fria avtalsrätten är i detta hänseende olämplig. Genom växlande maktfaktorer hos de intresserade parterna sättes samhället ut för onödiga påfrestningar.

Den dag arbetarne äro tillräckligt väl organiserade, skola de kämpa för denna åttatimmarsdag och genomföra den efter stora strider, som kosta båda parterna och även samhället stora offer. De genomföra sitt krav, men så kommer kanske en annan tid, då arbetsgivarna tycka, att nu kan det vara slut med det där och önska gå tillbaka till en längre arbetstid. Så är samma strid igen. Det är dessa strider, som det gäller att förebygga, det är dessa strider, som vi i samhällets intressen icke vilja ha. Därför har denna lag ett stort berättigande. Man hindrar stora, meningslösa, kostsamma strider att blossa upp i en tid som denna och kan i stället mer ägna sig åt produktionen, som är mera givande, och som är det varav samhället ytterst är beroende.

När nu herr Lindman anser, att åttatimmarsdagen icke bör stadfästas genom lag, vad betyder då talet om utredning? Om vi finge en utredning, som påvisade nyttan av arbetstidens begränsning, skulle herr Lindman då överge sin ståndpunkt, skulle han då gå med på att genomföra åttatimmarsdagen? Naturligtvis inte. Men det är precis samma skäl, som tidigare anförts. Högern tänker som så: kan man bara få frågan hänskjuten till framtiden och få till stånd en utredning, så är man också, kanske för långa tider framåt fri från det

spörsmålet. Han har således precis samma förhoppning i denna fråga som han och många av hans meningsfränder på sin tid hade ifråga om rösträttsreformen här i landet. Att utreda spörsmålet är således för högern ingenting annat än en skylt, bakom vilken den gömmer sig. Man vill vinna tid för att på det sättet bli kvitt det hela.

Sedan kommer herr Lindman med ett annat skäl, nämligen tidpunkten. Tidpunkten är olämplig, säger han, och det kan man ju alltid diskutera. Men *när* har tidpunkten varit lämplig, då det gällt att genomföra något för arbetarna? När arbetarna hade 12 öre i timmen och begärde 15 öre, ansåg man, att tidpunkten var olämplig och att industrien, om den skulle gå med på denna rysansvärda förhöjning, skulle komma att gå under. Detta har nu arbetarna hört i 30 år här i detta land. Aldrig ha dessa människor kommit fram vid den rätta tidpunkten, alltid har den varit olämplig. Men därför är det heller icke säkert, att de tro högerns försäkringar i detta ögonblick, även om det nu kan ligga ett litet uns av sanning i högerns påstående. Om man t. ex. skulle fråga dessa diplomater och ansvarslösa statsöverhuvud, som 1914 kastade ut människorna i det elände, däri ingen enda undgått att bringa sina offer, om man frågat dessa, ifall tidpunkten varit lämplig för åttatimmarsdagens införande, vad skulle de då ha svarat? Jo, de skulle svarat med en mun allesammans: »Det är icke lämpligt. Vi ha icke råd till något sådant; det får vänta och ställas på framtiden. Vi få utreda saken.» Men någon utredning om människorna kunde bära de offer, kriget kostade, det hade man sannerligen icke tid med den gången. Alltså, vad invändningen om tidpunkten beträffar, kan man icke begära, att arbetarna i längden skola taga den för god. De vilja ha sitt krav genomfört. Tiden är mogen, och man får försöka, att genom tekniska hjälpmedel förbättra den produktion, varav samhället är beroende. Då säger herr Lindman: »Ja visserligen ha vi tekniska hjälpmedel till vårt förfogande, men det ha vi i alla fall, och den merproduktion, vi kunna få genom dem, den skola vi ha ändå.» I utskottet sade herr Lindman till och med: »Vad ha arbetarna med den saken att göra, om vi ha tekniska hjälpmedel och på det sättet kunna hjälpa upp produktionen? Det ha de icke med att göra; det är de som skola frambringa den ökning av produktionen, som är behöflig och som motsvarar förkortningen av arbetsdagen.» Det är det gamla resonemanget. En klass tycker, att den har monopol på de tekniska hjälpmedlen, men så kunna icke arbetarna se saken. Även de ha en rätt att få lindring av de tekniska hjälpmedlen, vilka dock äro en uppfinning och ett resultat av de genier vars skaparkraft belönats med en i många fall blygsam del av de vinster, vari arbetarna också haft en andel, fastän arbetsgivaresidan i många fall ensam inhöstat den.

Vad tidpunkten beträffar kan man sålunda slå fast, att vi icke äro säkra på, att det blir bättre, även om man väntar några år, och det hjälper icke, att man säger, att vi redan ha det svårt. Det ha vi verkligen, men det har blivit så utan arbetarnas förskyllan. Vi äro för tillfället oförmögna att uppträda såsom konkurrerande på världs-

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

marknaden, men vad beror det på? Jo, att vi ha allt för höga priser på alla områden, och trots det höra vi dock en och annan röst till och med från högerhåll säga till arbetarna: Ni skola ha så mycket betalt för ert arbete, att ni kunna betala, vad vi behöva för vår produktion, utan att taga hänsyn till, att vi måste komma ned till en lägre prisnivå, för att på det sättet bliva konkurrensmässiga utåt. Nöja sig dessa fördyrare, till största delen att finna i högerlägret, med lägre inkomster, lägre dividender, så kunna vi icke allenast få ner prisnivån för att kunna uppträda på världsmarknaden utan också införa 8-timmarsdagen.

En tredje punkt, som högern stödjer sig på, och som man håller mycket starkt på, det är, att saken ju icke är införd internationellt. Där har emellertid herr civilministern sagt, att åttatimmarsdagen i själva verket redan är ett internationellt faktum. Detta bestrides, men herr civilministern har visat det — och jag skall icke upprepa det — med att gå från land till land. Om emellertid åttatimmarsdagen icke är fastslagen formellt, så är den ju så nära, att dess tid praktiskt taget icke är långt avlägsen. Det kunna vi för övrigt vara övertygade om, att arbetarna i de krigförande länderna sannerligen icke komma att låta sina herrar vara i fred, då det gäller åtta timmars arbetsdag. De ha burit tunga bördor under detta krig, de ha bringat stora offer. De vilja ha någon slags kompensation för dessa offer. Om dessa herrar, som kastade dem ut i kriget, icke vilja giva dem denna åttatimmarsdag, så är jag övertygad om, att den kommer att införas utan herarnas medverkan. Arbetarna komma att genomföra den på egen hand genom sina organisationer, ett stridssätt för den saken, som vi här i landet vilja undvika, därför att det kostar för mycket och kräver för stora offer av samhället.

Ja, jag sade från början, att jag icke skulle vara långrandig. Jag vill sluta med att säga, att, när grunden lades till författningsrevisionen vid urtima riksdagen, så höjdes många starka röster mot den. Man tyckte det var onödigt. Jag tror, att den svenska demokratien grep in i rätta stunden, ty, hade icke detta skett den gången, så hade vi kanske fått genomleva tider av besvärlighet och elände liknande dem, som andra nationer måst genomleva. Det var alltså ett klokt och förutseende steg, den svenska demokratien tog den gången. Nu stå vi här inför en omständighet, som är lika viktig för den svenska arbetareklassen. Vi känna allesammans i luften, att denna fråga kommer att falla vid denna riksdag, och vi få väl hoppas, att den kommer att falla framåt, precis som vi sagt förut om rösträttsfrågan. Den enda skillnad mellan dessa frågor är, att denna icke kommer att falla så långt fram i tiden. Den kommer att lösas tidigare, och det är det, vi ha skyldighet — vi demokrater och socialdemokrater — att säga åt den svenska arbetareklassen i dag: högerpartiet har störtat er fråga. Det har icke velat vara med om att lösa den, men varen lugna, frågan återkommer. Ni skolen icke bry er om, att igångsätta några större strider för den saken. Frågan kommer att lösas inom kort tid, och då kanske på ett mera radikalt sätt, än nu skulle vara möjligt. Skillnaden blir blott den att medan frågan nu kunde

lösts med högerns medverkan kommer den inom kort att lösas oberoende av vad högern tänker och tror.

Jag ber, herr vice talman, att med dessa ord få yrka bifall till första paragrafen med den reservation, som är framlagd från vårt partis representanter.

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

I detta yttrande instämde herrar *Branting, Carlson* i Karlshamn, *Fast, Hellberg, Svanberg, Ljungberg, Sjögren, Andersson* i Linköping och *Jensén*.

Herr *Lithander*: Herr talman! Efter det mycket sakrika anförande, som herr *Lindman* höll i förmiddags, ha vi, hans meningsfränder, icke mycket att tillägga. Jag skall därför endast be att få nämna ett enda exempel på, huru det kan vara i de industrier, där han befarat, att lagen skulle få skadliga verkningar. Det rör bomullsspinnerierna. Där är nu förslaget, att man från tio timmars arbetsdag skulle gå ned till åtta. Det verkar efter en mycket noggrann utredning som en kostnadsökning av 24 öre för varje kilogram, och jag vill då nämna, att det tullskydd, som för närvarande finnes på den varan, är 18 öre. Det beslut, man nu går att fatta, innebär alltså för denna industris vidkommande ett borteliminering av hela tullskyddet och vida därutöver. När man då vet, att i utlandet inom denna gren åtta timmars arbetstid icke finnes, då kan man ju ungefär beräkna, hur pass mycken betydelse den inhemska industrien kommer att få efter det beslut, som här påyrkas ifrån andra kammaren. Detta är så mycket mer att beakta, som det nu för närvarande pågår en ytterst intensiv ansträngning ifrån såväl Amerika som England att vinna marknader för sina färdiga produkter. Jag vill endast erinra om, att man i Amerika avsatt en miljard dollars, för att vinna den utländska marknaden och subventionerar med ända till femtio miljoner dollars per företag. Det är sådant, som vi ha att tävla med.

Ifrån mycket sakkunnigt håll har man beträffande textilvarorna erinrat om, att ett genomförande av åttatimmarsdagen inom den svenska textilindustrin, utan att samma reform genomföres i utlandet, särskilt i England, skulle för vår inhemska industri vara fullkomligt ruinerande. Det är ju dock saker, som man bör beakta och taga hänsyn till. Åttatimmarsdagen har ju i långliga tider varit ett agitations- och demonstrationsnummer av mycket hög rang. För min del har jag den uppfattningen, att den stora massan varit oförmögen att överblicka följderna av denna nu föreslagna lagstiftning. och jag tror för min del, att det skall komma dagar, då dessa arbetarmassor fåfängt spörja sina ledare, varthän de ha lett dem och huru det för dem i en framtid skall ställa sig, när deras arbetsvillkor i konkurrensen med en övermäktig industri i utlandet beröva dem deras uppehälle.

Jag ber, herr talman, att få instämma i det yrkande, som i förmiddags gjordes av herr *Lindman*.

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

Herr Olsson i Broberg: Herr talman! Jag vill börja som den ärade föregående talaren med att säga, att jag icke vill upptaga tiden och att jag egentligen kunde nöja mig med att hava instämt i det anförande, som herr Lindman hållit å reservanternas vägnar. Jag vill dock påpeka några dels principiella och dels särskilda synpunkter, som jag anser värda att särskilt understrykas.

Jag får då till en början säga, att den moderna sociala lagstiftning, som nu här forceras fram, i betänklig grad synes tendera till att avlägsna sig från och ha föga gemensamt med de frihetsideal, som tidigare förkunnats som de bärande principer, efter vilka man skulle lyckliggöra samhället, sedan det demokratiska genombrottet inträffat. Såväl om det förslag, som här föreligger, om arbetstidens begränsning, som om de övriga lagförslag, som förelagts denna riksdag i fråga om reglering av arbetstiden på de respektive områden, som dessa förslag omfatta, torde man kunna säga, att de äro så betänkligt blottade på frihetsideal, att de parter, som därav beröras, tvärtom bliva ålagda ett lagbundet tvång, som jag är viss om kommer att uppfattas med allt annat än glädje från arbetarhåll inom ganska vidsträckt arbetsområden i vårt land. Man bör komma ihåg, att under denna lag enligt 1 § falla *varje industriell eller icke industriell rörelse, hus-, väg- eller vattenbyggnad, vattenavledning eller annat dylikt särskilt arbetsföretag, vari arbetare användas för arbetsgivares räkning*. Sålunda innefattas ju som vi finna under lagen i stort sett alla slags arbeten, där man använder legda arbetare, med undantag av vissa i paragrafen angivna arbetsområden. Ingen lär väl dock tro, att icke lagens verkningar i alla fall såsom en ofrånkomlig konsekvens komma att gå ut över även dessa s. k. undantagna tillämpningsområden.

Nu skulle man väl kunna hava anledning att tro, att en grundlig utredning och undersökning ägt rum inom alla de områden av näringslivet, över vilka lagen är avsedd att sträcka sina verkningar. Men så har ju ingalunda skett. Detta hava vi i dag ock hört så kraftigt påpekats ifrån olika håll, särskilt det, som jag företräder, såväl i denna kammare som i första kammaren. Och i de utredningar, som under kraftig påtryckning uppifrån om största möjliga skyndsamhet kunnat utföras, ha vederbörande utredningsorgan, enligt vad de samstämmigt klagat över, haft alltför snävt utmätt tid. Utredningen har blivit ofullständig och ensidig, beroende på att man tagit hänsyn till förhållandena *endast* vid fabriksindustrien.

Jag betonar, att alla utredningar, som skett, begränsat sig till de större fabriksindustrierna, men, som jag framhållit, inrymmas under lagen icke allenast dessa industrier utan allt arbete i landet med de undantag, som innehållas i första paragrafen.

Någon som helst utredning om lagförslagets inverkan på vårt mångskiftande näringsliv i övrigt, som inbegripes under lagen, såsom hus-, väg- och vattenbyggnad, vattenavledning eller annat dylikt särskilt arbetsföretag, har icke ägt rum, och ej heller har någon som helst undersökning skett om lagens ofrånkomliga indirekta inverkan

på jordbruket. Allt detta torde vara tillräckliga skäl för att motivera, att lagen i nuvarande skick är omöjlig att antaga.

Det hade väl varit rimligt, om man åtminstone till att börja med sökt begränsa lagen till det eller de områden inom industrien, där den kan ha sitt obestridliga berättigande, och varifrån också kravet på den s. k. åttatimmarsdagen från början utgått. Att en arbetstid av 8 timmar om dygnet är tillräckligt lång inom stora delar av fabriks- och gruvindustrien, det kan väl ingen bestrida, men det är nog ett både alltför långt och riskabelt steg därifrån och dit man nu vill komma, då man söker omfamna nästan hela vårt näringsliv under sådana gemensamma bestämmelser, som vore detta i hela vårt land en mekanisk apparat, som med vissa uniforma handgrepp kunde regleras efter uppkonstruerade normer. Alla de synpunkter man lagt på denna fråga äro utgångna från och motiverade med förhållandena vid våra storindustrier och städer. Där finnas ju ock vissa möjligheter att schablonmässigt mekanisera förhållandena efter generella normer. Uti verkstäderna är man ju oberoende av väderleksförhållanden, olika årstiders temperaturväxlingar, dagsljuset, som kan ersättas med artificiell belysning, och mera sådant. Annorlunda ställa sig förhållandena i landsorten, där man måste taga hänsyn till sådana av årstiden beroende omständigheter, och där största delen av förekommande arbeten äro säsongarbeten, som måste med strängt utnyttjande av dagen under vissa tider av året forceras för att vid andra årstider ligga mera eller mindre nere och i alla händelser betydligt inskränkas. Vid de allra flesta arbetsföretag i landsorten är det ett livsintresse för såväl arbetsgivare som arbetare att under de gynnsammaste årstiderna kunna så långt möjligt är utnyttja arbetsdagen för att medhinna och sköta där förekommande arbeten, som oftast icke tåla uppskov eller med fördel kunna bedrivas vid vilken årstid som helst. Här sammanfalla arbetsgivarnas och arbetarnas intressen, så att båda parterna önska att i största möjliga mån använda arbetsdagen, arbetsgivarna för att få arbetet snarast utfört under gynnsamma och lämpliga klimatiska förhållanden och arbetarna för att under den tid av året, då arbete står till buds och är lämpligt att utföra, medelst ackordsavtal söka förtjäna det mesta möjliga. Det är väl ändå bra egendomliga förhållanden man vill skapa, då man med öppna ögon går att tvinga igenom en lagstiftning, som inom mycket stora områden av vårt näringsliv ställer så till, att man hindrar den, som vill och behöver arbeta, att få göra detta. Man kan ju bestämt förutse, att denna lag blir till stor skada och hinder för näringslivets fria utveckling på alla områden, men särskilt på sådana arbetsområden, som stå utom den egentliga fabriksindustrien. Men häråt ägnas icke så pass mycken uppmärksamhet, att man ens gör ett försök till undersökning av lagens verkningar på alla dessa mångskiftande områden i vårt land. Man har inom utskottet visserligen pekat på dessa förhållanden, man har reflekterat över, huruvida t. ex. byggnadssnickare, målare och murare på landet, som på ackord åtaga sig att utföra arbeten uti sina branscher, falla under lagen. Dessa arbeten, som äro säsong-

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.*

(Forts.)

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

arbeten, måste forceras för att medhinnas under sommartiden, och arbetarna vilja därvid utföra det mesta möjliga arbete på kortaste tid. Man har då trott, att om exempelvis arbetslag åtaga sig dylika arbeten på så sätt, att ingen i laget står såsom arbetsförman utan alla äro solidariska, skola de undgå lagens straffbestämmelser, ifall de överträda föreskriften om 8 timmars daglig arbetstid. Jag vågar dock dra denna något advokatoriska tolkning av lagen i tvivelsmål, ty dessa arbetare utföra dock ett arbete »för arbetsgivares räkning», och en domstol, som hade att pröva sådana eventuella fall, skulle nog genomskåda dylika manipulationer såsom konstruerade för att kringgå lagen. Jag ifrågasätter ock, om det är lämpligt att med öppna ögon antaga en lag, som redan lagstiftarna finna sådan, att den icke kan efterlevas, utan att man börjar tänka på, hur lagen skall kunna kringgå, för att man skall komma undan de straffbestämmelser, som äro stipulerade, emedan de praktiska förhållandena inbjuda till kringgående av lagen. Detta är ju ett ganska egendomligt förhållande, men det står i stil med den lagstiftning, som under senaste tiden genomförts på olika områden här i landet. Det händer ju rätt ofta, att det framkommer förslag här i riksdagen, som man förstär äro omöjliga att tillämpa i det praktiska livet, men man tar dem i alla fall, därför att man tycker, att det är »demokratiskt», och man vill gärna visa sig vara »vidsynt». Men jag kan icke för min del som lagstiftare vara med om dylika principer.

Jag skall nu tillåta mig några korta reflexioner, anknutna till herr civilministerns allmänna motivering för det föreliggande förslaget. Det heter där, att »under snart 30 år hava de organiserade arbetarna i alla länder genom sina 1 majdemonstrationer givit uttryck åt sitt krav på 8 timmars arbetsdag». Ja, det är nog riktigt, men jag ber att i det fallet i likhet med en talare i första kammaren få erinra om, att det för 30 år sedan tillämpades en sådan arbetstid, att man då hade helt andra skäl för att demonstrera för en nedsättning av arbetstiden än man nu har. Det har ock visat sig särskilt de senaste åren, att dessa demonstrationer betänkligt avmattats. Ja, det ser ut, som om man funne det nästan genant, att stora skaror sluta upp och demonstrera för 8 timmars dag, och det är nu för övrigt andra motiv, som ligga bakom. Det gäller att främja politiska partiintressen och agitera för vissa politiska syften. Jag tror, att detta varit det starkaste motivet för anslutningen till ifrågavarande demonstrationer särskilt under de senaste åren, ehuru kravet på nedsättning av arbetstiden till 8 timmar också ingått som ett moment i parollen vid dessa demonstrationer.

Det heter vidare i den allmänna motiveringen i den kungl. propositionen, att 8-timmarsdagen tillgodoser »arbetarnas behov av fritid för familjeliv, för deltagande i medborgerliga angelägenheter och begagnande av tillfällen till förvärv av kunskaper och bildning». Här torde man kunna säga, att det föreligger en ganska djupgående inkonsekvens mellan detta allmänna uttalande och lagens speciella struktur, ty arbetarnas behov av fritid för familjeliv, bildningstillfällen o. dyl. förefinnes i främsta rummet just inom de arbetargrup-

per, som enligt propositionen falla utom lagens tillämpningsområde. Det är ju för oss alla bekant, att industriens arbetare ha större ledighet och större möjligheter redan nu till familjeliv, förvärvande av bildning, deltagande i allmänna värv och mera sådant än t. ex. jordbruksarbetare och andra med dem likställda, men dessa senare falla ju utom lagen. Den motivering, som här förebringas för att visa lagens nödvändighet, träffar sålunda icke dessa stora grupper, som ställas utanför lagen. Det är alltså ganska egendomligt, att man här som allmän princip kan uttala något sådant som icke kan komma att gälla arbetare i allmänhet, eller åtminstone i första hand dem, vilka ha största behov i detta avseende.

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Man har vidare svårt att förstå den satsen i den kungl. propositionen, som betonar, att »arbetarklassen betraktar 8-timmarsdagen som ett rättfärdighetskrav inom samhället och i förhållande till de andra samhällsklasserna». Är »de andra» samhällsklassernas arbetstid generaliserad till 8 timmars arbetsdag? Den frågan torde väl få besvaras nekande. Hur många av oss t. ex. kunna begränsa sitt arbete till 8 timmar av dagen? Se, hur det ställer sig för oss t. ex. i dag! Det är dock framfört som en allmän sats, att det är ett rättfärdighetskrav, att arbetarna få begränsa sin arbetstid till 8 timmar, för att de skola bli likställda med andra samhällsklasser. Det där tarvar en utläggning från herr statsrådets sida, ty jag kan åtminstone icke fatta ett dylikt uttalande annorlunda än såsom ett slagord, till dess det visats, att de s. k. »andra klassernas» arbetstid är så begränsad och reglerad, att det kan betraktas såsom en orättfärdighet, att arbetarna inom de olika yrkena arbeta längre än 8 timmar av dagen. Hur skall det gå med »rättfärdigheten» för arbetarna utom lagens tillämpningsområde? Man tycks lika litet bekymra sig om dem som om lagens inverkan på näringslivet i allmänhet.

Man kan icke undgå att göra dessa reflexioner och känna en ganska livlig undran över, att dylika allmänna satser kunna användas såsom motivering för ett förslag, som i och för sig är så ensidigt som det föreliggande. Det torde ock kunna betraktas såsom en nyhet av hittills okänd innebörd, att från statens högsta myndigheter anföras sådana meningar, som framkalla den föreställningen, att det skulle vara orättfärdigt att använda arbetare längre tid än åtta timmar av dagen, samt »att en var medborgare i regel kan anses med åtta timmars arbete ha fyllt sin arbetsplikt gent emot samhället». Kan detta tillämpas på *en var* medborgare? Det är också en ganska egendomlig sats, men den förekommer verkligen i den kungl. propositionen. Där heter det, »att en var medborgare fyllt sin arbetsplikt gent emot samhället med att i regel arbeta åtta timmar om dagen». På huru många områden kan detta tillämpas? Hur ställer det sig för våra hustrur, hur ställer det sig för våra tjänarinnor, och hur ställer det sig t. ex. för de läkare, som under denna vinter fått arbeta hela dygnet? Ja, jag får verkligen säga, att det är rent förvånansvärt, att en dylik sats såsom allmänt skäl kan uttalas ifrån regeringshåll. Endast under förutsättning att den kunde tillämpas på »en var med-

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.

(Forts.)

borgare» torde en sådan sats ha någon reell betydelse. Nu är det ju uppenbart, att dessa uttalanden såsom praktiskt utförbara icke äga någon avsevärd reell betydelse, men de kunna göra stor skada genom den psykologiska suggestion, som därigenom framkallas hos mindre omdömesgilla element, och som sannerligen icke är ägnad att sporra till arbetsamhet och flit. Nu synes emellertid utvecklingen gå därhän, att man allt mera inför den meningen, att man skall arbeta det minsta möjliga mot högsta möjliga betalning. Man kommer allt mera bort från den gamla hittills kända och erkända satsen här i vårt land, att arbetsamhet och flit skulle vara egenskaper, som icke allenast för individen utan även för samhället vore synnerligen önskvärda och värdefulla.

Då sålunda det föreliggande förslaget omfattar och berör hela vårt näringsliv dels direkt och dels indirekt, då det är baserat på ofullständiga utredningar, där sådana över huvud taget ägt rum, då ingen som helst utredning om flera viktiga områden, som hänförts under lagen, förekommit, och då ingen undersökning skett om lagens motsedda indirekta inverkan på vår modernäring, jordbruket, kan jag icke dela ansvaret med dem, som nu vilja genomtrumfa förslaget trots dessa brister, som äro både erkända och uppenbara. Då jag för övrigt anser, att på de områden, som lagförslaget omfattar, den fria överenskommelsens väg borde föredragas framför lagstiftningens, nödgas jag, herr talman, yrka bifall till den reservation, som hemställer om avslag på det föreliggande förslaget.

Herr B ä r g: Herr talman! Då det nu upplyses, att frågan redan fallit i första kammaren med en betydlig majoritet på 70 röster för rent avslag mot 47, så är det ju tämligen meningslöst att för tillfället orda vidlyftigare i densamma. Jag för min del vill efterkomma den vänliga maning, som under hand ställts till oss från talman, att icke i onödan nöta tid, och jag tror också, att det skall vara skäl i att i fortsättningen av debatten här taga fasta därpå. Det kommer, det är jag förvissad om, i en snar framtid, då frågan kommer inför riksdagen igen, att givas oss tillfälle att framföra våra synpunkter och då kanske med större skäl och under mera allvar, än för tillfället är förhållandet. När jag likväl, herr talman, fått ordet, skall jag emellertid bedja att med ena ögat på klockan under fem minuter få säga några få ord.

Innan jag övergår till att säga dessa ord om några punkter, som jag tänker yttra mig om, skall emellertid gentemot den siste ärade talaren anföra en liten replik. Han har nu många gånger upprepat, vad åtskilliga andra talare ifrån samma sida varit inne på: den bristande utredningen. Ja, men, i all världens namn, det har ju funnits tillfälle förut för dessa, som nu hänga upp sig på den bristande utredningen, att få en sådan utredning. Det är ju icke första gången, som frågan är framme. Det har framställts begäran om utredning många gånger, men då ha herrarna icke velat det. Det må då i varje fall icke vara deras fel, som nu försöka få frågan löst, att den icke tills dato blivit fullt utredd.

På det att någon röst skall höras från statstjänarnas egen sida i en fråga som för dem visst icke är likgiltig, vill jag säga några ord om första paragrafen här. Det må jag säga, att ifrån de statsarbetares läger, där jag närmast känner förhållandena, är det nog icke så, att den tystnad, som rätt ifrån den sidan, varit förestavad av belåtenhet med, att dessa statstjänare ställts utanför lagen. Tvärtom ha de med stora bekymmer sett detta förhållande men givit sig till tåls i förhoppning dels att riksdagen skulle företaga en ändring, dels att, om så olyckligt skulle vara, att så icke skedde, att man i varje fall skulle bida tiden och se, vad det skulle leda till, och sedan, om skäl förefunnes, med verkligt allvar liksom alltid taga itu med rättelse. Jag tycker då för mitt vidkommande, att departementschefen skulle kunnat bespara sig alla de anmärkningar, vilka med, som jag tycker, stort berättigande gjorts ifrån motståndarnas sida här, mot att statstjänarna i detta fall lämnats utom. Jag vet, att det icke är i någon god mening, de framfört dessa argument, men det är i alla fall argument, som synas mig bita rätt kraftigt. Det lär ju enligt departementschefens uttalande i propositionen icke vara meningen, att statsarbetarna här skola få det sämre ställt än övriga arbetare, utan det är av andra skäl. Departementschefen erinrar på sid. 36 i propositionen, att marinens och arméns arbetarpersonal liksom personal vid statens järnvägsverkstäder och telegrafverkstäder redan har åtta timmars effektiv arbetstid i veckan. Det säges vidare att den inslagna vägen är det endast meningen att fullfölja i den mån icke hinder däremot möta med hänsyn till att statsarbetets mångskiftande art kräva bestämmelser, som icke alltid kunna anpassas efter en allmän lag. Särskilt gäller detta trafikpersonalen vid statens järnvägar.

Undantag skulle, därest ifrågavarande arbetare ej varit uteslutna från lagen, i förevarande fall få sökas hos arbetsrådet, under det att man nu ansett det lämpligare, att denna fråga ordnades på administrativ väg genom beslutet av vederbörande styrelse eller genom beslut av Kungl. Maj:t. Detta är tvenne huvudskäl, varför departementschefen icke tagit med statens arbetare i lagförslaget. Dels har departementschefen ansett det obehövt, att lagen tillämpas på dem, dels har det ansetts, att det skulle vara en smula besvärligt.

Utskottet säger i sin motivering för avslag på den Hagmanska motionen tydligt, att då frihet i förevarande avseende möjligen kan medföra vissa fördelar för staten och måhända även kan lända till, att 8-timmarsdagen på några håll införes tidigare, än lagen föreskriver, utskottet ej har funnit sig böra biträda motionärernas mening. Jag var redan förut inne på denna punkt, som åtskilliga talare förut anmärkt på, och jag får säga, att jag verkligen tycker, att det är ett argument, som talar. Är det så, att staten som arbetsgivare icke vill underkasta sig de besvärligheter, lagen medför, synes det mig, som om privata arbetsgivare i detta fall hade vissa skäl att säga: »Vi stå just i samma ställning och känna besvärligheterna lika svårt.» Dessa argument skulle man ha brutit udden av, om man gjort, vad jag anser varit det enda rätta: själv gått i spetsen och

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

visat, att man icke fordrar mera av andra, än man själv vill underkasta sig. Angående obehövligheten vill jag också säga, att jag tror, att den i detta fall underskattas av departementschefen. Viljan må nu vara aldrig så god hos höga vederbörande inom departementet och hos Kungl. Maj:t eller hos verkets chef, men det finnes i regel under dessa en hel lång rad av underbefäl, som i regel ha i sin hand att ordna arbetsförhållandena. Och det är en gammal erfarenhet, man har gjort, att även med en mycket kraftig och god vilja hos ledningen, det snart visar sig, att de synpunkter, man i ledningen strävar efter att förverkliga, icke fullföljas längre ned på rangskalan, när det gäller befälsrättens utövande över denna personal. Helt annorlunda skulle det förvisso te sig, om dessa, som realiter ha att bestämma arbetstiden för statens arbetare, visste sig ha lagen över sig i detta fall. Den saken är ju så tydlig, att man icke behöver gå in på den här.

Detta må vara nog sagt om denna sak. Angående särskilt trafikpersonalen vid statens järnvägar och skälet att icke taga med dem, så måste man erkänna, att för denna personals vidkännande kan man icke hålla för strängt på denna lags tillämpning. Ingen klok människa bland dessa arbetare gör det heller, utan man inser, att man måste anpassa sig efter trafikens behov. Men mig synes, att de undantag, lagen i övrigt gör här, äro så vitt tilltagna, att de mycket väl ge rum för att ordna dessa särbestämmelser som fordras för trafikpersonalen, och som man givetvis måste taga hänsyn till vid ordnandet av deras arbetsförhållanden. Man skulle visst icke behöva undantaga hela den stora mängden av arbetare från lagens tillämpning för att komma åt, att på ett tillfredsställande sätt ordna förhållandena för den personal, för vilken fordras särskilda bestämmelser.

Det är tydligt, att om nu de arbetsförhållanden, som ligga till grund för bedömande av, huruvida lagen skall äga tillämpning eller icke, finge för prövning läggas i arbetsrådets händer i stället för i en administrativ myndighets, skulle därmed mycket vara vunnet.

Men nu är det icke allenast statens arbetare, utan även andra viktiga kategorier av samhällstjänare, som äro undantagna, nämligen trafikpersonalen vid enskilda järnvägar. Härom säger arbetstidskommittén i sitt betänkande: »När kommittén från lagens tillämpning undantagit det arbete, som åligger trafikpersonalen vid de enskilda järnvägarna — motsvarande arbete vid statsbanorna är redan genom d) undantaget — har detta icke skett på den grund, att kommittén ansett här ifrågavarande arbete särskilt väl kunna undvara lagstadgad reglering av arbetstiden. Snarare synes det, då jämväl hänsyn till trafiksäkerheten talar därför, som om detta arbete framför andra borde komma i åtanke vid en dylik reglering. Att kommittén emellertid ej sökt förverkliga nämnda tanke utan i stället utslutit berörda arbete från lagens tillämpning, har varit föranlett därav, att kommittén funnit detta arbete kräva särskild reglering, vilken kommittén, med hänsyn till därför erforderlig utredning, icke ansett sig ha tillfälle att utarbeta.» Det är sålunda icke något prin-

cipiellt avståndstagande från att innesluta dessa enskilda järnvägars trafikpersonal under lagen, utan det skulle vara en särskild reglering, som fordras för att få ett tillfredsställande resultat.

Om nu departementschefen hade ställt sig på samma linje som arbetstidskommittén, så skulle man bättre förstått, varför dessa tjänstinnehavare icke tagits med i lagen. Men att döma efter herr statsrådets uttalande till statsrådsprotokollet, är detta knappast förhållandet, utan, såvitt jag förstår att läsa rätt, ställer sig statsrådet här principiellt emot att innesluta denna trafikpersonal under lagens bestämmelser, och ställer i utsikt, att först sedan det visat sig att dessa arbetsförhållanden icke kunna tillfredsställande ordnas på överenskommelsens väg, då först skall man ta upp den här frågan till särskild omprövning. Detta skulle således innebära, att enda möjligheten för denna personal vore att förfara på det sättet, att man i första hand genom arbetsavtal och genom att göra sin organisationsmakt gällande tvingade sig fram till en arbetstid, som motsvarade den arbetstid, som denna personal skulle ha enligt lagen. Jag tror det varit klokare att bespara såväl dessa enskilda järnvägars förvaltningar som personalen de obehag, som ändå alltid följa med slitandet av tvister genom maktspråk.

Jag tror det är för mycket också att uttala den förhoppning, vilket man annars skulle vara böjd att göra, att man nog så lätt genom avtal skulle kunna komma till rätta med detta spörsmål. Det avtal, som sist är slutet, som slöts förra året och gäller under innevarande år mellan åtskilliga av de enskilda järnvägarnas förvaltningar och dess personal, detta avtal tyder sannerligen icke på alltför mycken hänsyn härvidlag. För en hel del av denna personal är det nämligen fastslaget en arbetstid av 11 timmar och t. o. m. däröver. När man sålunda har för ögonen, hur det är ställt innevarande år, så blir man betänksam mot möjligheten att utan lagens mellankomst komma till rätta med detta spörsmål.

Ja, herr talman, med dessa ord ville jag erinra om föreliggande spörsmåls vikt för här berörda arbetargrupper och inskränka mig till att uttala om icke en förhoppning så åtminstone en varm önskan, att Kungl. Maj:t, till nästa gång detta förslag framlägges inför riksdagen, tar sig en funderare ytterligare på, huruvida det icke vore skäl att tillgodose de krav, som äro framförda i den Hagmanska motionen och i herr Söderbergs m. fl. vid detta betänkande fogade reservation.

Jag tror, att det ur flera synpunkter vore klokt och lämpligt, och jag vill sluta mitt anförande med att erinra om, vad socialstyrelsen säger om förhållanden liknande dessa. Det uttalandet finnes intaget i prop. sid. 67, där socialstyrelsen anför följande: »Faran för samhället av att inom sig hysa en samhällsgrupp, som på delvis berättigade grunder känner sig icke tillbörligt tillgodosedd och skyddad i sina primära intressen, är givetvis större, i samma mån denna grupp är talrik och dess uppgifter äro av väsentligare betydelse för det hela. Ur denna synpunkt måste det vara av synnerlig vikt för samhället att tillse, vad som bör och rimligen kan göras för att un-

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

danröja anledningarna till berättigat missnöje och att därigenom ådagalägga sin allvarliga strävan att lätta bördorna, där de tynga hårdast.»

Jag har med dessa ord, herr talman, endast velat fästa uppmärksamheten på ett spörsmål, som för statens tjänare liksom även för de enskilda järnvägarnas personal är av stor och vital betydelse, och jag ber att få yrka bifall till den av herr Söderberg m. fl. vid ärendet fogade reservationen angående det här spörsmålet.

Häruti instämde herrar *Eriksson* i Stockholm, *Andersson* i Stockholm, *Bäcklund* och *Hedvall*.

Herr Räf: Herr talman, mina herrar! Den föreliggande saken är en politisk praktblomma och hon trivdes mycket väl, så länge hon varit planterad inomhus, så att säga i den politiska agitationens drivbänk, men utförd på det praktiska livets område, omsatt i kalljord, har den visat sig redan under den diskussion, som förts här i dag, skäligen svag i sin livskraft.

Det är genom det anförande, som här i dag hölls av herr Lindman, alldeles uppenbart, att en hel del av det vackra blomstret vissnat ner ganska mycket, och man kan väl säga, att här icke finnes någon, som på orientaliskt sätt vill begråta vad som där inträffat, i fall man intresserar sig för saken i fråga. Av alla lagförslag, som jag sett framläggas i riksdagen, så har jag aldrig sett maken till det, som är framlagt i den här saken. Hela lagförslaget innefattar inalles 17 paragrafer jämte en övergångsbestämmelse. Som man kan se av 4 §, utgör denna stommen till det hela, ty där har man föreskriften om 8-timmarsarbetsdagen. Men redan i samma paragraf, är man tvingad att omedelbart göra ett undantag från regeln. Det heter där: »dock må» — och så komma undantagen i fråga. Följer man alla dessa 17 paragrafer, så är det icke mindre än nio, som innehålla undantag från den regel, som här skulle göra sig gällande, och läser man § 1 noggrant, så skall man finna icke mindre än 21 undantag redan i den första paragrafen. Man kan därav förstå, hur vanskligt det är att ge sig in på området i fråga, och jag tar för givet, att om detta lagförslag kommer tillbaka så torde det icke komma i den form, som det nu förelagts riksdagen. Det synes mig vara uppenbarligen behöfligt att i främsta rummet få reda på, vad som inbegripes under lagen än att som nu skett i första rummet göra en uppräkningspunkt given. Man brukar ordspråket: »ingen regel utan undantag», men här är ingen regel, snart sagt, utan endast undantag. Ett undantag, som särskilt tilldragit sig min uppmärksamhet, är, att statsdriften icke inrymts under 8-timmarsdagen. Och vi ha nyligen hört beklagas från herr Bäck, att dessa män, som stå i statens tjänst, icke blivit medtagna. Men det har måhända sina randiga skäl. Det behövs verkligen att statens tjänare gno både dag och natt, höll jag på att säga, för att i sitt arbete kunna tävla med den enskilda företagverksamheten.

Jag behöver i det avseendet endast säga: »statens järnvägars ekonomi», och sedan kan var och en räkna efter, vad jag syftar på. Statens järnvägar kunna, som bekant, inte reda sig bättre, än att under samma tid, som enskilda järnvägarnas förtjänster uppgått till omkring något över 30 miljoner kronor, så förlorar statsdriften ungefär samma belopp. Men å andra sidan kommer man också att tänka på alla de goda förmåner som skulle tillfalla oss, i fall man införde ett socialistiskt statsskick, i fall man droge alla produktionsmedel under statens område. De, som genom detta lagförslag skulle få 8-timmarsdagen, skulle följaktligen förlora samma förmån, om deras respektive sysselsättning bleve en statstjänst.

Sedan ha vi alla de andra stackars sju paragraferna, som stå kvar: en, den åttonde, talar om journalisering. Det är en sak, som icke är så alldeles obekant för arbetsgivarna förut, ty det är nämligen så, att det behöves nästan en särskild jurist hos varje större arbetsgivare för att sköta de journaler, som av honom måste föras. Detta är sålunda icke främmande för dem; men är det klokt att ytterligare betunga arbetsgivarna med förande av den journalisering, som här är i fråga?

I 9 § omhandlas arbetarrådet. Det skulle blott vara sju personer i detta arbetarråd, men icke minst ur den erfarenhet, som jag fått under mitt deltagande i det politiska livet, så ha dylika råd en mycket stor förmåga att växa undan för undan, av sju personer, plägar snart bliva 70.

Vidare kommer § 10, som talar om inspektion, och fem paragrafer tala om ansvar och böter, det är hela lagförslaget, och kronan på verket är övergångsstadgandet, som sannerligen är så likt förslaget i övrigt, att det lämpar sig mycket väl såsom krönet på det hela. Jag hänvisar därvidlag till ordalydelsen av själva övergångsstadgandet, och herrarna kunna läsa det själva och se, hur det går, om de skola försöka sätta sig in i detta.

Det har många gånger i denna kammare talats om klasslagar, men här har man ett ypperligt exempel på klasslagar. Man har annars försökt att i denna kammare brännmärka klasslagar, men i dag tyckes man vilja upphöja dem till något storartat.

Jag skulle emellertid känna mig mycket förlägen inför min valmanskår. om jag ginge och röstade på det förslag, som här föreligger. Jag tror, att jag sitter här förnämligast på arbetare- och bonderöster, och om jag tänker mig, att jag skulle gå ut till dem och säga, att jag röstat för det här lagförslaget, och jag hoppas att därför bli återvald, så tror jag det skulle bli alldeles raka motsatsen. — Och det vore mycket ledsamt.

Om jag t. ex. skulle gå ut bland arbetarna och fråga dem om de icke tyckte det vore rätt så bra, att jag röstade för denna lag, undrar jag, om icke arbetarna skulle svara ungefär så här: varför vill du icke tillåta oss att bestämma över vårt eget handlingssätt, att själva bestämma, huru mycket vi varje dag skola arbeta? Varför vill du ställa det så, att många svagare arbetare, som stå sida vid sida med oss, tilläventyrs få arbeta mycket längre än oss, som äro

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

starkare och därför kunna utföra större arbetsprestationer? För övrigt: vill du också å din sida garantera, att det lilla abete, vi kunna uträtta på åtta timmar, kan vara tillräckligt för vår familjs uppehåll? Vad skulle jag svara en sådan person? Jag kunde verkligen inte giva ett förnuftigt svar på en sådan fråga.

Och om en arbetarehustru skulle komma, vad skulle jag säga till henne? Hon skulle kanske säga: Varför har man i detta speciella fall, beträffande min man, ordnat det på det sättet, att han inte får arbeta mer än åtta timmar om dagen? Jag har också söner, som gå ute på arbete; den ene arbetar åtta timmar, icke mera, den andre tio—tolv timmar om dagen. Vad är du för en mästare, som skall försöka lägga hinder i vägen på detta sätt, då de båda två äro lika duktiga och gärna vilja arbeta och därigenom skaffa medel till hemmets underhåll?

Och hon skulle vidare fråga kanske: Varför är det icke så, att också jag kan få en åtta timmars arbetsdag? Det har gått årtal, kanske tre till fyra år i sträck, då jag inte fått sova mer än två timmar om natten; varför icke ordna det så, att också jag kan få någon större vila? Hon kan ha rätt att säga, att hon är det svagare kärelet och därför behöver så mycket mera omvårdnad, så mycket mera tillsyn, så mycket mera hjälp i att ej bliva överansträngd av arbete.

Och om jag kommer till bonden, hans hustru, söner, döttrar, drängar, pigor, vad skall jag svara dem, ifall de förebrå mig, att jag medverkat till en åtta timmars dag? Jag vet sannerligen icke vad jag skulle svara dem. De skulle kunna säga: är du rent »halvtokig», som ger din röst för ett sådant förslag, som föranleder, att ungefär sjuttiotusen arbetare undandragas lantbruket och gå till industrien för att fylla de luckor, som uppstå till följd av denna lag.

Men dessutom måste jag göra räkenskap för ännu en person, nämligen för undertecknad själv. Jag måste göra räkenskap för mitt eget omdöme och för detta ändamål klargöra min åsikt om saken.

Det är, när vi tala om dessa förhållanden, nämligen icke bara de enskilda förlusterna vi tänka på. Det gäller också *landets* intressen. De enskilda förlusterna uppgå tillsammans till belopp, vilka herr Lindman angivit för oss i siffror, och det är just inga småsaker. De förlusterna äro landets förluster, hela *Sveriges* förluster. I egenskap av riksdagsmän åligger det oss att fästa största avseende vid just detta.

Vår konkurrensförmåga är också sannerligen icke större i nuvarande stund än att vi behöva, såsom vi förut hört, spänna alla våra krafter för att i konkurrensen med utlandet hålla oss uppe. Vi tala om våra vattenfall, våra skogar och våra malmer, vi tycka, att vi äro mycket duktiga i konkurrensen gent emot utlandet, men kommer man väl dit ut ser man, att vi icke böra yvas för mycket. Engelsmannen t. ex. kan där han står säga: Här under mig har jag mina skogar, mina malmer, mina vattenfall. Jag behöver endast bryta schakt så och så djupt ned i jorden för att träffa alla de material, som motsvara de malmer, vattenfall etc. varom ni talat. Jag kan bryta schakt där eller där, jag kan få kanske sex till åtta stenkolsslötser i varje, med

mellanliggande järnmalmer, leror etc. Jag kan föra upp masugnar bredvid dessa schakt, jag har sedan bara att forsla upp råmalm och reducera den till järn. Detta är någonting annat än vad som kan göras i Sverige. Jag tror därför — det ha vi förut hört uttryckas på ett mycket fullständigare vis — att vi icke skola yvas över vår konkurrensstyrka i förhållande till utlandet, ty denna är jämförelsevis svag. Utlandet har ju dessutom att räkna med sina kolonier, sin lätthet att transportera och sina oerhört stora anläggningar jämförda med dem, som vi ha i vårt land.

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Jag skall vidare göra ett par frågor. Om vi nu skulle tänka oss de föreslagna anordningarna genomförda, måste man ju dock be-
sinna, att trångboddheten i våra fabrikssamhällen därmed skulle bli
än värre än nu är fallet. Är detta verkligen någonting att bjuda
på? Bereda vi icke landet större välsignelse, om vi laga, att befolk-
ningen fortfarande som hittills i största möjliga utsträckning får vara
kvar vid jordbruket, och att var och en där får sköta sin jord på
bästa sätt?

Och därtill skulle jag vilja fråga: Är verkligen den nuvarande
tidpunkten lämplig för de nybyggnader, som ifrågavarande arrange-
mang nödvändigt kräva. Jag fäster uppmärksamheten på de oerhört
höga trävaruprisen, som för närvarande gälla, de höga järnprisen, de
höga prisen på allting, som härvidlag skulle vara av nöden.

Nu spørjer man kanske: unnar du således icke det svenska fol-
ket en kortare arbetstid? Jo, hjärtans gärna. Jag skulle vara glad,
om regeringen kunde framlägga ett på i alla avseenden bärande grun-
der byggt lagförslag, som garanterade varje svensk man och kvinna i
hela landet den kortast möjliga arbetstid. Men inga klasslagar om
jag får be!

Herr talman! Jag yrkar avslag.

Herr Magnusson i Skövde: Jag skall icke, herr talman,
som andra hålla timplånga anföranden, utan ber endast att få be-
svära kammaren några minuter.

Jag tillät mig att i en motion i föreliggande fråga yrka avslag
på Kungl. Maj:ts proposition, huvudsakligen med den motiveringen,
att fränsett den bristfälliga utredning, som presterats angående spör-
smålet över huvud taget, man särskilt måste taga hänsyn till, att man
icke undersökt lagens inverkan på jordbrukets förhållanden. Herr
civilministern far i sin motivering med mycket lätt hand över detta
synnerligen viktiga spörsmål, och utskottet har, såvitt jag kunnat
se, försiktigtvis icke alls inlåtit sig på detsamma.

Vi veta, att det från åtskilliga håll gjorts gällande, att en av
orsakerna till de nuvarande sociala missförhållandena ligger däri,
att folket alldeles för mycket flyr från jordbruket till industrien och
till stadssamhällena. Det är givet, att om vi skulle hoppas på en
ändring i detta avseende, så måste en dylik betingas därav, att dels
jordbruket får arbeta under ekonomiskt bäriga förhållanden, dels
ock att man icke vidtager sådana anordningar, som tydligen måste

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

locka folket från jordbruket till övriga näringsgrenar. Nu är lagförslaget som bekant icke avsett att direkt omfatta jordbruket och därmed jämställde yrken. Det torde väl ändå icke vara mången, som därav vill eller kan draga den slutsatsen, att jordbruket skulle undgå att röna inverkan av detsamma. Det är ju uppenbart, att om arbetstiden genom lagbud väsentligen avkortas inom andra näringsgrenar, följden måste bli, att arbetskraften går ifrån jordbruket till just dessa näringar med kortare arbetstid. Jag ber blott att få erinra därom, att en ung man eller kvinna inom jordbrukarklassen i den ålder, då det gäller att välja levnadsbana, t. ex. femton—tjuguårsåldern, givetvis måste lockas av den kortare arbetstid, som eventuellt erbjudes inom industrien och följaktligen av denna anledning vända jordbruket ryggen; och var och en vet, att den som i den åldern lämnar jordbruket, i regel är för alltid förlorad för detsamma.

Nu säger herr civilministern, att jordbruket har tillräckligt med arbetskraft och att det befolkningsöverskott, som finnes, därför kan komma industrien och andra näringar till godo. Som bekant är folkökningen relativt starkast inom jordbrukarklassen, och under sådana förhållanden skulle det alltså vara meningen, att jordbruket icke borde äga rätt till expansion i så måtto, att det skulle få taga om hand den ökade arbetskraft, som genom denna folkökning uppkommer. Jordbruket skulle i nåder få behålla det antal armar, det redan sysselsätter, men därutöver intet. Då man alltså tillmäter jordbruket en så begränsad betydelse, bör man från jordbrukarhåll ställa sig mycket betänksam mot lagförslaget.

Herr civilministern anför vidare, att jordbruket har under de nu gångna krisåren kunnat reda sig, trots det industrien dragit till sig ett betydligt ökat antal arbetare, och han anför, att bränslekommissionen använt så och så mycket arbetskraft år 1917. Jag skall icke upptaga tiden med att ingå i ett närmare bemötande härav — det har jag redan gjort i min motion. Jag vill endast erinra om den omständigheten, att under krisåren emigrationen varit fullständigt avstannad, något som åt vårt land besparat tiotusentals arbetare, och detta har haft särskild betydelse för jordbruket, då emigranterna huvudsakligen rekryteras ur jordbrukarhemmen. Det är uppenbart, att om lugnare förhållanden inträda, och därmed också en ökad emigration skulle följa, detta starkt komme att beröra jordbruket. Därtill kommer, att om en sådan sugning av arbetskraft från jordbruket till industrien finge göra sig gällande, bleve givetvis utsikterna för jordbrukarna att erhålla nödig arbetskraft och därmed uppehålla sin produktion synnerligen små.

Jag kan icke underlåta att uttala min stora förvåning över, att inom utskottet de liberala lantmännen utan någon som helst reservation gått med på utskottets förslag. Jag har en bestämd känsla utav att dessa härvidlag icke ha sina valmän bakom sig. Jag vågar säga, att jag känner stämningen ute i landet tillräckligt för att kunna påstå, att så icke är förhållandet.

Jag skall emellertid icke vidare upptaga kammarens tid utan vill endast rikta ett spørsmål till begrundande och betänkade icke

minst för dem, som väl ämna återkomma med detta lagförslag, som genom första kammarens beslut nu fallit.

Om det är ofrånkomligt, att ett eventuellt genomförande av lagstadgad maximi arbetstid inom industrien kommer att för jordbruket medföra en betydande produktionsfördyring och åtskilliga andra svårigheter, är man då verkligen ifrån regeringshåll och från deras som ämna godtaga åttatimmarsdagen beredd på, att också sörja för att jordbruket får arbeta under sådana förhållanden vis å vis prisbildningen, att detsamma också i framtiden kan bli en näring, som nödtorftigt försörjer sina utövare? Vill man icke åstadkomma detta, ja, då ramlar hela vårt vackra tal om självförsörjning ohjälpligt till marken.

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Herr Strömberg: Herr talman! Jag skall be att i största korthet få framföra några synpunkter med avseende å den socialdemokratiska reservationen i detta ärende.

Jag vill då lika litet som någon annan bestrida, att regeringens av utskottet tillstyrkta förslag innebär ett avsevärt steg framåt på den sociala lagstiftningens område.

Men å andra sidan kan det icke förnekas, att lagen i det skick den föreligger med sina många undantagsbestämmelser, särskilt då bestämmelserna i 1, 5 och 7 §§, är ägnad att inom arbetarvärlden skapa den uppfattningen, att lösningen blir alltför illusorisk och icke den lösning, som arbetarna länge väntat.

De skäl, som av departementschefen anförts i den kungl. propositionen, synas mig ge stöd för en annan och effektivare lösning av denna för arbetarvärlden så ytterst betydelsefulla fråga. Det framhålles där, och det med stor skärpa, att den nuvarande orosfyllda tiden kräver, att förevarande spörsmål framför allt ses ur statskloketens och den samhälleliga rättvisans synpunkt, att en missstämning inom en samhällsklass är en fara för en lugn och god samhällsutveckling och att därför en lösning av åttatimmarsdagen på ett för arbetarna tillfredsställande sätt är vad tiden kräver, om vi utan alltför stora vanskligheter skola kunna genomgå den brytnings- och förnyelsetid, som världen nu genomgår.

Vidare framhålles det, att det är ett samhälleligt intresse av stor betydelse, att arbetarklassen erhåller förbättrade tillfällen att skaffa sig kunskaper och allmän medborgerlig bildning, och att arbetets historia visat, att en kort arbetsdag har fört till andlig och social framgång, samt att framtiden hörer de folk till, som kunna möta upp i världskampen med en fackligt och kulturellt högt stående kroppsarbetarklass. Endast dessa synpunkter, till otaligt många andra, giva stöd för kravet på en effektiv lösning av frågan. Därmed vill jag ingalunda rikta något klander mot regeringen, därför att denna icke gått längre eller på ett radikalare sätt i detta fall. Tvärtom vill jag säga, att såväl regeringen som det liberala partiet visat, att man på det hållet är villig att ge några offer, då det gäller att vinna en lugn och god samhällsutveckling. Det kan man tyvärr ej säga om högern och herrarna på arbetsgivarsidan. Visserligen

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

har man i utskottet och kammaren fått höra ett och annat förståelsens ord, men då det gäller, stannar det med detta sympatiuttryck. Att man emellertid från det hållet ej är blind för faran av att genom en alltför halsstarrig politik äventyra resultatet av många års arbete och strävanden på det ekonomiska området visade sig under förra hösten, då författningsfrågan var uppe och röster från finansvärlden höjdes för att ge arbetarna dess rättvisa del. Då ansåg man det vara skäl i att visa en viss medgörlighet för att ej äventyra lugnet i landet. Och man frågar sig nu: var är nu dessa framsynta och för en lugn samhällsutveckling intresserade finansmän? Det är väl ingen, som tror, att arbetarna under åratals eftersträvat det politiska inflytandet för dettas egen skull. Nej, det har skett, för att man skulle komma i tillfälle att få medel i sin hand att lösa för arbetarklassen och samhället viktiga frågor av ekonomisk och social natur. Och vi stå nu inför en sådan stor och krävande uppgift på detta område. Men då visar det sig sorgligt nog, att när frågor som dessa komma upp, få vi erfara sanningen av, att vi här alltså stå uppdelade i de två nationerna. Vi få inregistrera två motsatta läger, på vilka vi kunna tillämpa Runebergs ord: »Så hätsk var ovän ej mot ovän, som en bror bland dem var mot sin broder.» Och härutinnan stå vi sämre till än våra broderfolk, där man är på väg att lösa frågan utan dessa upprivande strider. Här i landet blåser man i stället upp till strid och skapar oändligt mycket större svårigheter, än vad annars skulle bliva fallet, vi ställas inför utsikten att få uppleva ett nytt 1909, en ny och fruktansvärd fas i kampen mellan kapital och arbete. Det är, synes mig, icke svårt att avgöra, var rätten ligger i denna kamp. Å ena sidan står arbetarklassen i solidaritet och broderskap och kämpar för människovärde och samhällelig rättvisa. Å andra sidan står kapitalet med sin underliga förmåga att kunna böja människorna efter sin vilja. Man kan slå fast, att det är mammon, som alltså regerar världen, den mammon, om vilken vår nuvarande ärkebiskop för ej länge sedan talade i en predikan, där han sade, att mammon är legio, ty de äro många. Den högsta mammon är internationell, han har intet fosterland, och ingen tyrann är påpassligare, grymmare, laglösare och mäktigare än han. Om inte allt blod skall ha flutit förgäves, så måste mammons makt sönderslås. Den fosterlandslöse mammon måste bli en tjänare åt samhällets rättmätiga behov och icke vara dess herre. Den hänsynslösa vinningslystnaden måste hållas i styr bättre än tillförne. Denna dyrkan av kapitalet för dess egen skull måste bort. Och då man tänker på allt detta, måste man säga med Luther: »Här måste konung och statsregemente gripa in.» Det synes mig, som om dessa ord mycket väl kunna tillämpas också i denna fråga. Och jag tror, att herr Räf bättre skulle representera timmermannens sons lära, om han visade större förståelse för arbetarnas sak, för de fattigas, för dem som arbeta och äro betungade. Vi förstå alldeles säkert på socialdemokratiskt håll, att industrien för närvarande kämpar med ganska stora svårigheter, och att den närvarande situationen är bekymmersam. Men vi tro, att det med god vilja skall

lyckas att övervinna de hinder som möta, likaväl som man på det området med all kraft strävar efter att övervinna en del andra hinder, över vilka arbetarna ej ha något inflytande. Jag kan således ej finna annat, än att det ur flera synpunkter vore lyckligast, om man ginge fram efter sådana linjer, att lösningen av frågan bleve effektiv, och att den därmed kunde avföras från dagordningen. Och jag hemställer till regeringen liksom herr Bårg i Katrineholm, att den må taga i övervägande, om det ej är möjligt att tillmötesgå de synpunkter, som framförts från socialdemokratiskt håll, och till vilka jag ansluter mig.

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till den reservation, som framförts från socialdemokratiskt håll.

Herr Zander instämde häruti.

Herr L u b e c k: Herr talman! Jag skall ej upptaga kammarens tid med många ord. Jag vill emellertid först uttala ett beklagande av, att en fråga med så stor innebörd för näringslivet skall behöva behandlas i söntringens tecken, såsom nu blir förhållandet. Från arbetarehåll vill man skjuta skulden på arbetsgivarna för omedgörlighet i frågan. Men man hör dock från många arbetarerepresentanter i kammaren framskymta en stark insikt om, att arbetsgivarna ej äro så omedgörliga ur ren arbetsgivaresynpunkt utan se på frågan ur nationens synpunkt. Jag tror, att man även ur den siste talarrens anförande kan läsa fram något dylikt. Herr Karlsson i Sandviken sköt kraftigt över målet, när han i sitt anförande framhöll, att så länge arbetsgivarna ha det bra, intresserar det dem ej, om arbetarna ha det bra eller ej. Jag tror nog, att arbetarna i kammaren skola erkänna, att detta är en falsk karakteristik av vår tids arbetsgivare. Det är ej den anda som besjalar dem, utan det finnes i regel en ärlig strävan att få fram det bästa för arbetarna, ehuru man har olika uppfattningar om medlen.

Felet med föreliggande regeringsförslag är enligt mitt förmenande det, att man går fram för mycket efter formella linjer och gamla politiska önskemål utan att taga hänsyn till de praktiska förhållandena vid den tidpunkt, då förslaget skall genomföras. Det går ej så lätt, som herr Nilsson i Malmö gjorde, att avfärda det faktum, att tidpunkten ej är lämplig. Det har också skymtat fram genom de anföranden, som hållits, att man har klart för sig, att tiden kanske är den sämsta möjliga att få fram ett förslag av den räckvidd som det föreliggande. Det särskilda utskottets ärade ordförande berörde bland annat i sin polemik mot herr Lindman, huru man i Amerika har genomfört normalarbetsdagen, och att man därom kan finna sex tätskrivna sidor i en redogörelse. Det är betecknande för situationen, att man sålunda återoppar en redogörelse för normalarbetsdagen i Amerika, men tänker litet över, hurusom Amerika är vår kanske argaste konkurrent, när det gäller viktiga industrigrenar, och hur man i den konkurrensen skall slå sig ut med en sådan lagstiftning, som ytterligare binder våra händer. Det betraktar

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

man som en underordnad fråga. Om Amerika genomför normalarbetsdag eller icke, det är huvudsaken. Här framhölls vidare, att i Frankrike man på papperet infört normalarbetsdagen men med det uttryckliga förbehållet, att det skall underkastas särskild prövning hur denna lag skall inom olika yrken och landsdelar tillämpas.

Om vi tänka på de faktorer, som inverka på industriens konkurrenskraft, erkänna vi alla, att arbetstiden är en faktor. Men vi ha ju en ofantlig mängd av andra faktorer, som kunna vara av alldeles övervägande betydelse, när det gäller industriens konkurrenskraft. Dit höra våra råvarutillgångar, kraft- och bränslefrågan, särskilt vattenkraftförhållandena och kolfrågan, den organisatoriska förmågan och ingenjörsskickligheten, och dit höra sådana förhållanden, som sammanhänga med vårt klimat m. m. Det är då alldeles nödvändigt att, om vi vilja, sett i dess helhet, uppehålla vår konkurrenskraft, försöka genomtränga vad vi ha att iakttaga om vi fortsättningsvis vilja, såväl arbetsgivare som arbetare, söka skaffa oss själva och våra barn utkomst i landet. Jag skall endast peka på ett enda förhållande som jag tror, att litet var kan sentera, nämligen kolfrågans läge. Var och en torde inse, vad utlandets restriktionspolitik ifråga om kolen kan betyda för möjligheten att uppehålla den ena eller den andra industrigrenen under ett antal år framåt. Jag skall ej gå in på, fast det kunde vara av intresse, hur det tyvärr syndats ifråga om vattenkraftpolitiken i gångna år. Här talas i dessa dagar om den ekonomiska demokratien, och i detta begrepp kan ligga mycket gott, men vad är det, som djupast skall ligga däri, om ej det, att man önskar även på arbetarehåll att kunna tränga djupare in i våra olika industrigrenars ekonomiska betingelser överhuvud taget, såväl vad det angår den inhemska marknaden som framför allt, när det gäller konkurrensen med utlandet? Är det då rimligt att i samma ögonblick, som man kastar fram tanken om möjligheten för arbetarna att tränga djupare in i industriens livsbetingelser man utan vidare går så hänsynslöst och schablonmässigt fram, som man gör genom denna lagstiftning om åtta timmars arbetsdag. Ty den blir schablonmässig, trots det kryphål, man söker få fram genom arbetsrådet.

Jag skall till slut peka på de alldeles särskilda betingelser, som gälla för vår industri, när vi tänka på. var denna industri särskilt skall utvecklas i fortsättningen. Det blir i Norrland, ty där finnas våra stora resurser, våra råvarutillgångar och kraftresurser samlade. Skola vi tänka på en stor ekonomisk framtid för Sverige, blir det ovillkorligen i förening med utveckling av förädlingsindustrin i Norrland, men den kommer att i den internationella konkurrensen möta stora svårigheter, sammanhängande ej minst med klimatförhållandena och den infrusna Norrlandskusten, de höga frakterna, svårigheterna för folk att trivas däruppe o. s. v. Att jämföra vår norrländska industris framtida utsikter i konkurrens med det ena eller andra landet, där man nu anser sig ha råd att införa 8-timmarsdagen, är icke lätt. Man får icke utan vidare taga på sitt ansvar att draga upp en sådan jämförelse genom att säga, att »det kunna vi

mycket väl göra, den dag den sorg, de ekonomiska bekymren få komma sedan».

Läget är, herr talman, såvitt jag kan finna, så allvarligt för vår ekonomiska framtid under de närmaste tiotalen år, att jag för min del, icke kan anse, att vi ha rätt att behandla denna fråga som en politisk fråga på det sätt, som den faktiskt blivit behandlad. Jag vill sluta med en varm förhoppning, att vi verkligen under den tid, som nu stundar, skola kunna behandla frågan om normalarbetsdagen i större solidaritet mellan arbetsgivare och arbetare än vad hittills skett, och icke på det sättet, att man talar om att arbetarnas solidaritet nu skulle kräva normalarbetsdagen i strid mot den s. k. kapitalismen, utan att man skall komma till insikt om att såväl för arbetarklassen som för produktionen och företagsambeten överhuvud taget i landet det är nödvändigt att man går fram efter gemensamma linjer, om vi skola kunna uppehålla och trygga vårt lands ekonomiska framtid.

Jag ber, herr talman, att i frågans nuvarande läge få yrka avslag på Kungl. Maj:ts framställning och bifall till den av herrar Nilsson i Skottlandshus m. fl. avgivna reservationen.

Herr Lindqvist i Kosta: Herr talman! Jag skall för min del fatta mig mycket kort. Herr Räf yrkar avslag på det här föreliggande utskottsutlåtandet, särskilt med hänsyn till att han ansåg, att undantagen voro alltför många. Ja, det finnes de, som inom utskottet ha sagt, att med undantag av § 4, som bestämmer vilken arbetstid, det skall vara, äro samtliga de övriga paragraferna undantag ifrån den i § 4 fastställda arbetstiden. Det är ju särskilt med hänsyn till alla dessa undantag, som äro gjorda i lagen, som vi socialdemokrater, vi arbetare, ha ansett, att lagförslaget icke har varit sådant, att det från vår sida ansetts fullt acceptabelt. Det är dock märkvärdigt, att trots alla dessa undantag, som här äro gjorda, kan det ifrån deras sida, som närmast skulle föra arbetsgivarnas talan och framlägga deras syn på denna sak, göras sådana svartmålningar, som man hela tiden har gjort i debatten om denna fråga, och vilka svartmålningar här i dag i kammaren särskilt ha framförts av herr Lindman.

Det har ju emellertid alltid varit så, då det gällt att reformera, då det gällt att lösa de stora frågorna, att det från motståndarna till dessa reformer framhållits, vilken ofantlig olycka det skulle vara för land och folk, om dessa reformer blevo genomförda, men det har visat sig, att, när dessa reformer trots dessa herrars motstånd blivit genomförda och fått verka en kort tid, ha de icke varit till någon olycka för land och folk utan tvärtom till gagn och lycka för såväl den enskilde individen som för samhället i dess helhet. Jag vågar för min del tro, att, då åttatimmarsdagen genom lag blivit fastställd, det också då efter en ganska kort tid skall visa sig, att dessa svartmålningar, som här äro upprullade, icke äro riktiga, utan att denna reform skall lända land och folk till gagn och lycka.

Det har talats så mycket om vilken oerhörd minskning i produktionen, som skulle uppstå, om man genomförde denna förkortade

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

arbetstid. Man har diskuterat arbetsintensiteten. Man har från arbetsgivarhåll många gånger, fastän olika från olika representanter, velat göra gällande, att arbetsintensiteten icke komme att något nämnvärt ökas. Ja, naturligtvis kommer det att bli olika inom olika industrier, och olika på olika arbetsområden. En av de arbetsgivare, som ha yttrat sig om denna sak, en arbetsgivare från järn- och stålmanufakturindustrin, yttrar följande: »Om arbetaren finge den uppfattningen, att hans yrke är hedersamt och att arbetet ej är en förbannelse, som blott ger profit åt arbetsgivaren, skulle arbetstidens förkortning vara till nytta för både arbetare och arbetsgivare.»

Skulle nu icke ni, mina herrar, som här i dag ha företrätt särskilt arbetsgivarens sida, kunna medverka till att det bleve så, att arbetet icke längre blev en förbannelse för arbetaren, utan att arbetaren kände, att det bleve någonting annat? Här skulle ni kunna göra ofantligt mycket. Här ha ni nog många underlåtenhets-synder på ert samvete. Huru många gånger har det icke på den ena arbetsplatsen såväl som på den andra inträffat, att, då arbetaren tack vare ökad arbetsintensitet lyckats komma upp till en högre inkomst, har han icke fått behålla denna högre inkomst, utan arbetsgivaren har genast varit färdig att göra minskningar i ackorden, och på detta sätt har det naturligtvis icke varit möjligt att sedan kunna få arbetsintensiteten höjd. Jag tror för min del, att, då det gäller att öka arbetsintensiteten, har arbetsgivaren och arbetsledaren ofantligt mycket att göra. Om arbetsgivaren, om arbetsledaren, mötte arbetaren med en större förståelse än vad de många gånger gjort, om de mötte arbetaren och i honom såge icke endast en maskin utan en medmänniska, berättigad likaväl som andra att få njuta något av det goda, som kan finnas, då det blir för arbetaren möjligt att i större utsträckning än hittills varit fallet få njuta av arbetets frukter, skall det också visa sig möjligt att få ökad arbetsintensitet. Huru ofantligt många gånger är det dock icke så, att då vi arbetare ute på arbetsplatserna resa våra krav om bättre förhållanden, mötas vi med allt annat än förståelse. Huru många gånger har det icke varit, då vi rest krav om förkortad arbetsdag, som vi mött denna stora oförståelse.

Denna oförståelse möta vi icke endast från de rena arbetsgivare-representanterna utan vi möta dem också många gånger i den press, som för arbetsgivarnas talan. En av dessa tidningar skrev för någon tid sedan i fråga om kravet på en kortare arbetsdag: »Arbetarna vilja icke arbeta mer än åtta timmar, gärna kortare och helst ingen tid alls. Då folk icke arbetar, skola de ha understöd ur arbetsgivarnas egen portmonnä.» Det ligger ju ett ofantligt stort hån emot arbetarklassen i ett dylikt uttalande. Arbetaren har aldrig nekat att arbeta, väl vetande, att utan arbete blir det icke någon produktion, och utan produktion blir det heller intet liv. Den dag, då arbetet upphör, då produktionen avstannar, blir det nog klenk med pengarna i portmonnän för såväl arbetsgivaren som arbetaren.

Herr Lithander sade här i afton i sitt anförande, att den

stora massan icke har förmåga att överblicka den sak, som det här gäller. Ja, det synes mig, som om herr Lithander jämte många andra icke heller hade förmåga att överblicka, vad denna sak gäller. Den stora massan, herr Lithander, är icke längre denna stora massa, som den tidigare varit, som låter sig föras och köras vart som helst. Sveriges arbetarklass kommer, hur det än skall gå med lagstiftningen på detta område, att tillkämpa sig en kortare arbetsdag. Den kommer att göra detta, även om riksdagen icke vill vara med om att lagstifta om densamma.

Nu har ju frågan genom första kammarens avslag för denna gång förfallit. Ja, det var nog icke många arbetare, som trodde, att första kammaren med den sammansättning, som den nu har, skulle lämna sitt bifall till förslaget. Hade den så gjort, hade den brutit mot allt sitt föregående, men vad man kunde trott och vågat hoppas, skulle åtminstone varit, att bondeklassen i denna kammare, även de, som tillhöra högern, icke med sådana massinstämmanden, som skedde i herr Lindmans anförande, visat sin stora oförståelse för arbetarnas sak, även de, då så många av dessa själva äro arbetare och veta, vad en arbetares lott vill säga.

Ja, herr talman, jag skall icke längre uttänja debatten utan endast med dessa korta ord be att få yrka bifall till den reservation, som vi ha avgivit vid detta betänkande.

Herr Branting: Herr talman! Högerns huvudtalare, som inledde debatten, började som sin första anmärkning mot regeringsförslaget, att det hade undergått en så ytterligt snabb behandling. Det var icke tillräckligt utrett, och det var något exceptionellt i hela det sätt, varpå saken framkommit. Förvisso har han rätt uti detta. Han drager dock icke därav den slutsats, som måste dragas, synes det mig, nämligen att förslaget har drivits fram av så elementära krafter, att det varit nödvändigt att denna gång se bort ifrån vissa former i det vanliga utredningsmaskineriet och att låta en mycket kortare tid förflyta emellan det en framställning blivit gjord till en myndighet om ett utlåtande och då detta utlåtande föreligger, än vad under vanliga förhållanden sker. Men det är ju så, som vi alla känna, att vi här stå inför en fråga, som för hela arbetarevärlden icke blott i vårt land utan i alla länder sedan 30 år tillbaka betraktats såsom en av de allra mest väsentliga och, man kan lugnt säga, som den mest centrala av alla de aktuella frågor, som arbetarklassen har på sitt program. Då så är fallet, är verkligen i de tider, som vi nu genomleva, situationen sådan, att det skulle vara fullständigt förfelat av varje regering, om den icke toge hänsyn till ett sådant sakernas läge, om den icke försökte beakta, vad som rör sig runt om i världen, och föra fram denna fråga så långt, som överhuvud i dess förmåga står. Detta måste till, för att icke samhället skall taga skada, för att det icke skall bli sådana rubbningar och skakningar, som ingen av dem, som här äro samlade, önskar skulle komma.

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.*

(Forts.)

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

Det är därför, som jag också finner, att andra kammaren, trots beslutet där inne i första kammaren, verkligen i denna stund bör samla sig till ett så enhetligt beslut som möjligt för det förslag, som föreligger, samla sig till ett uttalande för åttatimmarsdagen, så att vårt folk verkligen har en känsla av att i den folkvalda kammaren ha vi ett starkt stöd för våra yrkanden och våra strävanden, och kunna vi fortsätta att gå fram på den vägen och låta riksdagen stödja våra krav, ja, då komma vi på ett lugnt och säkert sätt fram till de mål, som vi ha utstakat för oss.

Det anmärktes av herr Lindman vidare, att det här icke skulle föreligga något »internationellt faktum», och han polemiserade energiskt mot vad som framhållits om åttatimmarsdagens landvinningar världen runt. Detta har redan bemötts av föregående talare, och jag vill blott för min del ytterligare tillägga en bestämd protest mot den felaktiga uppfattning, som han sökte ingiva sina åhörare, att exempelvis i Frankrike åttatimmarsdagen blott skulle vara en vacker gest, därför att beträffande tillämpningen av de åtta timmarna möjlighet finnes till förbehåll och viss möjlighet till uppskov. Det är emellertid i enlighet med den franska lagstiftningens på dessa områden hela anda, att administrationen har en betydande möjlighet att göra sig gällande mer än i de flesta andra länder. Det ligger då i sakens natur, att man således i det landet mer än annorstädes skall införa administrativa förbehåll i en lag av denna beskaffenhet. Ingen skall dock föreställa sig, att man ger en riktig bild av förhållandena, om man gör gällande, att den generella anslutningen till åttatimmarsdagsprincipen, som gjorts i Frankrike och som togs i våras först i kammaren och sedan skyndsamt i senaten, och där allt motstånd vek inför den förestående första maj — att denna generella anslutning skulle vara betydelselös, därför att man sedan i vissa tillämpningsfrågor skall kunna komma till detaljjämkningsfrågor och till detaljuppgörelser. Lagen står där nu med sin allmänna regel, och man får komma ihåg, att dessa administrativa bestämmelser skola träffas, sedan man hört både arbetsgivare och arbetare, och ingen lär väl föreställa sig, att arbetarorganisationerna i Frankrike skulle ha lust att släppa efter denna rätt till åttatimmarsdag, som de sálunda på lagstiftningens väg ha tillkämpat sig.

Det talades vidare om att det icke är något argument, om man från den sida, som håller på den korta arbetstiden, pekar på att vi genom bättre organisation och bättre teknik skulle kunna åstadkomma, att produktionsresultatet icke sjunker i samma mån som arbetstiden, ty, heter det, detta är något, som vi ändå behöva göra för att ha något att draga på och kunna bestå i konkurrensen med andra länder. Ja, men denna invändning bottnar ju just i det ohållbara, att man icke ser, att denna rörelse är så universell. Man ger icke akt på, att rörelsen inom arbetarevärlden för en kortare arbetstid går framåt med sådan makt, att det icke kan lyckas att hålla den samma tillbaka i någon av de stora industristaterna, utan den rörelsen kommer att gör sig gällande med sådant eftertryck, att vi måste räkna med den såsom ett faktum redan ifrån denna stund

eller i varje fall från den stund, då åttatimmarsdagen är införd i praktiken i vårt eget land.

Dessa förhållanden göra ju, att det argument, som alltid har framförts emot en förkortad arbetstid från arbetsgivarhåll, att man icke kan rusa iväg med lagstiftningen framför andra länder, har förlorat hela sin bärande kraft. Om man någonsin kan tala om en allmän och universell rörelse inom arbetarvärlden för denna frågas lösning, är det just nu i dessa dagar. Det vore således endast dåraktigt, om man skulle försöka att åter på allvar komma fram med detta argument, att man kanhända icke i det ena eller andra landet ännu har hunnit att genomföra denna åttatimmarsdag på lagstiftningens väg. Detta är ju i alla fall under full förberedelse och effekten densamma även då man på sina ställen har gått den andra vägen att genomföra åttatimmarsdagen, nämligen genom avtal.

Då man talar om, och som herr Lindman gjorde, hänvisar den svenska arbetarklassen till att gå avtalens väg för åttatimmarsdagens genomförande, är det visserligen så, att man gör detta, därför att man tror, att på det sättet skulle reformen taga längre tid, och därför att man tror, att det kanhända icke skall bli på alla punkter, som en reglerad åttatimmarsdag verkligen skall göra sig gällande. Å andra sidan är det ju dock klart, att, när man själv pekar på den vägen, försvagar man den position man intagit, då man säger, att åttatimmarsdagen i och för sig skulle vara så farlig. Kan den genomföras på avtalsvägen, ja, då blir ju i alla fall dess förment farliga verkan i avseende på konkurrensen utåt alldeles densamma, som om den vore genomförd på lagstiftningens väg. Alla argument förfalla då, som utgå från vår underlägsenhet, därför att vi infört kortare arbetstid. Men det är nog så, att man väntar icke, att den på det viset skulle så lätt kunna genomföras, och tyvärr är ställningen sådan i vårt land, att man mycket väl känner, att det tillmötesgående och den möjlighet till uppgörelse emellan arbetsgivare och arbetareorganisationer, som framträtt exempelvis i Danmark, icke i samma utsträckning för närvarande finns här i Sverige. Jag vågar säga, att detta i mycket hög grad beror därpå, att det inom arbetsgivareorganisationen finns en anda av oförståelse för den egentliga kärnan i detta sociala krav hos arbetareklassen. Man kalkylerar med kortsynt beräkning endast med vinsten, sådan man tror sig kunna mekaniskt få fram den ur vissa givna siffror, men man räknar icke med de andliga värden, som komma till, om man över hela landet skulle få en genomförd förkortning av arbetstiden.

Det säges och har upprepats i olika varianter, att ingen tidpunkt är så ogynnsam som den nuvarande för att genomföra en sådan reform. Ja, ingen bestrider, att det icke skulle vara önskvärt, att en reform av denna art skulle genomföras under en konjunktur, som steg uppåt emot högkonjunktur. Men i de förhållanden, vari vi nu befinna oss, ha vi sannerligen icke något fritt val för det lämpligaste ögonblicket ur vissa enbart ekonomiska synpunkter sett att genomföra en sådan reform. Vi stå endast inför ett val, huruvida vi vilja ingiva arbetarklassen en känsla av att den rycker framåt, att den

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.*

(Föris.)

vinner sina länge eftertraktade mål, eller om vi vilja bland arbetar-massorna, som, på grund av de vanskliga tider, vari de varit försatta, och på grund av en mängd andra omständigheter befinna sig i en jäsning, som vi alla känna till, ytterligare föra in den misräkning och förbittring, som ett avvisande av detta deras krav i denna stund skulle medföra.

Vilja vi verkligen gå den vägen, ja, då skola vi förvisso följa det råd, som gavs i första kammaren, där högerns ledare såsom maxim för högerpartiet ville göra gällande: »Hellre låta sig krossas än ge vika.» Jag tror, att en sådan maxim skulle vara den farligaste för vårt samhällslugn, som över huvud taget kan tänkas. Den innebär ett starkt avsteg från, nej, en fullständig motsättning emot den tankegång, som ledde högerns ledande män, då de i november och december förra året bestämde sig för att icke låta sig krossas utan att i stället ge vika beträffande demokratiseringen av vår författning. Den ståndpunkt, som de då intogo, vill jag väl ändå hoppas, att de icke nu ångra. Sedan man en gång har gjort en eftergift i försonlighetens tecken och lyckats åstadkomma ett enligt uttalande i det väsentliga beträffande en så stor och genomgripande reform som den, vilken då var före, har man rätt att vänta att icke från samma håll, där man då böjde sig under insikten om vad tiden krävde, nu i stället proklameras: »Vi må hellre krossas än vi ge vika!» Nej, må i stället för en sådan anda andan från höstdagarna åter komma fram i högerledningen.

Visserligen har man nyss inne i första kammaren bestämt sig för att för denna riksdag på denna punkt gå den motsatta vägen, och man har denna gång voterat ned förslaget om åtta timmars arbetsdag. Men man har gjort det under medvetande om att den enda effekten av denna åtgärd, som tydligt också framhållits från regeringsbänken, måste bli ett påskyndande av den reforms genomförande, som i höstas grundlades. Då så är fallet, måste man väl se vad som skett mera som en gest. Men det är en gest, vilken även som blott sådan kommer att göra mycken skada och sätta mycket ont i sinnena. Jag vill dock även hoppas, att detta icke skall vara inledningen till en fortsatt förbittrad motståndspolitik från högerns sida, ty skulle så vara fallet, ja, då har högern, lika säkert som vi sitta här i denna sal, infört slitningar även i vårt land av mycket allvarsammare natur än vi hittills upplevat. Skulle det motståndet icke uppgivas utan ytterligare be-fästas och understrykas genom en rad sådana beslut, som det nyss fattade i första kammaren givit anvisning på, är det att säga farväl åt förhoppningarna om en utveckling i vårt land på det lugna, fredliga samhällsarbetets väg. Då framtvingar man i stället genom en systematisk motståndspolitik krafter, som i förbittring resa sig emot densamma.

Jag vill således för min del i det längsta hoppas, att avslaget mera är att se som ett uttryck för en misstämning av övergående natur, och att vad som i alla fall varit en styrka i det svenska riksdagsarbetet, trots alla slitningar, nämligen att partier ifrån skilda utgångspunkter ändå allt emellanåt kunnat enas om vissa stora uppgifters ge-

nomförande, icke skall vara förlorat för framtiden. Vare därmed nu hur som helst, vår uppgift är klar: att denna kammare nu i det beslut, som förestår, stryker under, att *här* har arbetarklassen för sina synpunkter ett säkert fäste, att här finns det förståelse för ett krav av den art som åttatimmarsdagen. En lag som denna skall åt arbetarklassen giva själva möjligheten till vad en högertalare nyss här framhöll, nämligen att man borde försöka att ordna det så, att arbetaren kan komma djupare in i själva sin industris angelägenheter. Hur vill man begära, att arbetarna skola kunna göra detta, om icke deras arbetstid blir så begränsad, att de verkligen kunna bli mogna och färdiga att taga steg i sådan riktning och skaffa sig de insikter i ett företags alla förhållanden, som då måste krävas? Det är nödvändigt, att vi här i landet liksom i andra länder komma in i denna utvecklingsriktning. Men en grundförutsättning för detta är just, att vi ha en arbetareklass, som genom förkortad arbetstid, genom en mänsklig arbetstid, kan nå en sådan utvecklingsståndpunkt, att den är färdig att övertaga sin andel i ledningen av och kontrollen över industrien. Önskar man åstadkomma bättre förhållanden inom industrien, önskar man uppnå en utjämning mellan de motsatta ståndpunkterna hos driftsledningen och hos dem, som bara ha att lyda order, ja, då vill det till, att man skapar en grundförutsättning härför genom att nu ställa sig välvillig och förstående till kravet på den kortare arbetstiden. Vi ha nu i kväll tillfälle att å andra kammarens vägnar visa våra sympatier för en sådan utvecklingens gång, och det tillfället hoppas jag kammaren skall begagna.

Jag anholder herr talman om bifall till det yrkande, som framställts i herr Söderbergs m. fl. reservation, som ju enbart i fråga om omfånget skiljer sig från Kungl. Maj:ts förslag. Skillnaden gäller detaljfrågor, som jag icke i detta sammanhang skall komma in på. Jag tror, att vi alla här, som representera arbetareklassen böra vara eniga om att vi kunna gå så långt, som man här velat gå, utan att på minsta sätt äventyra det mål, vilket förenar oss alla, anhängare av reformen, en sådan arbetstids införande och lagfästande i vårt land, som möjliggör för det arbetande folket att komma fram till en högre och bättre ställning än nu.

Med herr Branting förenade sig herrar *Hansson* i Stockholm, *Möller*, *Sjöblom*, *Karlsson* i Vätö, *Engberg*, *Borggren*, *Lovén*, *Hansson* i Gädda, *Uddenberg*, *Ericsson* i Arboga, *Hagman* i Domnarv, *Johansson* i Vittinge, *Anderson* i Råstock, *O. Nilsson* i Örebro, *Flognfält*, *Wahlstedt*, *Aarnseth*, *Ahrberg*, *Johansson* i Uppmälby, *Kristensson*, *Andersson* i Prästbol, *Carlsson* i Frosterud, *Andersson* i Linköping och *Tengdahl*.

Herr vice talmannen *Hamilton*: Det stora inflytande, som genom urtima riksdagens 1918 och även innevarande års beslut i författningsfrågan blivit lagt i folkens händer, nödvändiggör, att man ger folket tillfälle att höja sin bildning och därigenom bättre uppbära det ansvar, som nu tillkommer det. Vi kunna därför icke enligt

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.

(Forts.)

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.

(Forts.)

mitt förmenande tillbakavisa de berättigade krav, som från arbetarhåll nu framställas på en begränsad arbetstid, för att därigenom bereda ökad tid för arbetarskarorna att höja sina kunskaper.

Ur liberal åskådning hade det naturligtvis varit bättre, om denna anordning kunnat i Sverige liksom i Danmark komma till stånd på frivillighetens väg. Men de svenska arbetsgivarna inom industrien ha icke varit så framsynta, som Danmarks och att döma av herr Lindmans uttalande lära väl icke arbetarna heller ha något att vänta i detta avseende.

Under sådana förhållanden återstår intet annat än att lagfästa åttatimmarsarbetsdagen hos oss.

Lagen omfattar icke våra lantarbetare, men det är tydligt, att vi lantbrukare måste tillse, att även jordbruksarbetarna framdeles få samma förmåner som industriarbetarna. Vi kunna icke begära att de förra härvidlag skola intaga en särställning. Det skulle ju allenast ha till följd, att de överginge till industrien och att landsbygden avfolkades mera än hittills.

Jag tror också för min del, att vad det *stora* jordbruket beträffar, det visserligen icke är så lätt, men att det likväl låter sig göra att införa en kortare arbetsdag, ehuru tydligtvis medelarbetstiden här kan icke beräknas per vecka, utan för längre tidrymd. Naturligtvis kan icke heller något förbud utfärdas mot att under arbete under sådden eller att under skördetiden inbärga vad som hotar att taga skada. Det vore lika vansinnigt som att förbjuda folk att under en eldsvåda deltaga i släckning.

Vad däremot det *mindre* jordbruket beträffar, äro svårigheterna större. Därtill hör ju tjänaren i familjen. Han går vid husbondens sida vid dennes arbete, och det vore orimligt, att arbetet skulle för bonden och hans familjemedlemmar avstanna på den grund, att tjänaren icke skulle få fortsätta att arbeta längre än åtta timmar.

Andra kammaren har emellertid begärt en utredning angående arbetstiden även för lantarbetarna, och jag hoppas, att denna utredning kommer att läggas i händerna på män, som begripa saken och besitta praktisk erfarenhet.

Jag ber herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag. Den siste aktade talaren framhöll, att vi borde gå enigt fram, och det hade varit glädjande om denna kammare hade kunnat ena sig i denna fråga. Röster från arbetsgivarhåll ange motsatsen och från högern därifrån har yrkats avslag. Jag tror emellertid, att det riktigaste under sådana förhållanden är, att vi biträda utskottets förslag och icke gå längre än detsamma. Att ansluta sig till den socialdemokratiska reservationen, tror jag icke är ett steg, som nu bör tagas. Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

I detta anförande instämde herrar *Olsson* i Ramsta och *Molin* i Aspa.

Herr *Lindman*: Jag har redan under debatten i förmiddags

haft tillfälle att uttala mig i denna fråga så utförligt, att jag knappast trodde, att jag ytterligare skulle behöva begära ordet. Jag hade heller icke gjort detta och besvärat talmannen och kammaren med några yttranden vidare, om icke det anförande, som sist hölls av min ärade granne på Stockholmsbänken hade uppkallat mig till en gensaga.

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.*

(Forts.)

Han nämnde i början av sitt anförande, att kravet på åttatimmarsdagen hade förts fram av elementära krafter och att man därför icke skulle motsätta sig denna reform. Jag får säga, att om det förhåller sig så, att Sveriges riksdag skall lagstifta efter sådana grunder, det synes mig, att man är inne på en farlig väg. Ty skola de elementära krafterna, som finnas utanför detta hus, vara de bestämmande, komma de också att bli bestämmande, när det är fråga om andra åtgärder. andra lagstiftningsbestämmelser och särskilt vad gäller denna fråga längre gående bestämmelser än de nu föreslagna. Det tillkommer väl dem, som styra de elementära krafterna, att leda dem på förnuftiga vägar, och oss, mina herrar, som ju kallas för lagstiftare, tillkommer det framför allt annat att se efter, att denna fråga icke föres fram och föres igenom, blott därför att den t.ex. har stått på ett program i trettio år och därför att den föres fram av elementära krafter. Oss höves det och oss tillkommer det att undersöka verkningarna av denna lag, att se till, om den överhuvud kan genomföras, såsom man vill göra det, utan att den medför skada och olycksbringande verkningar för vårt lands ekonomiska välfärd.

Herr Branting talade om lagstiftningen på detta område i olika länder och uppehöll sig särskilt vid förhållandena i Frankrike. Han polemiserade mot vad jag yttrade angående lagen, sådan den blivit där genomförd. Det är dock så, att lagen faktiskt endast är i princip införd; bestämmelserna om arbetstiden skola sedermera områdsvis och yrkesvis i praktiken utföras av de administrativa myndigheterna i samråd, som det heter, med de intresserade parterna. Ja, detta är något helt annat än att genomföra lagen som man här ämnar.

Detta sammanhänger med hela frågan om, huruvida arbetstiden skall bestämmas genom lag eller genom avtal. Jag har talat om detta på förmiddagen och sökt framhålla skillnaden. Och den skillnaden är mycket mera djupgående än vad man någonsin föreställer sig. Herr Pettersson i Södertälje, ordföranden i det särskilda utskottet, som behandlat frågan, anförde här i eftermiddag, hurudana förhållandena äro i Amerika. Han angav, att det fanns lagstifning om både åttatimmarsdag och niotimmarsdag i flera amerikanska stater. Ja, det är riktigt, och det känna vi alla till. Men vad utskottets ordförande icke nämnde, var, att genom avtal kunna lagbestämmelserna på detta område upphävas. Om det sålunda i en sådan stat i Amerika skulle vara i lagen fastslaget, att arbetstiden är åtta timmar, kunna arbetsgivarna och arbetarna avtala om nio timmar eller någonting annat. Vad jag opponerar mig emot, är just detta att man inför en lag, som kommer att binda oss här i Sverige till den grad, att vi så att säga sitta fast under att andra länder behålla sin rörelseförmåga.

Herr Branting uttalade, att rörelsen är universell och att det icke går att hejda den. Det vore, sade han, »däraktigt» att försöka upp-

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

skjuta reformen, ty argumenten mot densamma ha förlorat sin kraft. Jag skulle gentemot herr Branting vilja använda hans egna ord och säga, att det efter min uppfattning är »däraktigt» att genomföra en lagstiftning i ett litet, ekonomiskt svagt utrustat land utan att avvakta vad de stora industriella länderna göra, med vilka vi ju måste tävla. Vi veta alla, och min ärade granne på bänken vet det lika väl som jag, att i Washington skall i höst sammanträda en kongress för att överlägga och eventuellt besluta om hur den lagstadgade arbetstiden skall anordnas. Kan det vara klokt att genomföra i Sverige en lag om begränsning av arbetstiden, innan man får reda på varthän de komma, som i de stora länderna skola träffa bestämmelser om saken i Washington? Vet herr Branting, vad man kommer att bestämma i Amerika? Vet han, vad man kommer att bestämma för England? Jag vill slutligen framhålla, att när min granne här talar om att det från högersidan och arbetsgivarsidan är endast kortsynta beräkningar för att erhålla största möjliga vinst, kortsynta beräkningar för att komma ifrån saken för ögonblicket, för att vinna en galgfrist, då missförstår han hela vårt resonemang eller vill icke förstå det, ty vårt resonemang bottnar i något helt annat. Det bottnar däri, att vi tala av bekymmer för hela vår ekonomiska utveckling, om den skall kunna bära den belastning, för vilken den kommer att bli utsatt genom införande av en lagstadgad arbetstid; vi tala icke av motvilja mot arbetarklassen, icke därför att vi icke skulle vilja, att den skall få det bättre, liksom jag också på förmiddagen sade, att vi skulle önska, att alla medborgare i vårt land skulle få det bättre. Men framför allt står för oss det, att Sveriges välfärd är beroende på Sveriges ekonomiska möjligheter att kunna reda sig i den utan tvivel mycket stora och kanske övermäktiga konkurrens, för vilken vi bli utsatta. Vi tala om detta även och icke minst av det skälet, att vi tro, att om denna lag genomföres, kommer den att drabba även jordbruket, och i motsats till herr vice talmannen tror jag icke, att vårt svenska jordbruk kan tåla vid den påfrestning, för vilken det då blir utsatt i jämförelse med de stora jordbrukande länderna, vilka arbeta under ofantligt mycket gynnsammare förhållanden än vi.

För övrigt vill jag om herr vice talmannens inlägg säga, att jag förstår icke riktigt hans resonemang, då han säger, att utan tvivel blir denna lag införd även vid det större jordbruket, men, säger han, på det mindre jordbruket kan det väl icke bli fråga om något sådant, ty icke kan man väl begära, att tjänaren skall arbeta kortare tid än hans husbonde. Ett av våra viktigaste skäl är omtanken om Sveriges jordbrukande befolkning. Genom denna lag blir denna befolkning utsatt för att få köpa sina produkter till de högre pris, som betingas av den förkortade arbetstiden, men å sin sida skulle den undantagas från denna lag och behöva arbeta längre tid än industriens arbetare för att så billigt som möjligt framställa de produkter, vilka skola konsumeras av hela den stora allmänheten. Det är — jag säger det till min ärade granne här på bänken — icke något oklart i högerns ståndpunkt att nu icke vilja vara med på detta förslag. Jag förstår å min sida mycket väl herr Brantings ståndpunkt. Jag förstår det arbete,

som han under en lång följd av år nedlagt på att föra denna fråga fram till den ståndpunkt, vari den nu befinner sig. Jag förstår, att från hans sida bör det kännas såsom ett uppfyllande av ett önskemål, för vilket han så länge strävat, men han bör också förstå vår ståndpunkt, då vi säga, att vi, såsom högern i första kammaren sagt, icke vilja vara med om att taga ansvaret för genomförandet av denna lag. När ett uppskov på ett par månader är det enda, som här synes komma i fråga, varför är man då från vänsterns sida så angelägen att nu söka få högern med på att genomföra detta, när man hör, att högern icke anser sig kunna det och icke anser sig av omtanke om landets välfärd vilja vara med på det, och då man hör, att högern har den uppfattningen, att den hellre utsätter sig för upplösning av första kammaren än att i en sak sådan som denna vilja svika sin övertygelse om vad den anser vara för landet klokt och nyttigt.

*Aug. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Herr K a r l s s o n i Sandviken: Endast en kort replik på grund av herr Lübecks anförande. När han säger, att jag i mitt anförande använt överord gent emot de svenska arbetsgivarna, vill jag blott hänvisa till hela arbetarrörelsens historia och särskilt fackföreningsrörelsens historia. Den oerhörda kamp, som arbetarna fört särskilt om sin föreningsrätt, visar mer än någonting annat den ovilja, som mött oss från arbetsgivarhåll vid alla tillfällen, och jag har redan som elva-årig pys fått känna det hårda trycket dagligen. Men de, som aldrig känt detta tryck, kunna givetvis icke bedöma frågan från en arbetares synpunkt.

Vi ha, såsom herr Räf nyss sade, inom arbetarkretsar hållit åttatimmarsdagen som en blomma, men jag vill blott säga till herr Räf, att tror han, att högern med första kammarens hjälp vid detta tillfälle skall kunna med den syra man sätt i blomkrukan få denna blomma att vissna, så har han grundligt misstagit sig. Det hade bort vara en hederssak för dem vid detta tillfälle, om de hade någon medkänsla med arbetarklassen, att också yrka bifall till den kungl. propositionen. Det kan hända, att det hjälpt dem ett steg framåt till samförstånd mellan arbetarna och kapitalet. Men så är icke förhållandet.

Till sist: den omtanke, som man på sista tiden inom vissa läger visat den svenska kvinnan, borde förut ha ägnats henne mer än som skett. Och därtill en annan sak: kvinnan i hemmet kommer att mer än någon annan få nytta av åttatimmarsdagen, när den blir genomförd för männen, ty därigenom möjliggöres även för mannen att mera delta i hemlivet. Den omtanke, som herr Räf vid detta tillfälle hade, är i så fall missriktad, när han yrkade avslag på det förevarande lagförslaget.

Herr H o l m s t r ö m: Herr talman, mina herrar! Jag och mina partikamrater i utskottet har vid utskottsutlåtandet fogat en reservation, vari yrkas, att arbetstiden för gruvarbetarna skulle inskränkas till högst 6 timmar per dag.

Inom utskottet fanns stora sympatier för denna sak, när det framhölls, vilka svårigheter som dessa människor hade att kämpa med vid

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

utförandet av sitt arbete. Åtskilliga av utskottets ledamöter voro villiga att i princip godkänna en åtgärd som skulle förkorta arbetstiden för dessa arbetare. Men då frågan i och för utredning ligger hos arbetstidskommittén, ville man icke nu ta ställning till densamma. Det är därför, som jag här ville rikta en vädjan till civilministern att om möjligt, när frågan om någon tid åter kommer före, hava denna sak klar, så att gruvarbetarnas arbetstidsfråga kan lösas samtidigt med arbetstidsfrågan i allmänhet. Jag tror, att detta skulle vara lyckligt, ty om gruvarbetarnas arbetstidsfråga icke kommer med, när den stora frågan skall avgöras, så komma dessa arbetare i sämre ställning än andra, därför att de hittills haft en undantagsställning ifråga om arbetstiden. Detta arbete är så svårt, att arbetsgivarna låtit nöja sig med en arbetstid på 8 timmar och i vissa fall 6 timmar. Därför vore det önskligt, att gruvarbetarna kunde få sin arbetstidsfråga löst, samtidigt som den löses för arbetarna i allmänhet.

Jag ville blott med dessa ord rikta en vädjan till herr civilministern, att så vitt möjligt är gruvarbetarnas arbetstidsfråga måtte bli föremål för behandling i sammanhang med den stora frågan.

Herr B r a n t i n g: Herr talman! Herr Lindman har ånyo upprepat sin varning mot att vi skulle här fatta beslut, innan konferensen i arbetarfrågor i Washington i höst fatta bestämd ståndpunkt i hitörande frågor. Men han resonerade nu liksom i förmiddags, som om det icke funnes några bestämda riktlinjer för denna konferens och dessa internationella avtal, som där skola närmare utformas. Vi känna dock alla, och herr Lindman likaväl som någon annan, att redan den principiella satsen är uttalad som grundval för denna konferens och införd i det blivande fredsfördraget, som beträffande denna punkt heter: »begränsning av arbetstiden inom industrien till 8 timmar om dagen eller 48 timmar i veckan». Denna sats står som en fundamentalsats, och det är något att fästa sig vid, att detta erkännes, som själva stommen, vars kommande tillämpning i detaljer man skall diskutera och närmare fastslå. När så är fallet, måste jag vädja till alla och fråga, om det icke är riktigt att framhålla just den universella karaktären av 8-timmarsarbetsdagens frammarsch, när man t. o. m. fått intyg därom genom ett sådant aktstycke som det varom herr Lindman här talat.

Herr P e t t e r s s o n i Södertälje: I mitt förra antörande lämnade jag vissa upplysningar om den amerikanska lagstiftningen rörande normalarbetsdagen. Med anledning av dessa upplysningar har herr Lindman framställt den anmärkningen, att de amerikanska lagarna på detta område äro sådana, att de kunna sättas ur kraft genom överenskommelse mellan arbetarna och arbetsgivarna. I den allmänna form vari herr Lindmans påstående framställdes, är detsamma icke riktigt. Det är visserligen sant, att de äldre lagarna på detta område varit försedda med en sådan klausul, som herr Lindman nämnde, men på senare åren har man på detta område stiftat lagar som icke kunnat sättas ur kraft genom överenskommelse mellan arbetarna och

arbetsgivarna. Jag vill i detta sammanhang nämna Mississippis lag om 10-timmarsdag av 1912 och Oregons lag om 10-timmarsdag av 1913 samt Alaskas lag om 8-timmarsdag av år 1917.

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Herr Lindman: Herr talman! Jag ber gentemot min granne på Stockholmsbänken få säga, när han talar om den delegation som på fredskonferensen hade hand om detta, att det i dess uttalande hette, att arbetstiden skulle begränsas på basis av 8-timmarsarbetsdagen under hänsyntagande till särskilda klimatiska förhållanden eller industriella villkor. Vidare vill jag upprepa, vad jag sade på förmiddagen, att man i Paris icke tog förslaget om att utan vidare genomföra 8-timmarsarbetsdagen med ett års uppsägning, utan man beslöt att endast rekommendera densamma och hänskjuta frågan till behandling i Washington. Vad behandlingen i Washington kommer att resultera i, det vet givetvis icke jag men icke heller någon annan i denna kammare.

Gent emot utskottets ärade ordförande skall jag be att få framhålla, att det kommittébetänkande som ligger till grund för Kungl. Maj:ts proposition och utskottets betänkande innehåller bokstavligen ord för ord följande fem rader: »I några av Amerikas förenta stater torde även 8-timmarsdagen ha införts relativt tidigt. Bestämmelserna i ämnet ha emellertid gjorts beroende av villkoret att annorlunda ej är avtalat — en förutsättning förutan vilken bestämmelserna äro ut-satta för att av domstolarna förklaras ogiltiga såsom stridande mot författningen.» Det torde vara berättigat, herr talman, för en ledamot av utskottet att fästa sig vid vad denna kommitté uttalat i detta fall. Men det kan ju hända, att denna kommitté, om den av Kungl. Maj:t medgivits mera tid att tränga in i ämnet, kunnat få fatt på de lagar som herr Pettersson talade om.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o) godkännande av utskottets förslag till lydelse av förevarande paragraf, 2:o) bifall till det av herr Hagman i Stockholm under överläggningen framställda yrkandet samt 3:o) avslag å lagförslaget i dess helhet; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen hava flertalets röster för sig. Som votering emellertid begärdes, upptog herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo de båda återstående propositionerna, därvid herr talmannen förklarade sig anse den under 2:o) angivna nu vara med övervägande ja godkänd. Men jämväl i fråga om kontrapositionen äskades votering, i anledning varav först uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående 1 § i andra särskilda utskottets föreliggande förslag till lag om arbetstidens begränsning antager det av herr Hagman i Stockholm under överläggningen framställda yrkandet, röstar

Ja;

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit yrkandet om avslag å ifrågavarande lagförslag.

Omröstningen enligt denna voteringsproposition utvisade 68 ja, men 87 nej, vadan propositionen för huvudvoteringen erhöi följande av kammaren nu godkända lydelse:

Den, som vill, att kammaren godkänner 1 § i andra särskilda utskottets föreliggande förslag till lag om arbetstidens begränsning, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit ifrågavarande lagförslag.

Huvudvoteringen utföll med 106 ja mot 45 nej; och hade kammaren alltså godkänt paragrafen enligt utskottets förslag.

2 §.

Utskottet föreslog följande avfattning av paragrafen:

2 §.

Såsom arbetare skall vid tillämpning av denna lag ej räknas disponent, verkmästare eller annan befattningshavare i överordnad ställning och ej heller ritare, kontorspersonal eller därmed jämställda.

Uti avgiven reservation hade herr *E. J. Söderberg m. fl.* yrkat, att paragrafen måtte erhålla denna lydelse:

2 §.

Såsom arbetare skall vid tillämpning av denna lag ej räknas disponent, verkmästare eller annan befattningshavare i överordnad ställning.

Efter föredragning av paragrafen yttrade:

Herr H a g m a n i Stockholm: Herr talman! Jag ber att med stöd av vad jag förut anført få hemställa om bifall till 2 § med den formulering, som innefattas i den av herr Söderberg i Stockholm m. fl. avgivna reservationen.

Herr P e t t e r s s o n i Södertälje: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag rörande 2 §.

Vidare anfördes ej. Sedan herr talmannen givit propositioner

å de under överläggningen förekomna yrkandena, godkändes paragrafen enligt utskottets förslag.

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

3 § skulle enligt utskottets förslag hava denna avfattning:

3 §.

Yppas tvekan, huruvida visst arbete är att hänföra till sådant, varå denna lag skall äga tillämpning, eller huruvida viss arbetstagare är att räkna såsom arbetare enligt lagen, åligger det arbetsrådet att på begäran av domstol eller den, vars rätt därav beröres, avgiva utlåtande i frågan.

Enahanda skyldighet åligger ock arbetsrådet beträffande annan fråga rörande lagens tillämpning.

Utlåtande, varom här är sagt, skall meddelas kostnadsfritt.

Vid denna paragraf hade reservation avgivits av herr *Pettersson* i Södertälje m. fl., vilka hemställt om följande lydelse av paragrafen:

3 §.

På begäran av domstol eller den, vars rätt därav beröres, åligger det arbetsrådet att pröva, huruvida visst arbete är att hänföra till sådant, varå denna lag skall äga tillämpning, eller huruvida viss arbetstagare är att räkna såsom arbetare enligt lagen.

Är mål, som handlägges vid domstol, beroende av fråga, varom i första stycket förmäles, skall domstolen hänskjuta frågan till arbetsrådet, när part sådant äskar eller domstolen eljest finner det nödigt; och varde målet i övrigt förklarar vilande i avbidan på arbetsrådets beslut.

I annan fråga rörande lagens tillämpning, än som i första stycket avses, har arbetsrådet att på begäran av domstol eller den, vars rätt av frågan beröres, avgiva utlåtande.

Arbetsrådets beslut och utlåtande i frågor, som i denna § avses, meddelas avgiftsfritt.

Paragrafen föredrogs; och yttrade därvid:

Herr *Pettersson* i Södertälje: Herr talman! Under principdebatten framhöll jag de skäl, som varit bestämmande för mig och mina medreservanter, då vi framlagt ett förslag om annan lydelse till ifrågavarande § i anslutning till det förslag, som på sin tid avgivits av arbetstidskommitten, och som också från början godkändes av chefen för civildepartementet. Under återopande av det anförda ber jag att få yrka bifall till den av mig m. fl. vid 3 § avgivna reservationen.

Herr *O l s s o n* i Kollungeröd: Herr talman! Jag uttalade redan vid behandlingen av lagförslaget i utskottet mina betänkligheter mot den av ordföranden m. fl. vid denna paragraf avgivna reservationen.

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.*
(Forts.)

Enligt utskottets förslag skall arbetsrådet avge utlåtande rörande på vilka arbeten arbetsrådet anser, att lagen skall tillämpas, och på vilka den icke är tillämplig. Reservationen innefattar däremot, att arbetsråd skall få rätt att bestämma på vilka platser lagen är tillämplig eller icke. Jag anser det vara ett föregripande av domstolarnas rätt. Man tänker sig då, att ett sådant mål kommer före inför en häradsrätt för behandling. Skall det då vara arbetsrådet, som skall bestämma var lagen är tillämplig eller icke, och häradsrätten sedan få böja sig för detta beslut? Arbetsrådet blir ju förlagt till Stockholm, och dess armar kunna så att säga väl icke vara så långa, att de kunna räckta ut över hela landet. Hårtill kommer, att arbetsrådet icke har den kännedom om de lokala förhållandena, som häradsrätten har, där målet behandlas och där tillfälle finnes att höra vittnen och få fullständig utredning i saken, och där dessutom jämte en ordförande sitta nämndemännen eller då det gäller rådhusrätt, rådmännen. Jag tror, att det vore lyckligast att välja den väg, utskottet föreslagit, nämligen att arbetsrådet skall avge yttrande, men att domstolen blir den dömande myndigheten i frågan. Lagrådet har också i sitt yttrande över de sakkunniges betänkande på det bestämdaste avrått ifrån att arbetsrådet skulle få fatta beslut utan förordat att det blott skulle avge yttrande och domstolen sedan fatta beslut i saken.

Med anledning av dessa skäl, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag till föreliggande 3 §.

Herr L i n d m a n: Herr talman! Jag vill blott, då reservanterna här gått på att tillerkänna arbetsrådet en sådan befogenhet, gent emot detta säga, att reservanterna tänkt sig detta såsom ett exempel från försäkringsrådet. Det är emellertid icke möjligt att kunna jämföra den befogenhet och den verksamhet, försäkringsrådet har, med vad reservanterna här vilja tillerkänna arbetsrådet. Arbetsrådet är icke sammansatt på det sätt, att det bör ha den vidsträckt befogenhet, som reservanterna vilja tillerkänna det, och dessutom blir det så, att i vissa fall domstolen får avgöra och i andra fall arbetsrådet. Jag upprepar också vad den siste talaren nämnde därom att lagrådet invänt, att rättstillämpningen skulle brista i enhet, i fall man följde det förslag, reservanterna framtällt.

I detta fall, herr talman, ber jag sålunda att få uttala mig för det förslag, som är utskottets, och som äfven är fullt överensstämmande med Kungl. Maj:ts förslag.

Herr P e t t e r s s o n i Södertälje: Herr talman! I anledning av den siste ärade talarens yttrande vill jag säga, att reservanternas förslag angående arbetsrådets befogenhet nog är modellerat icke så mycket efter försäkringsrådet, som fastmer efter en institution, benämnd arbetsdomstolen, som förekom i ett förslag till lag om arbetsavtal av år 1911. Jag är övertygad om, att den ärade talaren icke var främmande för det förslaget. I enlighet med detta förslag skulle arbetsdomstolen avgöra frågor om tillämpning av kollektivavtal. Och om i något mål, som vore föremål för domstols behandling, fråga uppstode om

tillämpningen av ett sådant avtal, skulle domstolen vara pliktig att hänskjuta den frågan till prövning av arbetsdomstolen. Lika väl som detta kunde gå för sig, föreställer jag mig, att det även skulle gå för sig såsom i den nu föreliggande reservationen föreslås, att låta arbetsrådet få behandla frågor om tillämpningen av lagen om arbetstidens begränsning.

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

Herr L i n d m a n: Herr talman! Jag vill blott gent emot den siste ärade talaren säga, att om man tillerkänner arbetsrådet en sådan befogenhet, skulle det bli den högsta och sista instansen i sådana ärenden. Det har sålunda att avgöra mycket viktiga saker, nämligen huruvida en kategori av arbetare eller en industrigen skall vara underkastad denna lag eller icke, och det finns icke någon appell över detta arbetsrådsbeslut. Om det skulle vara, såsom reservanterna vilja, att arbetsrådet skulle ha denna befogenhet, borde väl över arbetsrådet finnas ett överarbetsråd. Häromdagen hade vi en fråga före om tre instanser, men här skulle icke finnas en myndighet, till vilken man skulle kunna vädja från arbetsrådet.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner först på godkännande av utskottets förslag till lydelse av förevarande paragraf samt vidare på godkännande av paragrafen i den avfattning, som föreslagits i den av herr Pettersson i Södertälje m. fl. vid paragrafen avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den senare propositionen. Votering begärdes likväl av herr Olsson i Kollungeröd, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren i fråga om 3 § i föreliggande förslag till lag om arbetstidens begränsning bifaller det förslag, som innefattas i den av herr Pettersson i Södertälje m. fl. vid nämnda § avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den. det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt andra särskilda utskottets förslag till avfattning av samma §.

Omröstningen utföll med 71 ja mot 61 nej; och hade kammaren alltså godkänt förevarande paragraf i den lydelse, som föreslagits i den av herr Pettersson i Södertälje m. fl. vid paragrafen avgivna reservationen.

4 §.

Utskottet hade föreslagit att paragrafen skulle lyda sålunda:

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.

(Forts.)

4 §.

Arbetare må icke användas till arbete under längre tid, raster oräknade, än 8 timmar av dygnet eller 48 timmar i veckan; dock må, därest nyssnämnda begränsning av arbetstiden för vecka icke därigenom överskrides, arbetstiden under veckans fem första söckendagar utsträckas till 8 $\frac{1}{2}$ timmar av dygnet.

Bedrives arbete med regelbunden skiftindelning, må nyss angivna begränsningar gälla den genomsnittliga arbetstiden under en tidrymd av högst tre veckor.

Beträffande förevarande paragraf hade herr *E. J. Söderberg m. fl.* reservationsvis yrkat, att åt densamma måtte givas denna avfattning:

4 §.

Arbetare må icke användas till arbete under längre tid än 8 timmar av dygnet eller 48 timmar i veckan, däri inberäknat eventuell väntetid och uppehåll i arbete, måltidsraster oräknade, dock må, därest nyssnämnda begränsning av arbetstiden för vecka icke därigenom överskrides, arbetstiden under veckans fem första söckendagar utsträckas till 8 $\frac{1}{2}$ timmar av dygnet.

Fortgår arbetet kontinuerligt såväl natt som dag, må arbetstiden, raster däri inräknade, icke överstiga 8 timmar av dygnet eller 48 timmar i veckan, och må nyss angivna begränsningar gälla den genomsnittliga arbetstiden under en tidrymd av 2 veckor.

Sedan paragrafen föredragits, yttrade:

Herr *H a g m a n* i Stockholm: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den lydelse av § 4, som innefattas i den av herr Söderberg i Stockholm m. fl. angivna reservationen.

Herr *P e t t e r s s o n* i Södertälje: Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag beträffande denna paragraf 4.

Herr *K a r l s s o n* i Sandviken: Herr talman! Jag skulle ha framställt ett yrkande om att även måltidsraster skulle intagas i det första stycket av förevarande paragraf, men, då jag icke alls har utsikt att i den frågan för närvarande vinna kammarens beaktande, skall jag spara detsamma och framställa det yrkandet, om jag blir i tillfälle, nästa gång förevarande lagförslag kommer före.

Vidare anfördes ej. Efter av herr talmannen givna propositioner å de under överläggningen förekomna yrkandena godkändes paragrafen enligt utskottets förslag.

Åt 5 § i utskottets förslag hade givits följande avfattning:

5 §.

Beträffande arbete, som fortgår allenast under kortare tid eller medför synnerligen ringa ansträngning eller tillgodoser ändamål av större allmänt intresse, må arbetsrådet medgiva undantag från de i 4 § angivna begränsningar.

Måste arbete, som bedrives med tre skiftlag, oundgängligen fortgå jämväl under sön- och helgdagar, må arbetsrådet, i den mån så prövas påkallat, medgiva därför erforderligt undantag.

Är för visst arbete arbetstiden i väsentlig mån beroende av årstiden eller väderleken eller är den på grund av annat förhållande av växlande längd, må arbetsrådet medgiva, att arbetstiden allenast i genomsnitt skall vara underkastad de i 4 § angivna begränsningar.

Herr *E. J. Söderberg m. fl.* hade uti avgiven reservation hemställt, att 5 § måtte helt utgå.

Efter föredragning av paragrafen yttrade:

Herr *H a g m a n* i Stockholm: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till herr Söderbergs reservation i denna punkt, nämligen att denna paragraf måtte helt utgå.

Herr *P e t t e r s s o n* i Södertälje: Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag rörande 5 §.

Vidare anfördes ej. Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av utskottets förslag beträffande förevarande paragraf, dels ock på bifall till det förslag i fråga om paragrafen, som reservationsvis framställts av herr *E. J. Söderberg m. fl.*, och fattade kamraren beslut i enlighet med innehållet i förstnämnda proposition.

6 §.

Godkändes.

Enligt utskottets förslag skulle 7 § erhålla denna lydelse:

7 §.

Finner arbetsgivare i annat fall, än som avses i 6 §. med hänsyn till särskilt förhållande påkallat att använda arbetare till arbete utöver begränsning, som är angiven i 4 § eller kan hava meddelats med stöd av 5 §, vare därtill berättigad i avseende å arbetare, som fyllt aderton år, för högst 25 timmar under loppet av en kalendermånad och 150 timmar under loppet av ett kalenderår. Därutöver må för nödvändiga förberedelse- eller avslutningsarbeten enstaka arbetare, som uppnått nyss angivna ålder, användas under högst 10 timmar under loppet av en kalendermånad.

Erfordras ytterligare eftergift, må sådan, dock för högst 10 timmar under loppet av en kalendermånad och 75 timmar under loppet av ett kalenderår, meddelas av yrkesinspektionens chefsmyndighet.

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

Vid denna paragraf hade reservation avgivits av herr *Pettersson* i Södertälje, som hemställt, att till paragrafen måtte fogas ett nytt stycke, så lydande:

I fråga om arbetares skyldighet att utföra sådant arbete, som i denna eller nästföregående § avses, gäller vad därom kan vara med arbetsgivaren överenskommet.

Paragrafen föredrogs; och yttrade därvid:

Herr *Pettersson* i Södertälje: Herr talman! Vid denna paragraf föreligga två reservationer, den ena avgiven av herrar Söderberg m. fl. och den andra avgiven av mig. Syftet med herrar Söderbergs m. fl. reservation är att i lag fastslå, att arbetare icke utan vidare är skyldig att utföra övertidsarbete, utan att hans skyldighet i detta avseende endast kan vila på hans eget frivilliga åtagande. Jag har för min del ansett detta yrkande överflödigt i och för sig, eftersom det är självklart, att arbetares skyldighet att utföra övertidsarbete icke kan bero på annat än hans frivilliga åtagande, men jag har å andrasidan också ansett, att det icke skadar att i lagen intaga en erinran om den saken. Likväl har jag icke kunnat biträda herrar Söderbergs m. fl. reservation. Den är nämligen formulerad så, att, om vi nu bifalla densamma, detta återverkar i icke önskad riktning på 6 §, som också talar om övertidsarbete. Herrar Söderberg m. fl. ha nämligen råkat skriva sin reservation så, att den endast berör 7 §, i vilken de vilja ha sagt, att sådant övertidsarbete icke får åläggas arbetare, om han icke frivilligt anmäler sig därtill.

Då emellertid en sådan klausul icke föreligger beträffande 6 §, måste, såvitt jag förstår, följden bliva den, att arbetare måste anses skyldig att utföra övertidsarbete enligt 6 §, vilket naturligtvis icke varit reservanternas mening. Denna olägenhet undgår man emellertid, om man formulerar detta tillägg, som jag gjort, när däri även övertidsarbete enligt 6 § beröres.

Jag ber därför att få hemställa om godkännande av 7 § med det tillägg, som föreslagits i den av mig vid paragrafen avgivna reservationen.

Herr *Karlsson* i Sandviken: Herr talman! Jag skall be att få instämma i den reservation, som är avgiven av herr Pettersson i Södertälje, med den förändringen, att sista meningen i första stycket, som börjar med »därutöver må för nödvändiga förberedelser» och slutar med »under loppet av kalendermånad», uteslutes ur förevarande lagstiftning.

Herr *Lindman*: Herr talman! Man yrkar således icke bifall till den av herr Söderberg m. fl. påyrkade lydelsen av paragrafen, och man har alltså att hålla sig till herr Petterssons i Södertälje reservation, till det nu av herr Karlsson i Sandviken gjorda yrkandet eller till utskottets förslag. Jag vill emellertid, herr talman, framhålla,

att, då utskottets ordförande som ensam reservant av de liberala ledamöterna i utskottet gör ett yrkande, att här i denna paragraf skall inskrivas, att i fråga om arbetares skyldighet att utföra sådant arbete, d. v. s. övertidsarbete, gäller fortfarande vad därom redan kan vara överenskommet med arbetsgivaren, har detta icke sin plats i ett lagförslag av denna beskaffenhet; ty detta lagförslag handlar om en begränsning av arbetstiden, men det handlar icke i någon paragraf om något åliggande för någon att arbeta eller att underlåta att arbeta. Här är det fråga om huruvida man vill åtaga sig att utföra ett arbete eller icke. Det är ju fullkomligt frivilligt, och denna lag ålägger ingen människa att arbeta. Därför bör man naturligtvis icke, såsom utskottets ordförande här vill, inskriva något sådant som detta i en lag som denna. Jag tror också, att utskottets ordförande — jag tror till och med, han nämnde någonting sådant — anser, att det egentligen vore överflödigt, men att han ändå tyckte, att det borde stå i lagen.

Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets förslag, som är lika med Kungl. Maj:ts förslag.

Herr P e t t e r s s o n i Södertälje: Herr Lindman har alldeles rätt i att bestämmelsen om skyldighet att förrätta övertidsarbete icke hör till den här lagstiftningen. Men det utesluter icke, att det kan vara lämpligt att intaga en erinran om den saken i denna lag. Det har nämligen visat sig, att på åtskilliga håll en viss oklarhet rörande vad som i dessa avseenden kan åläggas arbetarna gjort sig gällande. Till stöd för reservationen kan även åberopas, att i den finska lagen om åtta timmars arbetsdag intagits en erinran i detta avseende. Och det för norska stortinget framlagda lagförslaget om åttatimmarsdag innehåller en särskild bestämmelse om under vilka förutsättningar arbetare icke behöver utföra övertidsarbete. Jag tror därför, att det ej kan skada att hava en sådan erinran, som jag föreslagit. För övrigt torde det icke saknas exempel i svensk lagstiftning på att man i en lag intagit en dylik anvisning.

Jag vidhåller således mitt yrkande.

Herr L i n d m a n: Ja, då borde man naturligtvis med det resonemanget även i paragraf 4, där det står, att arbetare icke må användas till längre tids arbete än åtta timmar av dygnet, skriva in att ingen skall vara skyldig att göra detta, om han icke själv vill. Då skulle hela lagen utgå ifrån helt andra principer, och då kunde man även satt in någon bestämmelse i lagen, att ingen vore skyldig att arbeta, varken åtta timmar eller på övertid. Det är fullkomligt inkonsekvent enligt min mening att införa detta i en enskild paragraf på detta sätt samt över huvud i en lag av detta slag.

Herr P e t t e r s s o n i Södertälje: I anledning av herr Lindmans senaste anförande ber jag endast att få säga, att ingen människa har ifrågasatt, att en arbetare skulle vara lagligen skyldig att utföra arbete hos en arbetsgivare. Men däremot har det verkligen ifrågasatts,

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

att arbetare, som antagit arbete hos en arbetsgivare, skulle vara skyldiga att utföra övertidsarbete åt denne. Det är sålunda ett praktiskt skäl, som föranlett förslaget att taga in en sådan erinran som den här ifrågavarande i lagen.

Herr L i n d m a n: Jag vill blott säga det, att jag känner icke till, att, som utskottets ordförande säger, någon någonsin ifrågasatt att man skulle vara skyldig utföra övertidsarbete. Ty lagen handlar icke alls om det, och man kan icke tvinga en person att arbeta, vare sig på ordinarie tid eller övertid.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad gav herr talmannen propositioner på 1:o godkännande av utskottets förslag till lydelse av förevarande paragraf, 2:o godkännande av paragrafen i den avfattning, som under överläggningen föreslagits av herr Pettersson i Södertälje samt 3:o godkännande av paragrafen i den av herr Karlsson i Sandviken påyrkade lydelsen; och fann herr talmannen den under 2:o upptagna propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes emellertid av herr Lindman, i anledning varav herr talmannen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka därvid den under 1:o angivna antogs till kontraproposition. I överensstämmelse härmed uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren godkänner det förslag till lydelse av 7 § i föreliggande förslag till lag om arbetstidens begränsning, som under överläggningen framställets av herr Pettersson i Södertälje, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt andra särskilda utskottets förslag till avfattning av nämnda paragraf.

Voteringen utvisade 71 ja mot 58 nej, vadan kammaren godkänt det förslag till lydelse av förevarande paragraf, som under överläggningen framställets av herr Pettersson i Södertälje.

8 §.

Godkändes.

9 § skulle enligt utskottets förslag lyda sålunda:

9 §.

Arbetsrådet består av sju ledamöter, utsedda av Konungen för en tid av två år åt gången. Tre av ledamöterna skola utses bland personer, som icke kunna anses företräda arbetsgivar- eller arbetarin-

tressen, och förordnar Konungen en av dessa ledamöter till rådets ordförande och chef samt en till ställföreträdare för denne. Minst en av nyssnämnda tre ledamöter skall hava fullgjort vad författningarna föreskriva dem, som må nyttjas uti domarämbeten. Rådets övriga fyra ledamöter skola utses till halva antalet bland personer, föreslagna av sådana rikssammanslutningar utav arbetsgivare, vilkas ledamöter sysselsätta tillhopa minst 50,000 arbetare, och till halva antalet bland personer, föreslagna av sådana rikssammanslutningar utav arbetare, som räkna minst 50,000 medlemmar. För sistnämnda fyra ledamöter skola i enahanda ordning utses minst dubbelt så många suppleanter.

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts. .

Förslag, som ovan sägs, bör upptaga minst dubbelt så många personer som de, vilka skola med ledning av förslaget förordnas till ledamöter eller suppleanter.

Har förslag ej avgivits, varde förordnande ändock av Konungen meddelat.

Vid handläggning av ärenden, som avses i denna lag, bör rådet i regel ej blott bereda vederbörande arbetsgivare och arbetare tillfälle att yttra sig utan även på lämpligt sätt söka samråd med representanter för arbetsgivare och arbetare inom ifrågavarande verksamhetsområden.

Rådet äger att, där skäl därtill föreligga, i avbidan på vidare utredning meddela beslut, som gäller endast tills vidare.

Närmare bestämmelser rörande rådet och dess verksamhet meddelas av Konungen.

Uti en av herr *E. J. Söderberg m. fl.* vid denna paragraf afgiven reservation hade föreslagits, att paragrafen måtte erhålla följande lydelse:

9 §.

1 mom. Arbetsrådet består av sju ledamöter, utsedda av Konungen för en tid av två år åt gången. Tre av ledamöterna skola utses bland personer, som icke kunna anses företräda arbetsgivar- eller arbetarintressen, och förordnar Konungen en av dessa ledamöter till rådets ordförande och chef samt en till ställföreträdare för denne. Minst en av nyssnämnda tre ledamöter skall hava fullgjort vad författningarna föreskriva dem, som må nyttjas uti domarämbeten. Rådets övriga fyra ledamöter skola utses till halva antalet bland personer, föreslagna av sådana rikssammanslutningar utav arbetsgivare, vilkas ledamöter sysselsätta tillhopa minst 50,000 arbetare, och till halva antalet bland personer, föreslagna av sådana rikssammanslutningar utav arbetare, som räkna minst 50,000 medlemmar. För sistnämnda fyra ledamöter skola i enahanda ordning utses minst dubbelt så många suppleanter.

Förslag, som ovan sägs, bör upptaga minst dubbelt så många personer som de, vilka skola med ledning av förslaget förordnas till ledamöter eller suppleanter.

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.

(Forts.)

Har förslag ej avgivits, varde förordnande ändock av Konungen meddelat.

2 mom. Ledamot eller suppleant, som i 1 mom. avses, skall vara svensk medborgare och hava uppnått tjugufem års ålder. Ej må befattningen innehavas av den,

som står under förmyndarskap,

som är i konkursstillstånd eller vars egendom, utan att vara avträdd till konkurs, förvaltas för borgenärers räkning,

som är förklarad ovärdig att i rikets tjänst vidare nyttjas eller eljest på grund av honom ådömd straffpåföljd icke må utöva allmän befattning eller genom utslag, vilket ännu icke vunnit laga kraft, är dömd till straffpåföljd, varom sist förmäles, eller som är under framtiden ställd för brott, vilket kan medföra sådan påföljd, eller som blivit dömd ovärdig att föra andras talan inför rätta.

3 mom. Mot ledamot av arbetsrådet gälla samma jäv som i rättegångsbalken stadgats i fråga om domare.

4 mom. Ärenden, som behandlas av arbetsrådet, må avgöras av fem ledamöter, så ock av fyra, där de äro om beslutet ense.

Vid besluts fattande skola den lagfarne ledamoten samt lika antal representanter för arbetsgivare och arbetare närvara.

5 mom. Vid handläggning av ärenden, som avses i denna lag, bör rådet i regel ej blott bereda vederbörande arbetsgivare och arbetare tillfälle att yttra sig utan även på lämpligt sätt söka samråd med representanter för arbetsgivare och arbetare inom ifrågakommande verksamhetsområden.

Till vidare utredning av ärende, som i lagen avses, må rådet låta vid allmän domstol höra vittnen och sakkunniga.

Rådet äger att, där skäl därtill föreligga, i avbidan på vidare utredning meddela beslut, som gälla endast tillsvidare.

6 mom. Närmare bestämmelser rörande rådet och dess verksamhet meddelas av Konungen.

Sedan paragrafen föredragits, yttrade:

Herr Pettersson i Södertälje: Herr talman! Vid denna paragraf föreligga icke mindre än tre reservationer. I anledning av det beslut, som kammaren nyss fattat beträffande 3 §, torde det vara nödvändigt, att kammaren också bifaller någon av dessa reservationer.

Skillnaden mellan dem hänför sig huvudsakligen till den omständigheten, att de socialdemokratiska ledamöterna av utskottet i likhet med utskottets majoritet i lagen velat hava in en bestämmelse om, att rätt att föreslå ledamöter i arbetsrådet endast skulle tillkomma sådana rikssammanslutningar av arbetsgivare, vilkas ledamöter sysselsätta minst 50,000 arbetare, och sådana rikssammanslutningar av arbetare, som räkna minst nämnda antal medlemmar, medan däremot jag och övriga liberala ledamöter av utskottet föreslagit, att denna bestämmelse icke skulle inflyta i lagen.

Nu har under förmiddagen civilministern förklarat, att han för sin del icke har någonting emot att biträda förslaget om förslags-

rättens inflytande i lagtexten. Vid sådant förhållande saknar jag anledning att här ytterligare vidhålla mitt förslag utan kan beträffande den saken förena mig med de socialdemokratiska ledamöterna i utskottet.

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

Jag ber således, herr talman, att vid denna paragraf få hemställa om bifall till den av herr Söderberg m. fl. avgivna reservationen.

Herr L i n d m a n: Herr talman! Jag skall också be att få yrka bifall till den av herr Söderberg m. fl. avgivna reservationen.

Vidare anfördes ej. Efter av herr talmannen givna propositioner i ämnet godkändes förevarande paragraf i den avfattning, som föreslagits i den av herr E. J. Söderberg m. fl. i fråga om denna paragraf avgivna reservationen.

10—15 §§.

Godkändes.

För 16 § hade utskottet föreslagit följande avfattning:

16 §.

Skulle tillämpningen av denna lag medföra sådana svårigheter för visst arbete eller företag, att dess fortsatta bedrivande därigenom äventyras, må Konungen, efter arbetsrådets hörande, medgiva av förhållandena påkallat undantag från lagens tillämpning.

I avseende å denna paragraf hade av herr E. J. Söderberg m. fl. reservationsvis yrkats, att densamma måtte helt utgå.

Efter föredragning av paragrafen yttrade:

Herr H a g m a n i Stockholm: Herr talman! Jag ber att få hemställa, att § 16 i lagförslaget utgår i enlighet med herr Söderbergs m. fl. reservation.

Herr P e t t e r s s o n i Södertälje: Jag får yrka bifall till utskottets förslag rörande 16 §.

Herr L i n d m a n: Herr talman! Jag skall också be att få yrka bifall till § 16 enligt utskottets förslag.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr talmannen givit propositioner å de yrkanden, som därunder förekommit, godkändes paragrafen enligt utskottets förslag.

17 §.

Godkändes.

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.

(Forts.)

Slutstadgandet skulle enligt utskottets förslag hava denna avfattning:

Denna lag träder beträffande arbete, som vid tiden för lagens utfärdande bedrivs oavbrutet såväl natt som dag, i kraft den 1 juni 1920 och beträffande annat arbete den 1 oktober 1919 samt gäller till och med den 31 december 1923; skolande beträffande sådan under tiden för lagens giltighet begången förseelse, som avses i 11 eller 12 §, vad i lagen är stadgat fortfara att gälla även efter sistnämnda dag.

Om det beträffande visst företag visas vara erforderligt att vidtaga förändringar i driftssätt eller anordningar i övrigt, för att icke tillämpningen av förevarande lag skall i väsentlig mån förminska företagets produktionsförmåga, och nämnda förändringar icke utan synnerlig svårighet kunna genomföras, till dess lagen skall träda i kraft i avseende å företaget, må arbetsrådet medgiva nödigt anstånd med tillämpningen.

Herr *E. J. Söderberg m. fl.* hade reservationsvis yrkat, att åt stadgandet måtte givas denna lydelse:

Denna lag träder beträffande arbete, som vid tiden för lagens utfärdande bedrivs oavbrutet såväl natt som dag, i kraft den 1 juni 1920. och beträffande annat arbete den 1 oktober 1919.

Om det beträffande — — — — — med tillämpningen.

Stadgandet föredrogs, varpå

Herr *H a g m a n* i Stockholm yttrade: Herr talman! I det här föreslagna slutstadgandet är angivet, att lagen endast skulle hava temporär giltighet till den 31 december 1923. Vid överläggningen i utskottet om denna temporära giltighet framfördes såväl från arbetare- som arbetsgivarrepresentanter den synpunkten, att det för industriidkarnas vidkommande vore fördelaktigast, om denna lag redan från början erhöles giltighet som vanlig civillag. Jag tillåter mig därför att i enlighet med den av herr Söderberg i Stockholm avgivna reservationen hemställa om bifall till, att detta temporära giltighetsstadgande må ur lagen utgå.

Vidare anförde:

Herr *P e t t e r s s o n* i Södertälje: Herr talman! Av den diskussion, som förekommit i denna fråga torde framgå, att denna lagstiftning till följd av de förhållanden, som den reglerar, i viss mån måste få karaktären av försökslagstiftning. Man kan då säga, att hur man än skriver detta slutstadgande, nämnda omständighet alltid måste komma att leda till, att lagen sannolikt framdeles snart kommer att ändras. Men jag tror det är riktigt som utskottets majoritet ansett, att lagens ifrågavarande karaktär även får ett särskilt uttryck i slutstadgandet, så att därav framgår, att man till en början endast bestämt lagens

giltighet till viss kortare tid. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag rörande slutstadgandet.

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.

(Forts.)

Herr Karlsson i Sandviken: Herr talman! På grund av att frågan fallit i första kammaren, skall jag icke framställa något annat yrkande än om bifall till det förslag, som herr Hagman i Stockholm framställt, men jag vill därest det icke så skulle hava avgjorts, meddela, att skulle jag framställt ett yrkande och även begärt votering om att lagens ikraftträdande skulle ske den 1 juni i år för dagarbetare och den 1 januari 1920 för skiftlagsarbetare.

Herr Holmström: Herr talman! Jag skall be att få yrka, att i lagförslaget införes en ny paragraf så lydande:

»Vid gruvarbete under jord samt vid de öppna gruvorna i Norrbotten må arbetare icke användas till arbete under längre tid, raster inberäknade, än 6 timmar per dygn, eller 36 timmar i veckan.»

Herr Pettersson i Södertälje: Herr talman! Jag vill icke förneka, att det kan finnas skäl att fastslå en kortare arbetstid för de av den föregående talararen nämnda slagen av gruvarbetare. Men på samma gång synes det vara klart, att frågan om arbetstiden för gruvarbetare överhuvud taget kräver särskild reglering. Den frågan är också av Kungl. Maj:t överlämnad till arbetstidskommittén. Under sådana förhållanden synes det mig icke vara riktigt, att riksdagen nu innan denna utredning föreligger, bestämmer sig för en specialbestämmelse angående dessa arbetares arbetstid. Jag hemställer därför, herr talman, om avslag å det av herr Holmström väckta yrkandet.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen till en början propositioner beträffande slutstadgandet, nämligen dels på godkännande av utskottets förslag till avfattning av berörda stadgande, dels ock på godkännande av stadgandet i den lydelse, som reservationsvis föreslagits av herr E. J. Söderberg m. fl., och godkändes stadgandet i dess av utskottet föreslagna lydelse.

Vidare gav herr talmannen i fråga om införande i lagförslaget av en ny paragraf propositioner dels på bifall till det av herr Holmström i sådant avseende under överläggningen framställda yrkandet, dels ock på avslag å samma yrkande; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i sistnämnda proposition.

Ingressen; rubriken.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkterna A) och B) förklarades vara besvarade genom kammarens beslut i fråga om lagförslaget.

Punkterna C)—G).

Vad utskottet hemställt bifölls.

Andra kammarens protokoll 1919. Nr 61.

§ 2.

Ang. anslag
till lantmåteri-
väsendet m. m.

Å föredragningslistan faans vidare uppfört jordbruksutskottets utlåtande, nr 103, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till lantmåteriväsendet m. m. jämte sju i ämnet väckta motioner.

I en den 11 mars 1919 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 355, hade Kungl. Maj:it, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag föreslagit riksdagen att

1:o

dels godkänna av chefen för jordbruksdepartementet framlagt förslag till stat för den lantmåteripersonal, som sysselsattes med utförande av lantmåteriförrättningar, att tillämpas från och med år 1920;

dels förklara, att för åtnjutande av de å denna stat för distriktslantmätare uppförda avlöningar skulle gälla de villkor och bestämmelser, som föreskrivits beträffande avlöning till distriktslantmätare å nu gällande stat, dock med tillägg att ortstillägg skulle, där sådant förekomme, följa samma bestämmelser som lönen;

dels medgiva, att distriktslantmätare finge för rätt till ålders-tillägg enligt den nya staten tillgodoräknas tjänstetid såsom sådan, innan nämnda stat trätt i tillämpning;

dels ock å ordinarie stat under nionde huvudtiteln uppföra ett anslag av 769,500 kronor till lantmåteripersonal, som sysselsattes med utförande av lantmåteriförrättningar, enligt följande uppställning:

avlöningar, bestämt anslag	kronor 749,500
ersättning för publik renovation, förslagsanslag	» 20,000

Summa kronor 769.500;

2:o

dels godkänna av chefen för jordbruksdepartementet framlagt förslag till stat för lantmåterikontoren i länen, att tillämpas från och med år 1920, ävensom de av honom föreslagna villkor och bestämmelser för åtnjutande av å samma stat för ordinarie befattningshavare upptagna avlöningar;

dels förklara,

att envar, som med eller efter ingången av år 1920 tillträdde ordinarie befattning å lantmåterikontor, skulle vara pliktig att underkasta sig ovanberörda villkor och bestämmelser; samt

att förstelantmätare, som icke före viss av Kungl. Maj:it bestämd dag anmälde, att han ville övergå till den nya avlöningsstaten samt underkasta sig de för avlöningens åtnjutande stadgade villkor och bestämmelser, och som icke lagligen kunde därtill förbindas, skulle varda bibehållen vid de för honom i nu gällande stat upptagna av-

löningsförmåner ävensom, i den mån ej annat föranleddes av bestämmelserna i lagen angående civila tjänst innehavares rätt till pension, vid den rätt till pension, som dittills tillkommit honom;

Ang. anslag till lantmäteri-räsendet m. m.
(Forts.)

dels ock å ordinarie stat under nionde huvudtiteln uppföra ett anslag av 309,200 kronor till lantmäterikontoren i länen, enligt följande uppställning:

avlöningar, <i>bestämt anslag</i>	kronor 305,200
renovation av kartor för lantmäterikontoren i länen,	
<i>reservationsanslag</i>	» 4,000
Summa kronor 309,200;	

3:o

vid bifall till de i punkterna 1:o och 2:o framställda förslagen om uppförande i riksstaten av särskilda ordinarie anslag dels till lantmäteripersonal, som sysselsattes med lantmäteriförrättningar, och dels till lantmäterikontoren i länen ur riksstaten utesluta det nuvarande ordinarie anslaget å 463,400 kronor till lantmäteristaten i orterna;

4:o

å extra stat för år 1920 under nionde huvudtiteln anvisa till extra arbetskrafter å lantmäterikontoren i länen ett reservationsanslag av 59,000 kronor;

5:o

å ordinarie stat under nionde huvudtiteln uppföra såsom bidrag till jordavsöndringar och ägostyckningar, att utgå i huvudsaklig överensstämmelse med de av chefen för jordbruksdepartementet förordade grunder, ett förslagsanslag av 50,000 kronor;

6:o

å ordinarie stat under nionde huvudtiteln uppföra såsom bidrag till skiften och hemmansklyvningar, att utgå i huvudsaklig överensstämmelse med av chefen för jordbruksdepartementet förordade grunder, ett förslagsanslag av 150,000 kronor;

7:o

besluta, att det nuvarande ordinarie förslagsanslaget till skiften och avvitringar skulle från och med år 1920 benämnas allenast »avvitringar», ävensom minska detta anslag från 100,000 kronor med 10,000 kronor till 90,000 kronor;

8:o

upptaga det nuvarande ordinarie förslagsanslaget till utflyttningshjälp efter skiften under förändrad benämning »bidrag till utflyttnings- och väganläggningskostnader i sammanhang med skiften och hemmansklyvningar», att utgå i huvudsaklig överensstämmelse med av chefen för jordbruksdepartementet förordade grunder samt öka detta anslag från 50,000 kronor med 50,000 kronor till 100,000 kronor;

Ang. anslag
till lantmäteri-
ärendet m. m.
(Forts.)

9:o

dels godkänna av chefen för jordbruksdepartementet framlagd förslag till stat för lantmäteristyrelsen, att tillämpas från och med år 1920, ävensom de av honom föreslagna villkor och bestämmelser för åtnjutande av å samma stat för ordinarie befattningshavare upptagna avlöningar;

dels förklara,

att envar, som med eller efter den 1 januari 1920 tillträdde ordinarie befattning i lantmäteristyrelsen, skulle vara pliktig att underkasta sig ovanberörda villkor och bestämmelser; samt

att förutvarande innehavare av ordinarie befattning i nämnda styrelse, vilken icke före viss av Kungl. Maj:t bestämd dag anmälde, att han ville övergå till den nya avlöningsstaten och underkasta sig de för avlöningens åtnjutande stadgade villkor och bestämmelser, och som icke lagligen kunde därtill förbindas, skulle varda bibehållen vid de honom enligt dittills gällande avlöningsstat tillkommande avlöningsförmåner ävensom, i den mån ej annat föranleddes av bestämmelserna i lagen angående civila tjänst innehavares rätt till pension, vid den rätt till pension, som dittills tillkommit honom;

dels ock höja ordinarie anslaget till lantmäteristyrelsen från 73,000 kronor med 76,800 kronor till 149,800 kronor;

10:o

för bestridande av utgifter vid lantmäteristyrelsens reproduktionsanstalt, att av Kungl. Maj:t i mån av behov användas, å extra stat för år 1920 anvisa ett reservationsanslag av 6,000 kronor;

11:o

till lantmäteriundervisningens ordnande och bedrivande å extra stat för år 1920 anvisa ett reservationsanslag av 41,500 kronor;

12:o

till inbindning av handlingar i lantmäterikontoren i länen å extra stat för år 1920 anvisa ett reservationsanslag av 5,000 kronor;

13:o

för anskaffande för lantmäterikontoret i Karlstad av kopior av vissa kartor med tillhörande handlingar å extra stat för år 1920 anvisa ett reservationsanslag av 10,000 kronor;

14:o

för anskaffande för lantmäterikontorens i länen räkning av kopior av kartor m. m. angående statens järnvägars jorområden å extra stat för år 1920 anvisa ett reservationsanslag av 10,400 kronor;

15:o

för tilläggsavvittring i vissa delar av Västerbottens läns lappmark å extra stat för år 1920 anvisa ett förslagsanslag av 30,000 kronor;

16:o

höja nionde huvudtitelns ordinarie förslagsanslag till ålderstill-
lägg från 140,000 kronor med 110,000 kronor till 250,000 kronor;

Ang. anslag
till lantmäteri-
väsendet m. m.
(Forts.)

17:o

höja samma huvudtitels ordinarie förslagsanslag till rese- och
traktamentspenningar från 650,000 kronor med 200,000 kronor till
850,000 kronor;

18:o

till förstärkning av lantmäteristyrelsens arbetskrafter under se-
nare halvåret 1919 å tilläggsstat för samma år anvisa ett förslags-
anslag, högst, 6,000 kronor.

I sammanhang härmed hade utskottet till behandling förehåft
följande inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade
motioner, nämligen:

nr 177 i första kammaren av herr *Dahl*, likalydande med nr 370
i andra kammaren av herrar *Tengdahl* och *Lübeck*, vari hemställts.
dels att det med propositionen nr 355 framlagda förslag till stat för
lantmäteristyrelsen måtte, såvitt anginge inrättande av en s. k. stads-
byrå, lämnas utan bifall, dels att riksdagen ville i skrivelse till
Kungl. Maj:t begära, att, innan mättningsförrättning utfärdades, riks-
dagen måtte beredas tillfälle att däröver avgiva yttrande;

nr 178 i första kammaren av herr *Pers*, likalydande med nr 372
i andra kammaren av herr *Olsson Morastrand*, vari hemställts, att
riksdagen ville besluta, att understöd till i motionerna angivna för-
rättningar i Kopparbergs län skulle utgå, utan hinder därav att vissa
av Kungl. Maj:t föreslagna villkor ej blivit uppfyllda;

nr 369 i andra kammaren av herr *Osberg*, vari hemställts, att
i motionen omförmälda anslag å 4.000 kronor å staten för lantmä-
terikontoren i länen måtte utgå, och att i dess ställe å samma stat
måtte upptagas ytterligare två kvinnliga biträdesbefattningar i andra
normalgraden, vardera med lön 1.300 kronor, tjänstgöringspenningar
500 kronor och ortstillägg 200 kronor eller tillhoppa 2,000 kronor;

nr 371 i andra kammaren av herr *Molin* i Dombäcksmark, vari
hemställts, dels, i samband med godkännandet av Kungl. Maj:ts för-
slag till stat för lantmäterikontoren i länen, att Kungl. Maj:t måtte se
till att alla upplysningar, som kunde erhållas av de kartor och hand-
lingar, vilka funnes i lantmäterikontoren i länen, måtte tillhandahållas
allmänheten utan annan kostnad än den, som komme att utgå såsom
stämpel till statsverket, dels för sin del besluta ej mindre lindring i
villkoren för statsbidrag till jorddelningsförrättningar minst i den ut-
sträckning, som i motionen angivits, än även att staten skulle gälda
kostnaderna för gode mäns biträde vid lantmäteriförrättningar i enlig-
het med det förslag, som 1917 års lantmäterikommision avgivit i äm-
net, samt i anledning härav höja nionde huvudtitelns ordinarie för-
slagsanslag till rese- och traktamentspenningar från föreslagna
850,000 kronor med 200,000 kronor till 1,050,000 kronor; samt

nr 403 i andra kammaren av herr *Norman m. fl.*, vari hemställts,

Ang. anslag
till lantmäteri-
väsendet m. m.
(Forts.)

att riksdagen måtte besluta, att distriktslantmätarnas antal skulle vara högst 180 samt extra lantmätarnas antal vara 120; att, därest icke en huvudsaklig indragning av nu utgående dagtraktamenten av statsmedel utöver vad lantmätaretaxan upptog ansåges lämplig, distriktslantmätarnas avlöning skulle bestämmas till, förutom ortstillägg å 400 kronor för fyra, 3,000 kronor med två ålderstillägg å 500 kronor efter 5 och 10 år samt de extra lantmätarnas arvoden till 1,600 kronor för 40, 1,200 kronor för 40 och 800 kronor för 40 av dem.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

1:o

a) med avslag såväl å Kungl. Maj:ts under punkterna 1, 2, 3, 4, 9 av förevarande proposition gjorda framställningar som ock å herr Normans och herr Osbergs i ämnet väckta motioner ävensom å första punkten av herr Molins motion

dels uppföra nuvarande ordinarie förslagsanslaget under nionde huvudtiteln till lantmäteristaten med oförändrat belopp 536,400 kronor,

dels till arvode under år 1920 åt vissa lantmäteriauskuilanter å extra stat för samma år anvisa ett förslagsanslag, högst av 105,000 kronor,

dels i likhet med vad skett för innevarande år till reparation och renovation av kartor i lantmäterikontoren i länen å extra stat för år 1920 anvisa ett reservationsanslag av 15,000 kronor,

dels i likhet med vad för innevarande år ägt rum till nya registratur och arkivens ordnande i lantmäterikontoren i länen å extra stat för år 1920 anvisa ett reservationsanslag av 8,000 kronor,

dels ock för skrivhjälp å lantmäterikontoren i länen å extra stat för år 1920 anvisa ett reservationsanslag av 40,000 kronor, och

b) finna herr Dahls motion ävensom den av herrar Tengdahl och Lübeck i ämnet väckta motionen besvarade genom vad utskottet under a) hemställt;

2:o

med avslag å Kungl. Maj:ts under punkterna 5, 6, 7 och 8 gjorda framställningar och å de av herr Pers och herr Olsson väckta motionen ävensom å den av herr Molin väckta motionen i vad rörde villkoren för statsbidrag till jorddelningsförrättningar

dels uppföra nuvarande ordinarie förslagsanslaget till skiften och avvitringar med oförändrat belopp, 100,000 kronor,

dels uppföra ordinarie förslagsanslaget till utflyttningshjälp efter skiften med oförändrat belopp, 50,000 kronor,

dels ock i likhet med vad för innevarande år ägt rum till bestridande av kostnader för vissa av lantmätare företagna tjänsteresor å extra stat för år 1920 anvisa ett förslagsanslag av 20,000 kronor;

3:o

i likhet med vad för innevarande år ägt rum för bestridande av utgifter vid lantmäteristylsens reproduktionsanstalt, att av Kungl.

Maj:ts i mån av behov användas, å extra stat för år 1920 anvisa ett reservationsanslag av 6,000 kronor;

*Ang. anslag
till lantmäteri-
väsendet m. m.*

4:o

med avslag å Kungl. Maj:ts under 11 punkten gjorda framställning i likhet med vad för innevarande år ägt rum till lantmäteriundervisningens ordnande och bedrivande å extra stat för år 1920 anvisa ett reservationsanslag av 39,800 kronor;

5:o

med avslag å Kungl. Maj:ts under punkt 12 gjorda framställning i likhet med vad för innevarande år ägt rum till inbindning av handlingar i lantmäterikontoren i länen å extra stat för år 1920 anvisa ett reservationsanslag av 3,500 kronor;

6:o

i likhet med vad för innevarande år ägt rum för anskaffande för lantmäterikontoret i Karlstad av kopior av vissa kartor med tillhörande handlingar å extra stat för år 1920 anvisa ett reservationsanslag av 10,000 kronor;

7:o

med avslag å Kungl. Maj:ts under punkt 14 gjorda framställning i likhet med vad för innevarande år ägt rum för anskaffande för lantmäterikontorens i länen räkning av kopior av kartor m. m. angående statens järnvägars jorderområden å extra stat för år 1920 anvisa ett reservationsanslag av 8,500 kronor;

8:o

i likhet med vad för innevarande år ägt rum för tilläggsavvittning i vissa delar av Västerbottens läns lappmark å extra stat för år 1920 anvisa ett förslagsanslag av 30,000 kronor;

9:o

med avslag å Kungl. Maj:ts under punkt 16 gjorda framställning uppföra nuvarande ordinarie förslagsanslaget till ålderstilllägg med oförändrat belopp, 140,000 kronor;

10:o

i anledning av Kungl. Maj:ts under punkt 17 gjorda framställning och med avslag å herr Molins motion i vad anginge statens övertagande av kostnaderna för ersättning till gode män vid lantmäteriförrättningar höja nionde huvudtitelns ordinarie förslagsanslag till rese- och traktamentspenningar från 650,000 kronor med 60,000 kronor till 710,000 kronor; samt

11:o

med avslag å Kungl. Maj:ts under punkt 18 gjorda framställning i likhet med vad för innevarande år ägt rum för år 1920 såsom förslagsanslag, högst, anvisa

dels för anställande under samma år hos lantmäteristyrelsen av en tjänsteman, benämnd byrådirektör, 6,600 kronor, varav 2,000

Ang. anslag
till lantmåteri-
väsendet m. m.
(Forts.)

kronor skulle anses motsvara tjänstgöringspenningar;

dels ock till extra tjänstemän och biträden samt vikariatsersättning hos nämnda styrelse, utöver härtill i styrelsens stat upptaget anslag, 11,700 kronor, eller tillhoppa 18,300 kronor.

Vid utlåtandet voro emellertid fogade åtskilliga reservationer.

Av reservanterna hade herrar Öberg, Sjöblom, Welanders, Larsson i Bondarve förklarar sig anse, att utskottet bort hemställa,

1:o

att de av herr Dahl samt de av herrar Tengdahl och Lübeck i ämnet väckta motionerna i vad de rörde måtningsförordningen ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

2:o

a) att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts under punkten 1 av förevarande proposition gjorda framställning och den av herr Norman i ämnet väckta motionen

dels godkänna i reservationen intaget förslag till stat för den lantmåteripersonal, som sysselsättes med utförande av lantmåteriför rättningar, att tillämpas från och med år 1920;

deis förklara, att för åtnjutande av de å denna stat för distriktslantmätare uppförda avlöningar skulle gälla de villkor och bestämmelser, som föreskrivits beträffande avlöning till distriktslantmätare å nu gällande stat, dock med tillägg att ortstillägg skulle, där sådant förekomme, följa samma bestämmelser som lönen;

dels medgiva, att distriktslantmätare finge för rätt till ålders tillägg enligt den nya staten tillgodoräknas tjänstetid såsom sådan innan nämnda stat trätt i tillämpning;

dels ock å ordinarie stat under nionde huvudtiteln uppföra ett anslag av 690,000 kronor till lantmåteripersonal, som sysselsattes med utförande av lantmåteriför rättningar, enligt följande uppställning:

avlöningar, bestämt anslag	kronor 670,000
ersättning för publik renovation, förslagsanslag	» 20,000

Summa kronor 690,000;

och

b) att den av herr Norman väckta motionen, i vad den icke kunde anses besvarad genom vad under a) hemställets, ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

3:o

att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts under punkterna 2 och 4 i förevarande proposition gjorda framställning och med avslag å den av herr Osberg väckta motionen ävenså å första punkten av den av herr Molin i ämnet väckta motionen

a) dels godkänna i punkten intaget förslag till stat för lantmåterikontoren i länen, att tillämpas från och med år 1920, ävensom i punkten angivna villkor och bestämmelser för åtnjutande av å samma stat för ordinarie befattningshavare upptagna avlöningar;

dels förklara,

att envar, som med eller efter ingången av år 1920 tillträdde ordinarie befattning å lantmäterikontor, skulle vara pliktig att underkasta sig ovanberörda villkor och bestämmelser; samt

Ang. anslag
till lantmäteri-
väsendet m. m.
(Forts.)

att förste lantmätare, som icke före viss av Kungl. Maj:t bestämd dag anmälde, att han ville övergå till den nya avlöningsstaten samt underkasta sig de för avlöningens åtnjutande stadgade villkor och bestämmelser, och som icke lagligen kunde därtill förbindas, skulle varda bibehållen vid de för honom i nu gällande stat upptagna avlöningsförmåner ävensom, i den mån ej annat föranleddes av bestämmelserna i lagen angående civila tjänst innehavares rätt till pension, vid den rätt till pension, som dittills tillkommit honom;

dels ock å ordinarie stat under nionde huvudtiteln uppföra ett anslag av 309,200 kronor till lantmäterikontoren i länen, enligt följande uppställning:

avlöningar, <i>bestämt anslag</i>	kronor 305,200
renovation av kartor för lantmäterikontoren i länen,	
<i>reservationsanslag</i>	» 4,000
Summa kronor 309,200;	

och

b) å extra stat för år 1920 under nionde huvudtiteln anvisa till extra arbetskrafter å lantmäterikontoren i länen ett reservationsanslag av 59,000 kronor;

4:o

att riksdagen måtte, vid bifall till de under punkterna 2:o) och 3:o) framställda förslagen om uppförande i riksstaten av särskilda ordinarie anslag dels till lantmäteripersonal, som sysselsattes med lantmäteriförrättningar, och dels till lantmäterikontoren i länen, ur riksstaten utesluta det nuvarande ordinarie anslaget å 463.400 kronor till lantmäteristaten i orterna;

5:o

a) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts under punkterna 5, 6, 7 och 8 i förevarande proposition gjorda framställningar samt med avslag å de av herr Pers och herr Olsson väckta motionerna ävensom å den av herr Molin väckta motionen i vad rörde villkoren för statsbidrag till jorddelningsförrättningar

dels å ordinarie stat under nionde huvudtiteln uppföra såsom bidrag till jordavsöndringar och ägostveknningar, att utgå i huvudsaklig överensstämmelse med av chefen för jordbruksdepartementet förordade grunder, ett förslagsanslag av 50,000 kronor;

dels å ordinarie stat under samma huvudtitel uppföra såsom bidrag till skiften och hemmansklyvningar, att utgå i huvudsaklig överensstämmelse med av chefen för jordbruksdepartementet förordade grunder, ett förslagsanslag av 150.000 kronor;

dels besluta, att det nuvarande ordinarie förslagsanslaget till skiften och avvitrningar skulle från och med år 1920 benämnas alle-

Ang. anslag till lantmäteriväsendet m. m. nast »avvittringar», ävensom minska detta anslag från 100,000 kronor med 10,000 kronor till 90,000 kronor;

(Forts.)

dels ock upptaga det nuvarande ordinarie förslagsanslaget till utflyttningshjälp efter skiften under förändrad benämning »bidrag till utflytnings- och väganläggningskostnader i sammanhang med skiften och hemmansklyvningar», att utgå i huvudsaklig överensstämmelse med av chefen för jordbruksdepartementet förordade grunder, samt öka detta anslag från 50,000 kronor med 50,000 kronor till 100,000 kronor;

6:o

att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts under punkten 9 i förevarande proposition gjorda framställning och med avslag å första punkten av de av herr Dahl samt av herrar Tengdahl och Lübeck väckta motionerna

dels godkänna i punkten intaget förslag till stat för lantmäteristyrelsen, att tillämpas från och med år 1920, ävensom i punkten intagna villkor och bestämmelser för åtnjutande av å samma stat för ordinarie befattningshavare upptagna avlöningar;

dels förklara,

att envar, som med eller efter den 1 januari 1920 tillträdde ordinarie befattning i lantmäteristyrelsen, skulle vara pliktig att underkasta sig ovanberörda villkor och bestämmelser; samt

att förutvarande innehavare av ordinarie befattning i nämnda styrelse, vilken icke före viss av Kungl. Maj:t bestämd dag anmälde, att han ville övergå till den nya avlöningsstaten och underkasta sig de för avlöningens åtnjutande stadgade villkor och bestämmelser, och som icke lagligen kunde därtill förbindas, skulle varda bibehållen vid de honom enligt dittills gällande avlöningsstat tillkommande avlöningsförmåner ävensom, i den mån ej annat föranleddes av bestämmelserna i lagen angående civila tjänstinnehavares rätt till pension, vid den rätt till pension, som dittills tillkommit honom;

dels ock höja ordinarie anslaget till lantmäteristyrelsen från 73,000 kronor med 76,800 kronor till 149,800 kronor;

7:o

att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts under punkten 18 av förevarande proposition gjorda framställning till förstärkning av lantmäteristyrelsens arbetskrafter under senare halvåret 1919 å tilläggsstat för samma år anvisa ett förslagsanslag, högst, 6,000 kronor;

8:o

att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts under punkterna 16 och 17 i förevarande proposition gjorda framställningar och den av herr Molin väckta motionen i vad densamma rörde statens övertagande av kostnaderna för ersättning till gode män vid lantmäteriförrättningar

dels höja nionde huvudtitelns ordinarie förslagsanslag till ål-

derstillägg från 140,000 kronor med 110,000 kronor till 250,000 kronor,

*Ang. anslag
till lantmäteri-
väsendet m. m.
(Forts.)*

dels ock höja samma huvudtitels ordinarie förslagsanslag till rese- och traktamentspenningar från 650,000 kronor med 400,000 kronor till 1,050,000 kronor;

9:o

att riksdagen måtte, i likhet med vad skett för åren 1918 och 1919, för bestridande av utgifter vid lantmäteristyrelsens reproduktionsanstalt, att av Kungl. Maj:t i mån av behov användas, å extra stat för år 1920 anvisa ett reservationsanslag av 6,000 kronor;

10:o

att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts under punkten 11 av förevarande proposition gjorda framställning till lantmäteriuundervisningens ordnande och bedrivande å extra stat för år 1920 anvisa ett reservationsanslag av 41,500 kronor;

11:o

att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts under punkten 12 av förevarande proposition gjorda framställning till inbindning av handlingar i lantmäterikontoren i länen å extra stat för år 1920 anvisa ett reservationsanslag av 5,000 kronor;

12:o

att riksdagen måtte i likhet med vad skett för år 1919 för anskaffande för lantmäterikontoret i Karlstad av kopior av vissa kartor med tillhörande handlingar å extra stat för år 1920 anvisa ett reservationsanslag av 10,000 kronor;

13:o

att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts under punkten 14 av förevarande proposition gjorda framställning för anskaffande för lantmäterikontorens i länen räkning av kopior av kartor m. m. angående statens järnvägars jor-dområden å extra stat för år 1920 anvisa ett reservationsanslag av 10,400 kronor; samt

14:o

att riksdagen måtte i likhet med vad skett för åren 1918 och 1919 för tilläggsavvittring i vissa delar av Västerbottens läns lappmark å extra stat för år 1920 anvisa ett förslagsanslag av 30,000 kronor.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr Sjöblom: Detta ärende har ju rätt stor betydelse, men det är ju klart, att det icke är tänkbart, att vid så sen timme på dygnet upptaga det till den behandling, som det skulle kräva. Emellertid har utskottet, som kammaren behagade finna, kommit till ett avslagsyrkande på Kungl. Maj:ts proposition. Det är emellertid så, att då propositionen förberedande behandlades av första avdelningen, fanns det ingen röst som höjdes för avslag på propositionen, men av någon

Ang. anslag
till lantmäteri-
väsendet m. m.
(Forts.)

olycklig omständighet var en del av första avdelningens ledamöter frånvarande i utskottet, då ärendet förekom till behandling där, och suppleanter kommo att inträda i stället, och därför kom det att bliva ett sådant beslut av utskottet, som här föreligger för kammaren. En stor del av utskottets ledamöter har ju dock reserverat sig till förmån för Kungl. Maj:ts proposition med några olika ändringar.

Det huvudsakliga skälet för utskottets avslagsyrkande är emellertid, att icke en mättningsförordning och taxeförordning hava förelegat från Kungl. Maj:t samtidigt som organisationsfrågan här. Jag tror dock, att man, om man ser på denna fråga litet närmare finner, att det nog förhåller sig så, att det lämpligaste sättet rörande mättningsförordningen är, att Kungl. Maj:t får bli den, som utfärdar de tekniska bestämmelserna i densamma. Jag tror, att hela den apparaten skulle bli mycket för tungrodd, om riksdagen skulle få hava beslutanderätt i detaljer, vad det rör mättningsförordningen. Jag tror även, att dessa frågor, om de så i detalj skulle föreläggas riksdagen, skulle komma att bidraga till, att riksdagens arbetsbörda i hög grad ökades, därför att många andra liknande bestämmelser skulle i så fall komma att kräva samma behandling av riksdagen. Jag tror för min del, att detta skäl för avslagsyrkande från utskottets sida icke är så bärande.

Vidare har ju anförts i utskottet, att städernas representanter icke hava blivit hörda vad beträffar utfärdandet av mättningsförordningen, som skulle komma att gälla både för landsbygden och för städerna. Man har ifrån stadshåll drivit den satsen, att mättningsmännen i våra städer icke borde kontrolleras av lantmäteristyrelsen utan förläggas till en annan institution, och man har då nämnt byggnadsbyrån eller byggnadsstyrelsen som lämpligaste institution. Nu förefaller det mig emellertid, som om detta skulle vara början till en sådan utveckling, som skulle leda till två lantmäteristyrelser här i landet, en organisation för städerna och en för landsbygden. Man har från stadshåll förklarat, att lantmäteristyrelsen skulle i vissa avseenden sakna kompetens till och med att vara den kontrollerande myndigheten för städernas mättningsväsen. Men, herr talman, om man skulle förlägga den kontrollerande myndigheten till byggnadsstyrelsen, så bleve det väl nödvändigt att inrätta en för detta ändamål särskilt avsedd byrå eller annan organisation för denna viktiga uppgift. Och det undras mig, om en sådan byrå, förlagd till byggnadsstyrelsen, bättre skulle kunna fullgöra denna uppgift än om en liknande byrå upprättades inom lantmäteristyrelsen, som enligt Kungl. Maj:ts förslag vore meningen. För min del tror jag, att lämpligheten kräver, att riksdagen i detta fall följer reservanternas förslag, nämligen den reservation, som är avgiven av herr Öberg m. fl.

Jag kan sålunda för min del icke finna annat än att reservanterna ha haft mycket svaga skäl för sitt avslagsyrkande på Kungl. Maj:ts framställning. Jag skulle vidare vilja säga, att det är på grund av dessa skäl, herr talman, som reservanterna ha kommit till det slut rörande denna sak, att de yrkat avslag på herrar Dahls, Tengdahls och Lübecks motioner i nämnda ärenden.

Jag skulle dessutom vilja säga ett par ord om taxeringsförordningen, som man krävt skulle föreligga, innan organisationsfrågan

skulle lösas. Om jag nu är av den uppfattningen, att det skulle verka smidigare och vara lämpligare, att Kungl. Maj:t får denna uppgift att utfärda mättningsförfordning utöver vad som Kungl. Maj:t i propositionen framhållit, då tror jag, att lämpligheten kräver, att även taxeringsförfordningen får bestämmas i sina detaljer av Kungl. Maj:t, om det behöves förändringar, ty taxeringsförfordningen måste givetvis stå i mer eller mindre intimt samband med den utfärdade mättningsförfordningen. Enligt Kungl. Maj:ts förslag och det, som reservanterna nu gått på, skulle taxorna komma att höjas med 40 procent av de hittills gällande taxorna. Av denna höjning skulle 18,6 procent komma att bero på detta ökade och mera noggranna arbete, som lantmäterna enligt de nya bestämmelserna skulle komma att få sig ålagt att utföra, och 21,4 procent skulle komma att tillföra lantmäterna en ökad inkomst av deras arbete. Jag finner sålunda för min del, att denna fråga om mättningsförfordningen och taxeringsförfordningen icke för mig kan bli av den betydelse nu, att jag därför icke skulle kunna gå med på den organisation, som här är föreslagen.

Det har ju, vad gäller organisationen och löneregleringen för lantmäterna, väckts en motion av herr Norman i denna kammare. Som kammaren torde ha funnit, ha reservanterna föreslagit en nedsättning i lönerna för lantmäterna av 300 kronor under det, som Kungl. Maj:t föreslagit, och jag kan ju här nämna, att Kungl. Maj:t i sin tur har prutat av 300 kronor under vad sakkunnigekommittén av 1917 föreslagit. Sålunda är en prutning vidtagen under de sakkunniges förslag av 600 kronor för distriktslantmäterna. Herr Norman har i sin motion föreslagit bland annat, att distriktens antal skulle minskas från 300 till 280, men att de extra lantmäternas antal i stället skulle höjas från de föreslagna 100 till 120. Det har ju från sakägarehåll eller lantmannahåll i lång tid klagats över att lantmäterna ha haft mer eller mindre kunniga auskultanter i sin tjänst, som utfört arbeten ute i landet och gjort det på ett sätt, som sakägarna icke varit tillfredsställda med. Nu har Kungl. Maj:t föreslagit, att distriktens antal skulle ökas, sålunda göras mindre, för att sakägarna skulle ha större rätt att kräva, att lantmäterna själva skulle utföra arbetet. Det skulle sålunda vara en garanti för att ett sådant arbete bleve utfört, vilket givetvis skulle komma att bli till sakägarnas favör.

Jag tror sålunda, att i den delen är det klokare att följa reservanterna än att följa det yrkande, som herr Norman framställt i sin reservation. Jag skall icke närmare ingå på den skillnad, som finnes beträffande lönerna i herr Normans och i reservanternas förslag. Det kan ju vara en lämplighetsfråga, då man bestämmer, att lönerna skola utgå dels som kontanta löner, dels i taxor. Men jag tror, att det är en mycket proportionerlig väg, som reservanterna här gått, då de ändå prutat av så väsentligt av vad Kungl. Maj:t föreslagit.

I punkt 5 av det föreliggande förslaget talas det bland annat om godemänsarvodel, och de sakkunniga ha föreslagit, att godemänsarvodel skulle övertagas av statsverket. Men Kungl. Maj:t har icke vågat sträcka sin goda vilja mot sakägarna så långt utan föreslagit, att sakägarna själva fortfarande skulle bekosta godemännen. Nu rör det sig om en

Ang. anslag
till lantmäteri-
väsendet m. m.
(Forts.)

Ang. anslag
till lantmäteri-
väsendet m. m.

(Forts.)

summa, som enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle uppgå till 200,000 kronor. Jag har inom utskottet stått mycket tvivelaktig, huru jag skulle ställa mig i denna punkt, men sedan jag läst riksdagens skrivelse om den saken, så har jag ändå funnit, att andan i densamma är sådan, att riksdagen har uttalat sig för att staten skulle övertaga en större del av bördorna för lantmäteriförrättningarna än hittills. Om godemännens arvode fortfarande skulle bäras av sakägarna, då skulle sakägares utgifter för en förrättning hädanefter bliva betydligt större än de varit hittills. Enligt reservanternas förslag skulle det icke bliva någon lättnad för sakägarna, utan det skulle bliva ungefär som nu, men staten skulle då komma att övertaga de ökade kostnader, som de ökade inkomsterna för lantmätarna efter det nya förslaget skulle innebära.

Jag har därför, herr talman, även i denna punkt ansett mig böra följa herr Öberg i hans reservation.

Statsverket skulle vidare enligt det föreliggande kungl. förslaget och även enligt reservationen komma att övertaga den rese- och dagtraktamentsersättning, som hittills ersatts av sakägarna.

Det är bara några få sakliga synpunkter ur förslaget, som jag här anført. Jag vill icke förlänga debatten, jag vill bara sluta mitt anförande med att säga, att jag tror, att känslan av att vårt lantmäteriväsen behövt en mera ordnad och stadgad organisation än hittills, har varit märkbar inom vida kretsar, och om vi nu genom att bifalla Kungl. Maj:ts förslag komme till en något större enhetlighet och fasthet och även tillförlitlighet i landets lantmäteriväsen, då tror jag, att detta icke skulle vara en dag för tidigt. Herr Öbergs reservation, till vilken jag härmed i dess helhet yrkar bifall, skiljer sig i huvudsak från Kungl. Maj:ts förslag endast i det, att i reservationen yrkas på att, som jag nyss sade, godemänsarvodet skulle komma att bäras av statsverket i stället för av sakägarna.

Med dessa få ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som är avgiven av herr Öberg m. fl.

Herr Olsson i Kullenbergstorp: Herr talman! Då den föreliggande frågan eller en med densamma parallell behandlades för, vill jag minnas, 10 år sedan här i kammaren, fann jag redan då, att den lösning, som var föreslagen, icke var synnerligen lycklig. Jag föreställde mig nämligen, att när det antal lantmätartjänster, som så att säga skulle göras till självständiga, var så litet i förhållande till det antal lantmätare, som behövdes i hela landet, så skulle i detta hänseende en disproportion åstadkommas, och jag tror också, att erfarenheten för närvarande visar, att så blev förhållandet. Jag kan visserligen icke dela den siste talarens mening, att det var så synnerligen lyckligt, att, när ett nytt organisationsförslag framlades beträffande lantmätarna, ej även framlades förslag till lantmäteritaxor. Naturligtvis kan man icke komma ifrån, att beskaffenheten av taxorna inverkar på lönerna och inkomsterna till lantmätarna, men efter vad som anförts under diskussionen och efter vad som i övrigt förekommit inom utskottet, förmodar jag, att taxorna komma att bliva ungefär sådana, som man förutsatt, att de skulle bliva. När sådana frågor som dessa framläggas

kunna de naturligtvis bäst bedömas, om man kan se hela den ekonomiska frågan i ett sammanhang. Men oaktat man icke kan göra det här beträffande lantmäteritaxorna, kan man ändå icke undgå att finna, att frågan om omorganisationen dock befinner sig i ett sådant läge, att det åtminstone icke av jordbrukarna skulle vara klokt att undanskjuta densamma. Det är ju fara för, att rekryteringen inom lantmäterikåren skulle komma att sjunka till ett minimum. Över huvud taget har den åsikt, som många jordbrukare hade för 25 eller 30 år sedan, kommit att försvinna, nämligen att lantmätarna nästan ingenting hade att sköta. Det har visat sig, att så icke varit förhållandet, utan tvärtom har nog mycket arbete utförts inom lantmäteriet, som man på den tiden trodde icke förekomma något vidare.

Ang. anslag till lantmäteriväsendet m. m.
(Forts.)

Det är också på ett annat område, som jag funnit, att vi behöva såväl en rätt fullig som i synnerhet en väl utbildad lantmäterikår. Det har talats rätt mycket om reformer med hänsyn till vår jordfråga. Ja, även om vi besluta sådana reformer, så kunna vi aldrig föra ut dem i verkligheten, om vi icke ha tillgång till utmärkta lantmätare, som kunna hjälpa till. Hittills har man ända till på senare tid som jordbrukare tyckt, att lantmätarnas enda uppgift var att plocka sönder jorden. Men deras uppgift får nog ses från en annan och något högre synpunkt. Man får söka att en liten smula återgå till de synpunkter, som gjorde sig gällande på den tid, som var lantmäteriets stora tid eller slutet på 1700-talet och början av 1800-talet, då det för lantmäteriet gällde att arbeta i jordbruksproduktionens tjänst. Det är för en sådan omläggning och en sådan uppryckning jag tror det är alldeles nödvändigt för oss jordbrukare, att en omorganisation av lantmäterikåren nu sker. Ju längre den uppskjutes, desto mindre utsikt ha vi till att man kan komma i de spår vi önska. Jag tror därför, att var och en, som är intresserad av och önskar att någonting göres på jordfrågornas område i vårt land, bör gå med på Kungl. Maj:ts förslag.

Vad som skiljer herr Öbergs m. fl. reservation från det kungl. förslaget är huvudsakligast frågan, huruvida ersättningen till skiftesgodemännen skall betalas av staten eller den enskilde. Den frågan är icke av någon så synnerligen stor betydelse, och jag får säga, att om det bara beror på den, skulle jag kunna acceptera det kungl. förslaget. Det gör ej så mycket, om den frågan är tillagd eller icke.

Det har också förvånat mig, att man från städernas sida gått så skarpt mot förslaget. Man tycks därvid göra gällande, att man skulle hava en särskild lantmäteristyreelse för stadskommunerna. Den senaste årade talaren var inne på den saken. Jag tror sannerligen icke, att vi hava råd att inrätta så många speciella styrelser i vårt land, och jag tror, att lantmäteristyrelsen kan vara den sammanhållande kraften även för de mätningar, som behövas i städerna.

Ja, det skulle vara rätt mycket att lägga till detta. Frågan är så genomgående viktig för vårt jordbruk, att jag tror, att den som vill tänka sig en liten smula in i densamma får lov att erkänna, att om vi skola komma till en förändring av jordbruksförhållandena, så skola de förändringarna verkställas av män, som verkligen förstå litet mer än att blott plocka sönder jordbitarna. Jag har den bestämda tron och

Ang. anslag
till lantmäteri-
väsendet m. m.
(Forts.)

den bestämda känslan, att om en omorganisation sker nu snarast, den är synnerligen lycklig för oss jordbrukare. Därför skulle jag vilja uppmana mina yrkesbröder här i kammaren att gå med mig för det kungl. förslaget, men för att icke någon splittring skall ske här, skall jag be, herr talman, att få yrka bifall till herr Öbergs m. fl. reservation.

Herr Öberg: Herr talman, mina herrar! Förevarande kungl. proposition angående omorganisation av vårt lantmäteriväsande har förberetts av jordbruksutskottets första avdelning, som ägnat densamma ett rätt stort arbete och varit i tillfälle att tillgodogöra sig trenne sakligt upplysande och utredande föredrag av sakkunniga, som tidigare arbetat i lantmäterikommissionen. Man kom på avdelningen till sist till den uppfattningen, att man handlade klokast och förståndigast, om man i huvudsak biträdde den kungl. propositionen och sålunda medverkade till dess antagande. Alla voro ense om att sålunda söka föra denna reform till lösning med undantag för en liten skiljaktighet ifråga om ersättningen till godemännen för skiftesverk. Såsom en egendomlighet måste jag emellertid beteckna den omständigheten, att när frågan sedan kom till utskottet för att in pleno behandlas, andra avdelningens män ryckte upp och fällde förslaget. Dessa män hade icke varit med på frågans förberedande stadium, icke varit i tillfälle såsom första avdelningens män att tillgodogöra sig den sakliga och belysande utredningen men voro färdiga att helt enkelt efter en helt kort diskussion fälla förslaget.

Varför fälldes då detta förslag? Enbart av den omständigheten, såvitt jag kunnat utreda, att städernas intressen i fråga om deras mätningsväsande icke hade blivit enligt städernas önskan tillgodosett. Städerna önskade nämligen att bli undantagna från, icke inordnade i lantmäteristyrelsen och att få genom sina byggnadsstyrelser ordna sitt måteriväsande. Den omständigheten tycks hava varit den mest bestämmande och avgörande orsaken till att förslaget så oväntat fälldes. Man använde sig tillika av den omständigheten, att mättningsförordningen och taxeförordningen icke av Kungl. Maj:t förelagts riksdagen, så att desamma kunde överskådas. Dessa skäl synas hava varit de för utskottsmajoriteten bestämmande.

Beträffande mättningsförordningen och lantmäteritaxan, må det ju erkännas, att avdelningen till en början också var litet tveksam om sin ställning till hela förslaget, då avdelningen icke hade beretts tillfälle att taga del av mättningsförordningen och lantmäteritaxan. Men ju mer man kom in i detta ärende, desto mer blev man övertygad och fövissad därom, att man handlade oklokt, om man utav den omständigheten avtog förslaget eller uppsköt det, ty denna lösning nödvändiggjordes av flera omständigheter. Man avstod därför från ett uppskov och gick till sakbehandling.

Min tro är, att vi skulle förlora rätt mycket, själva bereda oss en viss skada, om vi nu skulle följa utskottsmajoriteten och avslå denna kungl. proposition, som i huvudsak förordats i den av mig m. fl. avgivna reservationen. Ty de fördelar, som i det kungl. förslaget nu bjudas oss, lantmän, sakägare, äro med hänsyn till nu rådande förhållanden och

bestämmelser, så väsentliga och betydelsefulla, att vi böra betänka oss mer än en gång innan vi följa utskottsmajoriteten och fälla förslaget. Enligt denna kungl. proposition skulle riksdagens skrivelse om överförande på statsverket av en hel del av de kostnader, som förut vidlått oss sakägare, i ganska stor utsträckning villfaras. Genom ett bifall till propositionen skulle också det önskemålet tillgodoses, vilket för mig och en hel del meningsfränder inom avdelningen varit den väsentligaste sporen till att förorda ett bifall, att ersättningen till skiftesgodemännen överföres på statsverket. Det synes mig då, som om lantmännen hava all anledning att känna sig tillfredsställda.

*Ang. anslag
till lantmäteri-
väsendet m. m.
(Forts.)*

Då jag sålunda, herr talman, med anledning av vad jag nu anför anser att kammaren bör i huvudsak godtaga den kungl. propositionen, sådan den finnes återgiven i den av mig och herrar Sjöblom, Wellander och Larsson avgivna reservationen, skall jag inskränka mig till att yrka bifall till den reservationen, och avstår jag från att yttra mig något mera i saken ingående.

Herr Molin i Dombäcksmark: Herr talman! Såsom redan av den föregående ärade talaren anmärkts, är det föreliggande utskottsutlåtandet ett ganska brokigt aktstycke. Det är att märka, att reservationerna äro flere än de som stå bakom utskottets utlåtande. Att förhållandena blivit sådana, torde få tillskrivas den omständigheten, att varje särskild meningsriktning inom utskottet tjurhållit vid sin ståndpunkt och ej låtit tala med sig.

Innerst inne torde väl ändå de allra flesta utskottsledamöterna velat, att ett positivt resultat redan vid denna riksdag skulle nås. Frågan har varit och är allt fortfarande på vad sätt detta skall ske. Även med risk för att bli ansedd såsom intransigent och tjurskallig säger jag för min del, och jag vet att det är många, som instämma med mig: Må Jerusalem brinna och hela frågan falla, hellre än att en lösning vinnes, som väsentligen försämrar jordägarnes redan nu i och för sig högst otillfredsställande förhållanden. Att jag orubbligt vidhåller denna min ståndpunkt anser jag mig hava fullt fog för, så mycket mera som jag utgår ifrån att andra kammaren allt fortfarande vidhåller den ståndpunkt i lantmaterifrågan, som manifesterats genom beslut i anledning av mina motioner i ämnet 1914, 1915, 1916, 1917 och 1918, då även första kammaren verkligen vekande och kunde gå med på en riksdags-skrivelse.

Det ser ut, som Kungl. Maj:t inte brytt sig om att taga hänsyn till att riksdagsskrivelsen av år 1918 existerat. Så mycket mera angeläget är det då, att åtminstone andra kammaren, som fem år å rad så att säga engagerat sig i saken, genom beslut i dag vidhåller sin mening att lantmaterikostnaderna böra förbilligas. I egenskap av motionär de fem sista åren, samt senast i år i anledning av kungl. proposition, anser jag mig uppfordrad att vädja till kammarens ledamöter att nu fatta ett om möjligt enhälligt beslut i positiv riktning i någorlunda överensstämmelse med kammarens beslut under vart och ett av de senaste fem åren, med andra ord att gå med på att godemännens resekostnader och dagtraktamenten bestridas av statsmedel, allt på sätt som särskilt

Ang. anslag till lantmäteri- väsendet m. m. tillkallade sakkunniga — märk väl i anledning av riksdagens skrivelse år 1918 — föreslagit.

(Forts.)

Nu torde någon invända, att de 200,000 kronor om året det här gäller egentligen äro en bagatell, procentuellt sett, uti jordägarnas kostnader för lantmäteriförrättningarna. Herr Olsson i Kullenbergs-torp var inne på den bogen, att dessa kostnader icke betyda så mycket för jordägarna. Ja, skäras alla över en kam, är det en bagatell, men, mina herrar, må vi ihågkomma, huru ojämnt dessa kostnader för godemännen drabba jordägarna. För godsägarna, möjligen också för herr Olsson i Kullenbergs-torp liksom för övriga jordägare i Skåne, som ha godemännen boende i närheten av det ställe, där förrättningen skall hållas, spelar saken ingen nämnvärd roll, men för en jordägare i obygdén, där lantmäteriet framför allt numera har en stor kulturell mission att fylla, betyder det ofantligt, om han skall nödgas betala resekostnads- ersättning och trakamenten för godemän, boende kanske 3 å 4 mil från förrättningsstället.

Såsom jag i min reservation till utskottets betänkande anför, har jag inom utskottet röstat för avslag å den Kungl. propositionen uteslutande av den anledningen, att propositionen icke på nöjaktigt sätt tillgodosett jordägarnas intressen och att propositionen således icke överensstämt med riksdagens skrivelse i ämnet år 1918. Ehuru villig att medverka till ett positivt beslut i ämnet om ej fullt så dock i någorlunda överensstämmelse med riksdagens skrivelse, måste jag söka värja mig och dem, saken närmast angår, genom att sätta hårt mot hårt. Efter det utskottsutlåtandet framkommit, har jag sökt sondera terrängen inom kammaren och till min glädje funnit, att särdeles stor resonans inom alla politiska partier finnes för beaktandet av de synpunkter, jag förfäktat. Ja, jag har de sista dagarna, med rätt eller orätt, bibragts den uppfattningen, att det överväldigande flertalets för att inte säga allas mening inom andra kammaren går ut på, att min motion i godemansfrågan i konsekvens med riksdagens skrivelse 1918 bör bifallas. Min tvekan att ta språnget från den negativa till den positiva ståndpunkten är alltså hävd, och tillåter jag mig därför, herr talman, tillkännagiva, att jag numera tilltror mig våga språnget att yrka bifall till den av de reservationer, som tillgodoser det huvudkrav, jag för min del uppställt för frågans lösning.

I min särskilda reservation har jag, då mig veterligen ingen annan än den av herrar Öberg m. fl. avgivna reservationen förelåg, återopat densamma. Vid utdelningen av utlåtandet fann jag, att herr Vasseur i första kammaren vederbörligen rättat de fel, som behäfta motiveringen till herrar Öbergs m. fl. reservation beträffande frågan om prerogativet för överlantmätarna eller lantmäteristyrelsen att hava uppsikt över lantmäteriförrättningarna. Om jag vid avlämnandet av min reservation haft vetskap om ordalydelsen av herr Vasseurs reservation, hade jag naturligtvis återopat denna i stället för den av herrar Öberg m. fl. anförda.

Då jag numera har hopp om att ett positivt beslut i frågan enligt mitt sinne kan uppnås, vill jag, även med utsikt att riskera en eventuell gemensam votering, trots all tvekan taga språnget fullt ut, och får

alltså med frånträdandet av min inom utskottet tidigare intagna ståndpunkt, yrka avslag å utskottets utlåtande.

Jag skulle haft fullgod anledning att framställa säryrkanden på bifall till herr Vasseurs reservation dock med vissa kompletterande bestämmelser. Jag skall emellertid endast inskränka mig till att omnämna endast en punkt, där jag önskat en annan motivering uti den av herr Vasseur avgivna reservationen.

Ang. anslag
till lantmäteri-
väsendet m. m.
(Forts.)

Beträffande frågan om förste lantmätarens rätt att uppbära kommissionärsarvode vill jag erinra, att jag väckt särskild motion därom, samt att reservanterna beslutat avstyrka min motion i denna del. Men reservanterna ha likväl låtit intaga i motiveringen en passus så lydande: »Utskottet är emellertid förvissat, att Kungl. Maj:t skall hava sin uppmärksamhet fäst på att något missbruk i nu ifrågavarande avseende icke förekommer.» Jag skulle efter denna passus velat ha tillfogat orden: »samt särskilt därom att överlantmätarna icke skola bli i tillfälle att *på tjänstetid* verkställa utredningar för vilka ersättning gäldas av enskilda varjämte förhållandena torde böra ordnas på det sättet att rekvirerade utdrag och kopior tillsändas allmänheten utan att desamma belastas med kommissionärsarvode och porto» och vädjar jag till Kungl. Maj:t att noga hålla ögonen på denna sak. Om jag därtill lägger att jag fullt och helt gillar den åskådning som kommit till uttryck i herr Vasseurs reservation beträffande lantmäteristyrelsens inspekterande verksamhet och att huvudvikten därvidlag bör läggas hos lantmäteristyrelsen och icke hos förste lantmätarna, varigenom skulle inträffa att det komme att utvecklas icke mindre än 24 olika slags praxis beträffande lantmäterifrågorna här i landet mot endast en enda, därest lantmäteristyrelsen direkt hade saken om hand, har jag i huvudsak sagt vad velat ha fram. För att nu icke åstadkomma splittring anser jag mig emellertid böra yrka bifall till herr Öbergs reservation oförändrad, förvissad som jag är, att de fel, som vidlåda reservationens motivering, i sinom tid och ganska snart skola rättas till.

Herr L ü b e c k: Herr talman! Här har nu framförts både formella och reella synpunkter från utskottsreservanternas sida. Bland de mera märkliga skäl som åberopas, är det sätt varpå frågan behandlats inom utskottet, där, till stor överraskning för reservanterna dessa befunnit sig stå i minoriteten. De utomstående kunna icke döma om den saken, men med den uppfattning jag har kan jag icke finna annat än att suppleanterna varit de förståndiga, och att det således är lyckligt att de ordinarie ledamöterna icke voro med, då frågan gick fram till votering.

Bland de allvarliga formella skäl, som framföras, är ett att städernas mätningar redan genom fastighetsbildningslagen skulle blivit inordnade under lantmäteristyrelsen. Om detta äro emellertid de visa på detta område av mycket delade meningar. Jag har hört från mycket sakkunnigt håll uttalas den uppfattningen, som också kommit fram i herr Tengdahls och min motion, att nämnda påstående icke alls kunde anses riktigt. Det har nämligen från denna sida framhållits,

Ang. anslag
till lantmäteri-
väsendet m. m.

(Forts.)

att visserligen ha städernas mättningsmän genom denna fastighetsbildningslag fått rätt att verkställa laga skiftesförrättningar och att de vid verkställande av sådana givetvis skola sortera under lantmäteristyrelsen. Men detta är en sak och har betydelse endast i mycket få fall, då sådana laga skiftesförrättningar företagas mycket sällan av städernas mättningsmän. Under tiden 1910—1912 lära sålunda endast ha förekommit en å två sådana förrättningar om året. Detta är således en mycket underordnad fråga. Jag vet också, att denna sida av saken kommer att bli föremål för behandling av mera sakkunniga än jag, och jag skall därför förbigå den nu.

Det har vidare framhållits, att av 278 städer och större samhällen, där lagen om fastighetsbildning för närvarande skall tillämpas, är det endast 75, där mätningarna för närvarande verkställas av ingenjörer, stadsingenjörer och dylika, medan däremot i de övriga 203 samhällena dessa mätningar verkställas av s. k. lantmätare. Till denna upplysning, som jag icke har någon anledning att betvivla, vill jag emellertid foga den komplettering, att om man tager hänsyn till städernas areal och folkmängd synes man komma till det resultatet att mellan 80 och 90 % av mättningsarbetet verkställs av ingenjörer och mellan 10 och 20 % av lantmätare. Man bör väl ändå taga denna hänsyn till storleken av de samhällen, som det gäller att bedöma, och de anförda siffrorna äro således missvisande.

Utskottet framhåller emellertid även, att det är lämplighetssynpunkter, som för framtiden måste vara de väsentligen avgörande i denna sak, och icke sådana mera formella skäl, som jag här berört, och som såvitt jag kunnat finna, gjort sig alltför breda i diskussionen i denna fråga.

Jag vill för min del säga, att jag beklagar i mycket hög grad att denna fråga kan behöva undanskjutas en gång till. Men jag kan å andra sidan icke se, att någon alltför stor olycka kommer att hända, om saken återkommer bättre utredd till ett följande år. Det är icke heller såvitt jag vet, några så förfärliga misstag, som begåtts vid stads-mätningarna; åtminstone klagas det nog procentuellt icke mera på dem än på lantmäteriförrättningarna ute i landet. Jag tror icke, att en utredning skulle ge för stadsmätningarna så nedslående resultat, att det därför skulle anses nödvändigt att brådstörtat ställa städernas mätningar under lantmäteristyrelsens kontroll. Om man vilar på hanen litet, får man också tillfälle att taga något mera hänsyn till vad man bland stadsrepresentanterna har att anföra i dessa frågor. Då frågan tidigare varit på tal, hava auktoriteter sådana som svenska stadsförbundet, kommunaltekniska föreningen och svenska teknologföreningen liksom också vederbörande i åtminstone våra större städer mycket allvarligt protesterat mot planen att ställa städernas mättningsväsen under lantmäteristyrelsen. Det borde därför vara skäl i att närmare höra dessa auktoriteter, då man vet, att deras åsikter varit så skarpt delade på denna punkt.

Nu frågar man sig naturligtvis vilket alternativ man skall välja om man icke ställer stadsmätningen under lantmäteristyrelsen. Jag vill då säga, att provisoriskt kan man nog välja åtskilliga utvägar,

som för det nuvarande behovet kunna visa sig fullt tillfredställande, men jag skall icke nu gå in på hur den saken kan ordnas. Beträffande det permanenta förhållande, som man för framtiden vill skapa, så vill jag icke heller ingå på detaljerade jämförelser.

Det finnes emellertid enligt min mening ett alternativ, för vilket så starka skäl tala, att det borde fått en mera sorgfällig utredning, och det är att lägga stadsmätningarna under någon byrå i byggnadsstyrelsen. Nu säger man, att detta skulle leda till en dualism, och denna dualism skulle bestå i att eftersom många lantmätare äro mätningmän även i mindre stadssamhällen, så skulle dessa lantmätare få sortera dels under byggnadsstyrelsen och dels under lantmäteristyrelsen. Vidare finnes det många städer, som ha en mycket stor landsbygd omkring sig, och städernas mätningmän anses ofta icke lämpade för eller intresserade av att verkställa de mätningar som förekomma på denna landsbygd kring städerna. I sistnämnda avseende vill jag endast säga, att det i sådana fall är en mycket enkel sak, att staden anlitar lantmätare för att göra sådana förrättningar, som icke sammanhånga med den egentliga stadsmätningen. Och vad beträffar att lantmätarna skulle få sortera under två olika myndigheter, så vill jag endast i förbigående peka på att en sådan dualism förekommer inom stadsförvaltningen mycket ofta, efter vad jag tror. Det är ofantligt många tjänstemän, som i olika egenskaper sortera under olika styrelser, och i detta fall skulle de tjänstgöra i olika egenskaper. Man har sett sig blind på benämningen lantmätare. Däri ligger endast att vederbörande avlagt lantmäterieexamen, men däri behöver det icke alls ligga, att lantmätaren för hela sitt liv skall vara knuten till lantmäteristyrelsen. Om en sådan lantmätare anställes för förrättningar i städer, så är det klart, att han bör underkasta sig den ordning, som med hänsyn till hans verksamhet som mätningssman i stad är den lämpligaste.

Här dela sig uppfattningarna, och jag har jämte många den meningen, att städernas mätningssmän icke böra utan vidare sorteras in under lantmäteristyrelsen. Skälen härtill äro således först och främst att söka däri, att mätningssuppgifterna i städerna och på landet icke äro desamma. Den mekaniska mätningssförrättningen är icke avgörande utan syftet. Syftemålet med förrättningarna är i förevarande fall grundväsentligt olika. I städerna gäller det att verkställa mätningar, som avse stadsbildning och stadsbyggande, på landet återigen blir det fråga om förrättningar, som sammanhånga med jorddelning och sådant. Det ligger i sakens natur, att det är ganska väsentligt skilda saker.

För mig står det också tydligt och klart, att stadsmätningen har ett mycket intimt samband med stadsplaneväsendet, som ju sorterar under byggnadsnämnderna och genom dem under byggnadsstyrelsen. Det har från lantmätarehåll bland annat klagats över att byggnadsstyrelsen icke har den rätta förståelsen för vikten av att riktiga kartor läggas till grund för upprättande av stadsplanerna. Man skulle få en mycket enkel lösning av den frågan, om byggnadsstyrelsen finge åt sig överlämnat att även öva uppsikt över kartmätningarna, varpå stadsplanen sedan skall utläggas. Det kan också vara en viss fördel

Ang. anslag
till lantmäteriväsendet m.m.
(Forts.)

Ang. anslag
till lantmäteri-
väsendet m. m.
(Forts.)

med att städernas byggnadsnämnder på detta sätt skulle ha att göra med en tillsyningsmyndighet nämligen byggnadsstyrelsen, i stället för med både byggnadsstyrelsen och lantmäteristyrelsen. Jag skall be att i allra största korthet få återopå, vad byggnadsstyrelsen yttrat om denna sak, då den nämligen i ett yttrande av den 1 maj 1918 anför: »Byggnadsstyrelsen anser sig jämväl böra framhålla önskvärdheten av, att mättningsföreskrifterna bliva sådana, att stadsplaneväsendet och därmed sammanhängande uppmätning av stadsområden icke intvingas under olämpliga former. Ett rationellt uppordnande av gränsskillnaden mellan stad och landsbygd beträffande reglerna för ägomätning, är synnerligen önskvärd. Det statliga reglerandet av städernas mättningsväsen bör ske genom författning, grundad på fullständig åtskillnad mellan stad och landsbygd samt utarbetad under medverkan av representanter för städerna och deras mättningsmän. Byggnadsstyrelsen anser sig därför böra underdånigst hemställa, att Eders Kungl. Maj:t icke måtte utfärda avsedda förordnanden, utan att först fackmän på stadsmättningsområdet fått tillfälle att i saken yttra sig.»

Vidare skulle jag, då man nu framhåller, att lantmäteristyrelsen genom inrättandet av denna stadsbyrå med ens skulle bliva kompetent att utöva den uppsikt över stadsmättningsväsendet, som åsyftas, be att få återopå, vad byråchefen Hamrin i lantmäteristyrelsen yttrat i anledning av 1911 års kommittéförslag, när det gällde fastighetsregistret: »För klargörande av min ståndpunkt nödgas jag nu erinra, att det för närvarande är allt annat än väl beställt inom lantmäteristyrelsen i fråga om kunskaper och erfarenheter inom det modernare mättningsväsendet. Det förhåller sig nämligen så, att enligt min mening ingen av styrelsens ordinarie tjänstemän har någon djupare insikt i geodesi i allmänhet eller siffermetoder, och att bristen är total i fråga om praktisk erfarenhet vid metodens tillämpning liksom även i allmänhet beträffande städernas fastighetsförhållanden och jordredovisningsväsen.» Jag tror icke för min del, att man genom att nu inrätta en stadsbyrå i lantmäteristyrelsen i en hastig vändning avhjälper den bristande kompetens i här berörda avseende, som byråchefen Hamrin för så kort tid sedan förklarade förefinnas. Jag tror det icke, för det första därför att de löner, man här skulle tillmäta för kontrollen, äro alltför snävt tilltagna, för att man skulle få verkligt kompetent folk, och för det andra tror jag icke, att döma av nyssnämnda uttalande, att stadsmätningen skulle komma i sin rätta miljö inom lantmäteristyrelsen.

På dessa skäl, herr talman och än en gång uttalande mitt beklagande över, att lantmäteristyrelsens nya organisation, vilken även jag anser väl behövlig, sålunda skulle komma att uppskjutas ett år, nödgas jag emellertid för närvarande yrka bifall till utskottets hemställan.

Med herr Lübeck förenade sig herrar Nilsson i Malmö, Fast, Borggren, Björklund, Swartling och Sjöström.

Herr Johansson i Uppmälby: Herr talman! Jag skall

icke bli mångordig. Jag skall icke förlänga debatten mycket, utan vill endast förklara, att jag har deltagit i ärendets behandling på avdelningen och att jag där biträtt det avdelningens beslut, vilket nu föreligger i herr Öbergs reservation. Det fanns nog ibland oss litet var inom jordbruksutskottet, när vi började med denna fråga, åtskilliga betänkligheter, men ju mer man trängde in i detsamma, dess mera fann man, huru nödvändig denna omorganisation var, i synnerhet som man med fog kan säga, att mättningsförhållandena i vårt land för närvarande äro nästan olidliga. De krav, som ställdes såväl ifrån herr Öberg som ifrån mig, voro att man skulle försöka få det på den bogen, att sakägarna skulle beredas en lättnad i kostnaderna, och denna lättnad skulle då kunna ske så, som i reservationen föreslagits, genom att staten åtog sig, att betala godemanssättningen. Jag tror också, att riksdagen då vunnit, vad den med sin skrivelse avsåg, nämligen att ordna lantmäterifrågan så gynnsamt som möjligt för sakägarna. När sedan ärendet kom i plenum, var jag förhindrad att deltaga. Det kom in helt andra män, och därigenom kom förslaget att bliva något helt annat, än vad vi voro eniga om på avdelningen. Nu skall jag emellertid, herr talman, be att få yrka bifall till den reservation, som är avgiven av herr Öberg m. fl.

*Ang. anslag
till lantmäteri-
väsendet m. m.
(Forts.)*

Herr S ä v s t r ö m: Herr talman, mina herrar! Då jag tillhör majoriteten inom utskottet och ingen från den sidan ännu begärt ordet under hela denna långa debatt, skall jag be att få säga ett par ord.

Herr Sjöblom, som öppnade debatten, yttrade, att det säkerligen berodde på någon tillfällighet, att de ordinarie ledamöterna i jordbruksutskottet icke deltog i ärendets behandling utan att suppleanterna fingo rycka in. Ja, jag undrar om det kan förhålla sig på det sättet. Herr Sjöblom torde kanske erinra sig, vem det var, som vid den avgörande voteringen drog sig tillbaka och önskade ställa sig neutral. Ett faktum är, att under den tid, jag tillhört jordbruksutskottet, vet jag mig aldrig ha varit med om ett ärende, där det rått så allmän tveksamhet som just vid behandlingen av detta, och det är kanske förklaringen, varför de ordinarie ledamöterna icke voro närvarande, ty i dylika fall bruka ju suppleanterna få rycka in. Emellertid visade det sig rätt snart under debatten, att man från ömse håll var mycket tveksam om, att bifalla förslaget i det skick, det förelåg, och det uttalades, att det säkerligen skulle vara bättre, om vi vid nästkommande år kunde få upptaga frågan till behandling. Därför förvånar det mig så mycket att herrar reservanter i kväll äro så säkra på sin sak och så bestämt yrka bifall till det förslag, som framställts.

Jag skall emellertid icke här ingå i någon saklig behandling av ärendet, emedan tiden är för långt framskriden, utan jag ber att få hänvisa till den motivering, utskottet här avgivit, och på grund därav ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Häruti instämde herrar *Norin* och *Ericsson* i Arboga.

Herr T e n g d a h l: Herr talman! Jag skulle kunna nöja

Ang. anslag
till lantmäteri-
väsendet m. m.
(Forts.)

mig med att instämma i herr Lübecks utmärkta och sakrika anförande, men jag skall be att få tillägga några få ord. För mig synes denna fråga ha många sidor. Den berör för det första gränsen för Kungl. Maj:ts administrativa lagstiftningsmakt. Mig förefaller det ganska underligt, att, då man förelägger riksdagen en viss tjänstemannaorganisation, man icke antyder den författning, efter vilken denna organisation skulle arbeta.

Det har på senare tiden blivit en god vana hos Kungl. Maj:t att förelägga riksdagen till yttrande även sådana saker, som falla inom Kungl. Maj:ts administrativa lagstiftning. Så har gjorts med många frågor, med apoteksvarustadgan och flera andra. Till nästa år har det bebådats, att riksdagen skulle få yttra sig över förslaget till byggnadsstadga för rikets städer. Om nu riksdagen låter detta, som nu föreslås, gå utan vidare, så kan det hända, att vi icke nästa år få yttra oss om byggnadsstadgan heller, eftersom Kungl. Maj:t har rätt att utfärda den utan riksdagens hörande. Det är även i övrigt rätt besynnerligt med hela den här anordningen. Städerna avlöna själva sina kommunala mätningmän. Det är rent kommunala tjänstemän, och de lyda under byggnadsnämnderna. Dessa skulle nu helt plötsligt bli satta under en statlig myndighet, utan att städerna varit i tillfälle att yttra sig därom. De skulle alltså intaga en dubbelställning: såsom kommunala tjänstemän och såsom underordnade under en statlig myndighet ifråga om samma ämbete. Det är väl dock en underlig anordning. Men om man skulle gå in på denna anordning, är det väl icke för mycket begärt, att städerna förut finge tillfälle att yttra sig. Här har en talare sagt, att städernas önskningsar icke blivit tillgodosedda. Tacka för det, då de icke en gång haft tillfälle att yttra sig. Detta sätt att gå till väga, tycker jag, är något bryskt av Kungl. Maj:t, och jag tycker Kungl. Maj:t kunde gått en hyggligare väg.

Jag ber, herr talman, att få instämma med utskottsmajoriteten.

Herr Pettersson i Bjälbo: Herr talman! Jag förlänger ogärna debatten längre än nödvändigt, men jag anser mig böra säga några ord.

Det är ju så, att omorganisationen av lantmäteriväsendet varit en trängande nödvändighet i många år, och för den skull tillsattes en kommission, av vilken jag varit ledamot. Det är anledningen till att jag i kväll tager till orda. Denna kommission har arbetat nära två år. Den kom fram med ett betänkande, som omfattade dels en mätningförförordning, dels en taxa och dessutom fullständigt förslag till omorganisation av lantmäteriväsendets olika organ. Så byggdes det upp en Kungl. proposition på detta vårt betänkande, och den behandlades i jordbruksutskottet med den påföljd, att detta kom till ett avslagsyrkande, på enligt mitt förmenande synnerligen ohållbara grunder. Den första anledningen till avslag var, att man säger, att mätningförförordningen och taxan stå i så innerligt samband med organisationen, att dessa båda saker också borde varit framlagda för riksdagen till prövning. Ja, det är ju en sanning med modifikation. Ty det förhåller sig i själva verket så, att alla de principiella grundlinjer,

som ha varit bestämmande för oss, då vi utarbetade mättningsförordningen och taxan, dem ha Kungl. Maj:t tydligt och klart framhållit i sin proposition. Det enda, som icke har kommit med, är en hel del tekniska och matematiska beräkningar, som jag icke tror, att riksdagen eller något dess utskott hade haft någon särskild glädje av att få framlagt för sig. Jag tror icke, att detta kunnat göra någon väsentlig ändring i dylika rent tekniska detaljer. För övrigt har ju kommittébetänkandet utdelats till herrarna, och ni ha ju där kunnat göra de studier, som ni önskat, och utskottet har gjort en hel del erinringar, som berott på ett närmare studium av dessa ovannämnda riktlinjer i kommittébetänkandet. Detta skäl för avslag är alltså enligt mitt förmenande icke hållbart.

Ang. anslag
till lantmäteriväsendet m. m.
(Forts.)

Det andra skälet, som nu dras fram som det avgörande, är att frågan om uppsikten över mättningsväsendet icke är fullt utredd. Ja, mina herrar, i kommissionen ansågo vi det som självklart, att, då vi ha en mättningsförordning lika för stad och land, den kår — det må nu vara stadsingenjörer eller lantmätare — som skall tillämpa denna förordning, måste stå under samma centrala ledning, ty hur skall det i annat fall vara möjligt, att denna mättningsförordning tolkas och tillämpas likformigt över hela landet, ty det är väl alldeles nödvändigt, att så sker. Hade man förlagt denna uppsikt, som här påyrkas, till två olika myndigheter, hade ju härmed enhetligheten varit tillspillogiven. Något sådant ha vi inom kommissionen icke gärna kunnat tänka oss, och från Kungl. Maj:ts sida synes den saken också vara tämligen klar, att så icke bör ske.

Skiftesstadgekommissionen har ju för övrigt uttryckligen framhållit såsom sin åsikt, att städernas mättningsväsende genom fastighetsbildningslagen blivit underordnad lantmäteristyrelsen, varför vi i kommissionen icke på något sätt gått självrådigt tillväga i detta fall, utan vi ha endast fortsatt på den väg som skiftesstadgekommissionen ansett vara den lämpliga och som Kungl. Maj:t tydligen också anser vara den enda riktiga och möjliga.

Enligt vår mening skulle således den enda riktiga vägen vara att förlägga uppsikten till lantmäteristyrelsen, men å andra sidan hade man då att tillse, att lantmäteristyrelsen utrustades så, att den verkligen kunde utöva en sådan kontroll. För det ändamålet ha vi föreslagit, att det skulle inrättas en lantbyrå och en stadsbyrå i lantmäteristyrelsen. Lantbyråen skulle utöva uppsikten över lantmäteriväsendet på landet och stadsbyråen över lantmäteriväsendet i städerna. Jag för min del kan sannerligen icke inse, varför icke en stadsbyrå i lantmäteristyrelsen skulle fullt lika väl kunna tillgodose städernas behov som en annan kontrollerande myndighet.

Det har särskilt pekats på byggnadsstyrelsen. Ja, byggnadsstyrelsen är väl i sin nuvarande form synnerligen litet skickad för att utöva kontroll över städernas lantmäteriväsende. Det måtte väl ändå herrarna vara på det klara med. Skall byggnadsstyrelsen bli lämplig i det hänseendet, måste den utökas och inrättas på ett helt annat sätt än vad nu är fallet, och jag vill dessutom erinra om att i sammanhang med detta mättningsväsende förekommer i ytterst många fall en hel del

Ang. anslag
till lantmäteri-
väsendet m. m.

(Forts.)

frågor av juridisk och kameral innebörd, som byggnadsstyrelsen icke på något sätt är lämplig att handhava. I lantmäteristyrelsen finns däremot en särskild byrå, som året om sysslar med dessa saker, och som är alldeles överhopad av sådana utredningar. Jag är alldeles övertygad om, att, skulle uppsikten förläggas till någon annan myndighet än just lantmäteristyrelsen, skulle denna nya myndighet, som finge denna uppgift, oupphörligt få gå till lantmäteristyrelsen för att få sådana utredningar gjorda.

Det skulle oupphörligt bli en dualism, som jag tror skulle bli alldeles olidlig, i synnerhet i det fall, som herr Lübeck framhöll, att lantmätarna i vissa fall, då de mäta i städerna skola vara underkastade kontroll av byggnadsstyrelsen, och i andra fall, då de mäta strax utanför på landet, vara underkastade kontroll av lantmäteristyrelsen. Nu säga ju herrarna, att denna dualism förekommer rätt ofta, men jag undrar, om det verkligen förekommer en sådan dualism på något annat håll, ty märk väl, att det gäller att tillämpa *en och samma förordning* men att därvid vara underkastad kontroll från två olika myndigheter! Att personer, som tillämpa olika förordningar kunna vara underkastade kontroll från olika myndigheter, kan jag förstå, men att personer, som tillämpa samma förordning, skola underkastas kontroll från olika myndigheter, tror jag skall bli svårt att få fram något exempel på.

Nu har det emellertid från stadsingenjörernas och städernas sida rests en mycket stark opposition emot en sådan kontroll, förlagd till lantmäteristyrelsen. Men vad har man egentligen haft för grund härtill? Ja, såvitt jag kan finna, är den enda grunden den, att man *befarar*, att, om kontrollen förlägges till lantmäteristyrelsen, skall mätningsväsendet i städerna icke bli tillgodosett på det riktiga och rätta sättet. Men ha herrarna dragit fram ett enda bevis för att det antagandet är riktigt? Såvitt jag kan förstå, är det fullkomligt obestyrkta farhågor, och, då nu herrarna vilja yrka avslag på hela denna särskilt för oss lantmän synnerligen eftersträfvansvärda och behövliga lagstiftning, tycker jag verkligen, att herrarna gå alldeles för långt. Det hade stått sig på ett helt annat sätt, om ni kunnat draga fram någon enda olägenhet eller kunnat påpeka, vilka svårigheter, som skulle uppstå, men det har icke skett, och tills dess har jag den bestämda övertygelsen, att en stadsbyrå inom lantmäteristyrelsen bättre tillgodoser städernas behov än någon annan myndighet.

Nu ligger ju enligt kungl. kungörelsen av den 16 augusti uppsikten hos lantmäteristyrelsen, och den har för övrigt alltid legat där, så länge det funnits ett ordnat lantmäteriväsende i vårt land. Till dess att herrarna ha påvisat någon olägenhet härav, bör den väl i alla fall ligga där. Det kan ju hända, att sådana olägenheter uppstå i framtiden, men först då är tidpunkten inne att försöka att ordna och bättra upp saken.

Nu framhöll her Lübeck, att mätningsväsendet i städerna är så olika det på landsbygden. Men detta är sant endast så tillvida att inmätningar och triangelmätningar förekomma i högre grad i städerna än på landsbygden. På landsbygden sker sådan mätning i ganska stor utsträckning. Då herrarna säga, att städernas representanter icke

ha varit med vid utarbetandet av detta förslag, varför deras intressen icke blivit tillgodosedda, vill jag endast erinra därom, att två stadsingenjörer varit med vid utarbetandet av detta förslag. Alla de synpunkter, som ha varit befogade och lämpliga för städernas intressen, ha blivit fullkomligt tillgodosedda i denna mättningsförordning, och åtminstone jag kan icke erinra mig att beträffande denna mättningsförordning någon skiljaktighet råder mellan stadsingenjörerna och lantmätarna. Denna mättningsförordning har jämkats och ändrats och avpassats efter städernas förhållanden just beträffande sådana mätningar, som särskilt förekomma i stor utsträckning i städerna. Att då påstå, det städernas intressen icke blivit tillgodosedda, synes mig ganska djärvt.

Ang. anslag
till lantmäteriväsendet m. m.
(Forts.)

Beträffande herr Hamrins yttrande, att lantmäteristyrelsen för närvarande icke är så synnerligen väl tillgodosedd beträffande sakkunskap, så kan ju detta vara möjligt, men vi ha därför föreslagit, att lantmäteristyrelsen skulle utrustas på ett bättre sätt. I lantmäteristyrelsen skulle inrättas två eller tre nya byråer, och särskilt denna stadsbyrå skulle ordnas så att all den sakkunskap, som är behöfvlig för städernas vidkommande, skulle finnas just där. Rom byggdes ju icke på en dag, och det tager naturligtvis sin tid att få allt väl organiserat.

Ja, jag vill upprepa, att detta är en förordning, en lag, som är synnerligen behöfvlig icke minst för det mindre jordbruket. Detta har varit oskäligt betungat med kostnader förut vid alla dessa mättningsförrättningar. Nu skulle det bliva ofantligt lättat, och lagen har också motsetts med stor längtan från alla landets jordägare. Den har motsetts med längtan från hela lantmätarekåren, och, det får jag lov att säga, skulle den nu falla därför att herrar stadsingenjörer beträffande övervakningen icke anse sig tillräckligt väl tillgodosedda, så sträcka sig deras pretentioner verkligen väl långt.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som är avgiven av herrar Öberg, Sjöblom m. fl.

Herr vice talmannen H a m i l t o n: Herr talman! Jag hade tyvärr icke tillfälle att närvara vid jordbruksutskottets sammanträde, då föreliggande ärende avgjordes, men hade jag varit närvarande, skulle jag utan tvekan ha anslutit mig till Kungl. Maj:ts förslag.

Det har varit ett länge känt behov i vårt land att få en omorganisation av lantmäteriväsendet till stånd. Nu har emellertid efter noggrann prövning av en kommitté Kungl. Maj:ts framlagt ett förslag, som, såvitt jag kan förstå, är fullt tillfredsställande. Jag skall icke ingå i detaljer. Herrarna ha redan hört en del av desamma, och jag vill icke trötta herrarna så sent på natten. Förslaget är emellertid, så vitt jag kan förstå, tillfredsställande, och nu vill man stjälpå detta förslag, därför att några stadsrepresentanter misstänka, att i en blivande byrå inom lantmäteristyrelsen icke skulle finnas tillräckligt med sakkunskap. Men, mina herrar, det är ett bra svagt skäl för att stjälpå ett förslag, som är så väl genomarbetat och så efterlängtat i landet som detta, blott på lösa misstankar. Herrarna påstå, att i denna

Ang. anslag
till lantmäteri-
väsendet m. m.
(Forts.)

byrå icke kommer att finnas tillräcklig sakkunskap. Hur veta herrarna det? Hur veta herrarna, hur denna byrå skall bliva tillsatt? Där bör finnas de mest kompetenta personer, vida kompetentare än en byggnadsstyrelse i en liten stad. Till den kan man taga ut det bästa, man har, ifrån hela landet i detta avseende, så jag tycker, att de miss-tankarna äro fullkomligt oberättigade eller åtminstone alltför lätt vägande, för att stjälpa denna lag.

Jag vågar hemställa till kammaren, att för sin del bifalla Kungl. Maj:ts förslag sådant, som det innefattas i den av herrar Öberg, Sjöblom m. fl. afgivna reservationen, till vilken jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Herr K a n t: Herr talman, mina herrar! Som flera föregående talare antytt, ingår det i det kungl. förslaget att i lantmäteristyrelsen skulle inrättas en stadsbyrå, och att städernas mätningsväsen sålunda skulle läggas under denna styrelse. I och med detsamma skulle städernas mätningmän, de må vara stadsingenjörer eller lantmätare, komma att sortera under lantmäteristyrelsen. Men icke nog med detta, utan även städernas byggnadsnämnder skulle komma att höra under lantmäteristyrelsen, ty stadsingenjörerna äro icke några självständiga tjänstemän utan de äro tjänstemän hos byggnadsnämnderna, och stadsingenjörerna eller mätningmännen i städerna kunna icke företaga sig några förrättningar självständigt på eget initiativ utan, såsom det står i 2 kap. 1 § av lagen om fastighetsbildning i stad: »Mätning av tomt i stad skall äga rum, då tomtens ägare därom skriftligen gör ansökan hos byggnadsnämnden eller byggnadsnämnden, utan att sådan ansökning skett, finner mätningen nödig.» Samma stadgande gäller också, när det är fråga om styckning av områden, som icke ingå i tomtindelning. Det är således byggnadsnämnden, som stadsingenjören har som överordnad, och om stadsingenjören såsom stadens mätningzman sorterar under lantmäteristyrelsen, kommer också byggnadsnämnden att göra det. Men det vill jag påstå, att ingen byggnadsnämnd i Sveriges rikes städer har kunnat drömma om, att den skulle komma att sortera under lantmäteristyrelsen, och, då kungl. kungörelsen den 16 augusti 1918 kom, vilken förklarar, att lantmäteristyrelsen skall övertaga övervakande av städernas mätningsväsen, så väckte det helt enkelt bestörtning hos städernas byggnadsnämnder. Jag vill här ha sagt, att, enligt vad jag har mig bekant, detta på många håll i vårt land rent av betraktats som ett ingrepp i städernas privilegier.

Som stöd för att en stadsbyrå skall inrättas inom lantmäteristyrelsen och mätningsväsendet i städerna läggas in under densamma, anföra reservanterna detsamma, som vederbörande statsråd anför till stöd för utfärdande av kungörelsen den 16 augusti 1918. Föredragande departementschefen säger där för egen del, sedan han redogjort för såväl lantmäteristyrelsens och skiftesstadgekommitténs som ock lantmäterikommissionens uppfattning i ämnet: »att, såsom skiftesstadgekommissionen i sitt utlåtande den 8 juni 1917 framhållit, städernas inordnande under lantmäteristyrelsen ägt rum redan genom lagen om fastighetsbildning i stad.» För min del har jag mycket noga studerat

denna lag, men jag kan icke ur något av dess stadganden utläsa det-samma, som vederbörande statsråd utläser därur. Tvärt om förhåller sig väl saken så, att 1916 års fastighetsregisterkommission förutsatt något helt annat. I utlåtandet från denna kommission säges på ett ställe tydligt, att de tänka sig, att städernas mätningväsen skall inordnas inom byggnadsstyrelsen eller överintendentsämbetet, som det då hette. Överintendentsämbetet var då under omorganisation, och de sakkunniga i fastighetsregisterkommissionen tänkte sig då, att vid denna omorganisation av byggnadsstyrelsen skulle inrättas en byrå för övervakande av städernas mätningväsende. Detta uttalande av fastighetsregisterkommittén får man väl säga, att riksdagen godtog, när den godtog den lag, som med stöd av denna kommittés förslag fram-lades för riksdagen. Men icke nog härmed, utan i själva lagen, som ut-färdades den 12 maj 1917 och antogs av 1917 års riksdag, står uttryck-ligen, att det framdeles genom allmän lag skall bestämmas, huru denna sak skall ordnas. 7 kap. 14 § av lagen lyder nämligen: »Arbetet med fastighetsregistrets första uppläggande skall stå under överinseende av en kommission, benämnd fastighetsregisterkommissionen, bestående av tre personer, vilka utses av Konungen. Kommissionen har särskilt att övervaka, att ej arbetet med registerkartans upprättande och re-gistrets uppläggande fördröjes.

Kommissionen har ock att övervaka registrets förande intill dess överinseendet över registret övertages av annan myndighet.» Det kommer, som jag inom parentes vill säga, att dröja ännu många år, innan kartornas upprättande och fastighetsregistrets uppläggande är fullbordat, troligen både fem och sex år, innan det kan på allvar bli tal om, att överflytta övervakandet ifrån fastighetsregisterkommissionen till någon annan myndighet. Men så står det vidare i tredje stycket av samma paragraf: »Sedan arbetet med regisrets uppläggande blivit i huvudsak avslutat för rikets städer ävensom övriga samhällen, för vilka fastighetsregister upplägges efter de för stad meddelade bestä-melser, skall överinseendet från kommissionen övertagas av den myn-dighet, som i allmän lag bestämmes.» Således har vid antagandet av 1917 års lag om fastighetsbildning i stad uttryckligen sagts och förut-satts, att Kungl. Maj:t och riksdagen framdeles genom allmän lag skulle slå fast, var övervakandet av städernas mätningväsende skall ligga. Man kan under sådana förhållanden icke annat än förvåna sig över, att Kungl. Maj:t då i en hastig vändning i augusti 1918 utfärdat en kungl. förordning genom vilken övervakandet av mätningväsendet lägges under lantmäteristyrelsen. Kungl. Maj:t har här ställt riksdagen inför ett fait accompli, vilket det synes mig, att Kungl. Maj:t icke bort göra, och nu framlägger Kungl. Maj:t en proposition, i vilken begäres anslag för upprättandet av en byrå i lantmäteristyrelsen för ifrågavarande ändamål. Sålunda skulle på anslagsvägen en organisation genomföras, om vilken Kungl. Maj:t och riksdagen förut varit eniga, att den skulle regleras genom allmän lag. Redan på grund härav anser jag, herr tal-man, att den kungl. propositionen icke kan i dess nuvarande form god-tagas.

Här skulle kunna vara mycket att anföra i denna sak, men, efter-

Ang. anslag
till lantmäteri-
väsendet m. m.
(Forts.)

Ang. anslag
till lantmäteri-
väsendet m. m.
(Forts.)

som tiden är så långt framskriden, vill jag inskränka mig till att säga gent emot herr Pettersson i Bjälbo, att, när han talar om, att frågor av juridisk och kameral natur föreligga, vilka snart sagt skulle göra det nödvändigt, att städernas mätningstvåsen inrangeras under lantmäteristyrelsen, får jag vad städerna beträffar säga, att där komma dessa frågor att helt enkelt upphöra, allteftersom fastighetsregistret och mätningarna i sammanhang med detta registers uppläggande blivit genomförda. Fastighetsmätningarna komma nämligen hädanefter att vinna laga kraft, vilket de hittills icke gjort. Detta sker antingen genom att besvär ej anföras, eller också genom att mätningen godkännes av samtliga sakägarna. Skola däremot besvär anföras, så hänvisas sakägarna av förrättningsmannen till domstol. Det blir alltså en domstolsfråga, som således varken kan av lantmäteristyrelsen eller av någon annan administrativ myndighet avgöras.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet P e t e r s s o n : Ja, herr talman! Jag är något förvånad över det starka motstånd, som reses ifrån våra vänner i städerna mot vad, som nu är föreslaget, och jag måste bestämt säga, att den siste talarens påstående går vida utöver det mål, som han siktat på. Han säger, att städernas hela mätningstvåsen och städernas byggnadsnämnder skola läggas under och sortera under lantmäteristyrelsen. Så ligger icke saken i det förslag, som nu föreligger. Jag vill för min del påstå, att genom det föreliggande förslaget ingenting ändras i de nu rådande förhållandena beträffande det formella eller reella administrativa förfarandet i detta fall. Vad som här är frågan om och som är avsett att regleras genom mätningförordningen, som för övrigt ju icke direkt föreligger nu, det är kontrollen över själva det tekniska förfarandet vid utförandet av mätningar i stad, kontroll således över att de blivit korrekt utförda. Men hela den del, som omfattar de administrativa förhållandena, vem som skall tillsätta mätningmän, avlöna mätningmän o. s. v. och i stort sett ha principatet över dem, det regleras icke i det föreliggande förslaget. Med avseende just på denna kontroll, som det här är fråga om, kan jag icke förstå, huru herrarna kunna driva det påståndet, att en kontroll över själva det tekniska mätningförfarandet skulle vara obehövlig. Ja, jag vet visserligen icke, om man direkt drivit det påståndet, men man vill i varje fall ha någon annan myndighet än lantmäteristyrelsen. Vilken myndighet, det är man för närvarande mycket oklar om. Men, mina herrar, jag vill först fastslå det förhållandet, att det är nödvändigt, att en kontroll av en statlig myndighet utövas och kommer att utövas över så pass viktiga förrättningar som dessa, nämligen själva mätningförrättningen, då dessa mätningar ofta äro av rättsligt bindande och rättsbildande natur. När så är förhållandet är nästa fråga: Vilken statsmyndighet bör då rätteligen utöva denna kontroll? Då kan jag för min del åtminstone icke finna, att vi för närvarande i detta land har någon lämpligare myndighet för detta ändamål än lantmäteristyrelsen, och denna myndighet har av ålder haft detta övervakande sig ålagt,

även beträffande städernas mätningstväsande. Låt vara att detta övervakande av skilda orsaker legat nere och icke tillämpats.

Att inrätta en särskild ny myndighet, ett helt nytt ämbetsverk för denna sak, det lär väl vara uteslutet. Även de, som nu yrkat avslag på Kungl. Maj:ts förslag, ha ansett den saken vara utesluten, och så gott om penningar ha vi icke och så angelägna äro vi ju icke i detta land att inrätta nya ämbetsverk, att vi när vi ha ett lämpligt ämbetsverk för detta ändamål skulle skapa ett nytt endast därför, att det tilläventyrs kan finnas vissa önskemål ifrån städerna därom.

*Ang. anslag till lantmäteri-
tväsandet m. m.
(Forts.)*

Jag kan inte förstå detta motstånd mot att låta lantmäteristyrelsen utöva kontrollen. Varpå beror det? Är det någon slags förnämitedskänsla från städernas representanter, som här kommer till uttryck, eller anser man, att lantmäteristyrelsen skulle på något sätt vara mindre skickad för detta uppdrag, och att det skulle vara mindre lämpligt, att samma centrala myndighet, som har sig ålagd att öva tillsyn över mätningstväsandet i landet i övrigt också skulle ha om hand kontrollen över städernas mätningstväsande?

Man har här åberopat byråchef Hamrins uttalande som bevis för att lantmäteristyrelsen saknar de tekniska förutsättningarna för att utöva denna kontroll. Jag kan dock knappast tillmätta detta någon betydelse, ty då just herr Hamrin hela tiden deltagit i lantmäterikommissionens arbete liksom ock i lantmäteristyrelsens yttrande rörande denna sak, skulle han, om han vore av den uppfattningen, att lantmäteristyrelsen saknade nödiga förutsättningar för sitt värv, helt och hållet motsäga sig själv.

Då detta förslag för övrigt är så betydelsefullt och dess genomförande är ett så trängande behov, som det verkligen är, ett behov, som är ådagalagt sedan många år tillbaka genom upprepade framställningar från lantmäterikåren och lantmäteristyrelsen, och då frågan nu ytterligare prövats genom långvariga och ingående utredningar hos lantmäterikommissionen, skulle det enligt mitt förmenande vara en synnerligen oklok och omotiverad handling att stjälpa reformen av sådana skäl, som här förebragts. Jag hoppas därför att kammaren icke skall bifalla dylika yrkanden, utan i huvudsak ansluta sig till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr K a n t: Jag skall endast be att få yttra ett par ord med anledning av herr statsrådets anförande.

Herr statsrådet förmenade, att det varit överord av mig, när jag sade, att byggnadsnämnden och stadsingenjörerna skulle komma att sortera under lantmäteristyrelsen. Jag vill då nämna för herr statsrådet, att redan i anledning av kungörelsen den 16 augusti 1918 ha byggnadsnämnderna och stadsingenjörerna erhållit åtskilliga instruktioner av lantmäteristyrelsen, instruktioner, som icke stå i god överensstämmelse med dem, som dessa myndigheter fått mottaga från fastighetsregisterkommissionen, under vilken dessa myndigheter för närvarande enligt lag lyda.

Jag vill emellertid säga, att jag är fullkomligt enig med herr statsrådet däri, att det naturligtvis behöves mitt kontroll över städernas mät-

Ang. anslag
till lantmäteri-
väsendet m. m.
(Forts.)

ningsväsende. Men jag förmenar, att det just borde av Kungl. Maj:t i samråd med representanter för städerna utredas, var den kontrollen skulle förläggas. Som min enskilda mening skulle jag då vilja säga, att jag anser byggnadsstyrelsen vara det lämpligaste organet i detta avseende. En av byggnadsnämndens förnämsta uppgifter är ju att upprätta stadsplaner och i samband därmed uppgöra kvarterindelning. Denna stadsplane- och kvarterindelning går sedan genom byggnadsstyrelsen till Kungl. Maj:t. Det förefaller mig då egendomligt, att den person, som sedan skall indela kvarteren i tomter, skall lyda under lantmäteristyrelsen.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Hederstierna: Det förfaller som om vi alla äro ense därom att den föreliggande propositionen är för landsbygden och jordbruket av synnerligen stort värde. Det motstånd som väckts kommer nu ifrån städernas representanter. Jag vill då med ledning av min domareverksamhet be att få intyga, att lika galet som det många gånger är ställt på landsbygden, lika illa ordnat är mätningväsendet i städerna. Jag har oupphörligt varit med om processer, som berott på okunnighet och slarv hos de personer som föranstalta om mätningar i städerna. Såvitt jag kan förstå, är det alltså lika nödvändigt, att mätningväsendet i städerna kommer under en sakkunnig ledning som motsvarade funktioner ute på landsbygden.

Då nu herr Kant särskilt riktade en bestämd protest mot det förfarande, som Kungl. Maj:t skulle gjort sig skyldig till, i det att Kungl. Maj:t skulle gått utöver bestämmelserna i lagen om fastighetsbildning i stad, kan jag omöjligt vara med om den tolkning, han framställde.

En sak är nämligen, att den fastighetsregisterkommission, som där omtalas, skall för varje stad övervaka, hur registret skall uppläggas. En helt annan sak är, att Kungl. Maj:t kan, med riksdagen, såsom här är ifrågasatt, förordna, om en sakkunnig myndighet, som skall ge bestämda regler för hur man skall förföra riktigt. Det är däremot naturligtvis kommissionen som skall besluta angående de speciella fallen, som beröra staden. Den tolkning, som herr Kant förfäktar, tror jag sålunda ingalunda är riktig.

Sedan vill jag säga ett par ord gent emot herr Tengdahl, som ansåg, att Kungl. Maj:t skulle ha förfarit bryskt i detta fall och förfarit vid sidan av lagen — så ungefär tror jag han sade — därför att det här vore fråga om städernas tjänstemän och särskilt om byggnadsnämnderna, som herr Kant även talade om. Det är klart, att den omständigheten, att städerna på grund av gamla regler äro skyldiga att avlöna tjänstemän, som bl. a. måste uppfylla det allmännas fordringar, hindrar naturligtvis icke, att Kungl. Maj:t med riksdagen kan föreskriva, hur klagomålen över dessa tjänstemäns åtgärder skola behandlas. Den omständigheten, att dessa personer avlönas av städerna, inverkar givetvis icke på deras ställning som utförare av allmänt uppdrag, och när det klagas över det sätt, på vilket uppdraget handhafts, kan naturligtvis Kungl. Maj:t med riksdagen ge föreskrifter i detta avseende. Här

är det ju tydligen fråga om att lagstifta om mätningar både på landet och i stad, och det synes, att lantmäteristyrelsen borde vara det rätta organet i detta fall. Det är ju dock så, att de av herrarna, som nu vilja skjuta fram byggnadsstyrelsen på denna punkt och vilja ha den att pröva dessa saker, dock, samtidigt som de göra detta, framhålla, att det är klart, att en lantmätare måste sitta i byggnadsstyrelsen och deltaga i prövningen. Då det ju här gäller en mättningsfråga, bör väl denna gå till den sakkunniga myndighet, som på detta område finnes nämligen lantmäteristyrelsen.

*Ang. anslag
till lantmäteri-
väsendet m. m.
(Forts.)*

Jag hemställer på bifall till utskottets förslag.

Herr K a n t: Det förefaller av herr Hederstiernas yttrande, som om han förmenade, att det i varje stad skulle finnas en fastighetsregisterkommission, som skulle övervaka mätningen och fastighetsregistrens uppläggande. Så är dock icke förhållandet, utan i 7. kap. § 14 i lagen om fastighetsbildning i stad är det föreskrivet, att Kungl. Maj:t skall utse en fastighetsregisterkommission, bestående av tre personer, att övervaka fastighetsregistrens uppläggande i alla rikets städer. En sådan kommission är tillsatt, och som bekant fungerar en ledamot av första kammaren som ordförande i densamma. Denna kommission har att övervaka och tillse hur fastighetsregistren uppläggas och hur kartorna uppgöras. I sistberörda arbete ingår även att utföra diverse mätningar av tomter och stadsägor. När då detta arbete skall kontrolleras av fastighetsregisterkommissionen, kan jag inte förstå annat än att, så länge denna kommission kommer att bestå — och det torde, som jag förut påpekat, väl vara fallet en fem, sex år framåt — ifrågasvarande sak icke borde läggas under annan myndighet.

Herr H e d e r s t i e r n a: Jag ville bara säga, att det påpekande herr Kant nyss gjorde, icke rubbar ett dyft av vad jag förut sagt.

Ett är, att det finnes en fastighetsregisterkommission, som vakar över registrens uppläggande; *ett annat* är, att en sakkunnig myndighet kan bestämma, hur det hela skall gå till.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, framställde herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till de förslag, som innefattades i den av herr Öberg m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den senare propositionen vara med övervägande ja godkänd. Votering begärdes emellertid, till följd varav nu uppsattes, justerades och anslogs denna omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren med avslag å jordbruksutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 103, bifaller de förslag, som innefattas i den av herr Öberg m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen, röstar

Ja;

Ang. anslag
till lantmäteri-
väsendet m. m.

(Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

Voteringen utvisade 51 ja mot 24 nej, vid vilken utgång kammaren således, med avslag å utskottets hemställan, bifallit de förslag, som innefattades i den av herr Öberg m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

§ 3.

Slutligen föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 185, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för beredande av dyrtidstillägg och dyrtidshjälp under år 1919 åt befattningshavarna vid statens provningsanstalt; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 4.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 236, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig förhöjning i dagavlöningen för manskapet vid armén m. m.;

nr 237, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig förhöjning i dagavlöningen för visst manskap vid marinen;

nr 238, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående tillfällig löneförbättring under år 1920 för viss personal vid armén;

nr 239, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig löneförbättring åt viss personal vid marinen;

nr 240, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående särskild tjänstårsberäkning i fråga om tillfällig löneförbättring för vissa underofficerare av 2:a graden vid kustartilleriet;

nr 241, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig löneförbättring åt öververkmästaren J. F. Engblom;

nr 242, i anledning av väckt motion om inlösen till staten av elektriska belysningsanordningar i vissa kasernetablissemang;

nr 257, i anledning av väckt motion angående lönereglering för häradshövdingarna;

nr 265, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för upprätthållande av yrkesinspektionens verksamhet;

nr 266, i anledning av Kungl. Maj:ts under sjuätte huvudtiteln av statsverkspropositionen och propositionen om tilläggsstat för år 1919 gjorda framställningar angående anslag till folksanatorierna; samt

nr 267, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av ytterligare medel till uppförande av nybyggnad för patent- och registreringsverket m. m.

§ 5.

Till bordläggning anmälades:

konstitutionsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 34, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av §§ 12, 54 och 105 regeringsformen. §§ 38, 50, 55, 56 och 74 riksdagsordningen samt § 2 mom. 4 tryckfrihetsförordningen dels och två i ämnet väckta motioner;

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av § 15 regeringsformen;

nr 36, med förslag till ändrad lydelse av § 105 regeringsformen och § 38 mom. 3 riksadsordningen;

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av § 2 4:o tryckfrihetsförordningen;

nr 38, i anledning av väckt motion angående förslag till bestämmelser i tryckfrihetsförordningen om rätt till genmåle mot angrepp och oriktiga framställningar i tidningar, tidskrifter och andra dylika tryckalster;

nr 39, i anledning av väckt motion angående tillägg till riksdagsordningen om rätt för utskottsminoriteter och enskilda riksdagsmän att vid ärendes avgörande inom kammare få proposition framställd på yrkande, som går något utöver regeringsproposition eller motion;

nr 40, i anledning av väckt motion angående förslag till bestämmelser i tryckfrihetsförordningen om allmänna hedersdomstolar; och

nr 41, i anledning av väckt motion om utsträckning av tiden för avgivande av motioner i anledning av regeringspropositioner;

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 163, i anledning av väckt motion om höjning av livräntor. utgående enligt lagen den 5 juli 1901 angående ersättning för skada till följd av olycksfall i arbete;

nr 164, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om höjande av andra huvudtitelns ordinarie förslagsanslag till ersättning åt domare, vittnen och parter;

nr 165, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om anvisande av medel till understöd åt offentliga rättshjälpsanstalter;

nr 194, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredande av ytterligare rörelsekapital för bränslekommissionen jämte en i ämnet väckt motion;

nr 195, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående statsverkets kapitalökningsfond m. m.;

nr 196, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för oförutsedda utgifter;

nr 197, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för täckande av viss del av statens järnvägars driftförlust under år 1918;

nr 198, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen ävensom propositionen om tilläggsstat för år 1919 gjorda framställningar om anslag till fortsättning av statsbanan Sveg—Brunflo jämte väckta motioner om anslag till vissa statsbanebyggnader i Norrland; och

nr 199, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande anslag för beredande av semester åt vid lantförsvaret och sjöförsvaret anställda arbetare;

bevillningsutskottets betänkande och memorial:

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående införselmonopol å socker;

nr 57, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets betänkande nr 45 i anledning av väckt motion om höjning av tullen å kaffe och kaffesurrogat;

nr 58, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets betänkande nr 46 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om utgörande av en särskild stämpelavgift i vissa fall vid köp, byte eller införsel till riket av pärlor med flera lyxvaror; och

nr 59, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets betänkande nr 47 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om uppskattning av mark i och för framtiden skatteavdrag till jordvärde- eller jordrättestegringsskatt m. m. ävensom en i ämnet väckt motion;

bankoutskottets memorial, nr 78, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut angående bankoutskottets utlåtande nr 57 i anledning av justitieombudsmannens framställning angående ändring i avlöningsvillkoren för registratorn-kanslisten vid justitieombudsmansexpeditionen;

jordbruksutskottets memorial, nr 106, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig lönereglery under år 1919 för vissa befattningshavare å ordinarie stat inom den civila statsförvaltningen ävensom angående förstärkning av de till avlönande av vissa extra befattningshavare inom samma förvaltning samt till vikariatsersättningar m. m. anvisade medel i vad rör jordbruksärenden;

första särskilda utskottets memorial, nr 2, angående avlöning åt dess tjänstemän och vaktbetjäning; samt

andra kammarens tredje tillfälliga utskotts förnyade utlåtande, nr 13, i anledning av herrar Thores och Olssons i Kullenbergstorp motion nr 275 om skrivelse till Kungl. Maj:t angående åstadkommande av en effektiv sjömanspensionering.

§ 6.

Justerades protokollsutdrag.

§ 7.

Herr talmannen meddelade, att herr statsrådet och chefen för civildepartementet tillkännagivit, att han i samband med föredragning av statsutskottets utlåtande nr 188 ämnade besvara herr Karlsons i Sandviken interpellation angående åtgärder till lindrande av nöden bland arbetslösa samt till bekämpande av arbetslösheten.

§ 8.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr	<i>Bäckström</i>	under 6 dagar fr. o. m. den 2 juni.
»	<i>Edberg</i>	» 4 » » 2 » och
»	<i>Persson i Fritorp</i>	» 4 » » 3 » .

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 3.28 på natten.

In fidem
Per Cronvall.